Makszud Ibragimbekov

S NEM VOLT JOBB TESTVÉR NÁLA

Makszud
Ibragimbekov

S NEM VOLT JOBB TESTVÉR NÁLA

Fordította
Király Zsuzsa

Makszud
Ibragimbekov

S NEM VOLT JOBB TESTVÉR NÁLA

Európa Könyvkiadó
Budapest 1978

Максуд Ибрагимбеков
И не было лучше брата
Новый Мир 1973 № 10

Hungarian translation
© Király Zsuzsa, 1978

A város e távoli kerületét egészében az egyemeletes, fehér fürdőépület lapos tetején lévő, sötét okker színű kazánok uralták. Monoton zúgásuk éjjel-nappal ott szállt a környező lakónegyedek fölött, s még akkor is hallani lehetett bármelyik udvarban, ha északi szél fújt.

Az utca lakói hozzászoktak a kazánok zajához, s általában észre sem vették; a fürdőt a múlt század közepén építették, s a kerületnek immár ötödik vagy hatodik nemzedéke boldogult, szaporodott, csalódott, győzött vagy veszített e zaj közepette a változékony életharcban. A fürdő volt itt az egyetlen nevezetesség, és senki sem csodálkozott, hogy az igazi fürdő értői és kedvelői a város legtávolabbi kerületeiből is eljönnek ide.

Az egyetlen kellemetlenség, amit korábban a fürdő okozott, a füst volt, amely tisztán kirajzolódó fekete oszlopként emelkedett az ég

felé, s aztán szakadatlanul változó, fantasztikus fa-, állat- és madáralakokat épített a zománckék égbolton. Amikor pedig szél fújt, sötétbarna köd lepte el az utcákat, és zsíros, könnyen kenődő korompelyheket hullajtott a falevelekre meg az udvarokon száradó fehérneműre. Senki sem panaszkodott; a füstöt és a kormot valószínűleg a törvényszerű kiegyenlítés elkerülhetetlen következményének tartották, mely szerint végül is minden jóért meg kell fizetni, és minden józan gondolkodású ember megérthette – márpedig e kerületben túlnyomórészt a fent említett módon gondolkodó emberek laktak –, hogy a füst és a korom nagyon kis ár e régi fürdőért, a két- és háromszemélyes, rózsaszín és halványkék márvánnyal borított fülkékért, a közös terem nagy medencéjéért, a hasonló színű márvány fekvőpadokért, a jól képzett masszőrökért és olajozókért, valamint a teázóért, amelyben kora reggeltől késő estig csodálatos citromos tea kapható. A kazánházban idővel átalakították a fűtést, és az olajról áttértek a gázra. Most tömör, áttetsző oszlopokban szivárványlott lassan a kémény felett az izzó levegő, s benne görcsös táncban vonaglottak és égtek el a fölengedett papírsárkányok – a környék kezdeményező kedvű gyerkőceinek

kezét és akaratát követve, akik azonnal értékelni tudták s kihasználták ezt is, ezt az egyáltalán nem mellékes pót-jótéteményt is, amely a rohamos technikai fejlődés időszakában élő, vállalkozó kedvű embereknek osztályrészéül juthat.

Dzselil müellim udvarát a fürdő épülete, annak hátsó tűzfala határolta. A környék egyik legszebb kertjének számított, Dzselil müellim buzgólkodásának köszönhetően buján zöldellt és virult, s ha nem tudnánk, hogy egy városi ház kertje, üdülőteleknek vélhetnénk valahol Apseron tengerparti részén, ahol, mint illik, együtt terem a szőlő és füge, a leggondosabb és leginkább hozzáértő „földbirtokosoknál" pedig a gránátalma és a feketeeper.

E nagyon korai nyári hajnalon udvarának közepén állott Dzselil müellim, és elégedetlenül hallgatta a kazánok zúgását, amely – úgy érezte – most zavarja a koncentrálásban, s abban, hogy visszaemlékezzék az elmúlt éjszaka látott álmára.

A tudatában átvillanó homályos töredékek alapján ítélve, amelyek sehogy sem akartak egésszé összeállni, szomorkás és kellemetlen volt ez az álom, mégis emlékezni akart rá, és semmit sem bírt tenni e kínzó vágy ellen.

Végigment az udvaron, szórakozottan visszaakasztott egy szőlővesszőt, amely leszakadt a lugasról, elégedetlenül megcsóválta a fejét, fölfedezvén, hogy az egyik fürtöt erősen kikezdték a madarak, azután odament a veteményeskerthez, mely néhány, ötször négy méteres ágyásból állt. Az évszaktól függően hagymát, paradicsomot, sóskát, kerti zsázsát meg különféle virágokat termesztett itt Dzselil müellim.

Úgy vélte, hogy a közvetlenül étkezés előtt szedett friss zöldség különösen hasznos a szervezet számára, s ugyancsak nagyon egészséges a veteményeskertben végzett munka s a mezítláb járkálás a földön – a talp bőrén át eltávozik az ember testéből a nap folyamán felgyülemlett elektromosság. Egy ismerős felcser mondta egyszer neki, hogy a városlakó ember szervezetében elektromosság gyűlik fel, amely az aszfalt szigetelő hatása miatt nem tud eltávozni.

Dzselil müellimre nagy hatással voltak ezek a szavak, mostanában gyakran és rendkívül plasztikusan képzelte el, hogyan gyűlik nehéz, sűrű csomókba az elektromosság a szívtájékon és a fejében, s hogyan nehezedik rá minden idegre. Egész nap világosan érezte ezt, esténként pedig feltétlenül sétált egyet a

veteményeskertben, lábát mélyen belesüppesztve a földbe, s mindannyiszor megkönnyebbült, érezvén, hogyan távozik a nyomasztó feszültség a homokba. Mellesleg, feleségének és leányának véleménye szerint, amit bölcs megfontolásból hangosan soha ki nem mondtak, Dzselil müellim szervezetében semmiféle kisülés nem ment végbe, s ha észrevétlenül mégis eltávozott egy bizonyos mennyiségű feszültség az udvari veteményeskert talajába, testében akkor is maradt annyi elektromosság, vagy a tudomány számára eddig ismeretlen formájú energia, amennyi fölösen elegendő lett volna a Baku környéki összes veteményeskert és ültetvény talajának feltöltésére.

A veteményeskert megszemlélése nem vett el időt, a föld eléggé nyirkos volt, mert mindig esténként, szinte már éjszaka öntözte a kertet. Dzselil müellim az udvar mélyén álló eperfához ment, amely alatt – büszkeségének tárgya – két méhkas állott. A kerületben csak itt voltak méhkasok; de Dzselil müellim abban reménykedett, hogy tán az egész városban sincsenek; legalább eddig még senki sem közölte vele, hogy rajta kívül bárki is méheket tart Bakuban.

Elégedetten hallgatta a két méhkasból hal-

latszó, egyenletes zümmögést, a méhek már fölébredtek, de még nem repültek ki. Túl korán volt, a méhek azt a pillanatot várták, amikor a kurta hajnali hűvösséget, az alvó, félig nyílt virágok kelyhében megülő friss harmatot felváltja a meleg levegő, az ő világuk levegője, az élet levegője, amely a nyirkos, fölmelegedett föld, a fakéreg, a méz s a virágok, a fölhevült emberi test szagát árasztja...

Dzselil müellim nagy tisztelettel viseltetett a méhek iránt. Csöndes örömet és ellágyulást érzett, valahányszor megfigyelte e szorgos és önfeláldozó lények munkáját. Feltétlenül a méheket említette meg, ha beszéd közben szemléletes példát kellett felhoznia a barátságra és az értelmes magatartásra. Mélységes meggyőződése szerint az emberek sokat nyernének, ha eltanulván a méhek szokásait, minden értékükről le tudnának mondani szeretteik javára. Akkor is a méhekről beszélt, amikor az egymás iránti tiszteletről vagy az önzés ártalmasságáról hozott föl példát, ezekben az esetekben csodálatosan meggyőzőnek és helyénvalónak tűnt a méhek említése. Nehezebb volt rájuk hivatkozni, amikor az emberi hálátlanságról beszélt, az ilyen beszéd után elégedett volt Dzselil müellim, érezvén, hogy életvitele helyes; s reménykе-

dett, hogy idővel, a raj vagy az egyes méhek életét figyelve, rátalál azokra a jellegzetes sajátosságokra, amelyek meggyőzően bizonyítják, hogy a méhek között nincsenek a legszörnyűbb bűnben, a hálátlanság bűnében szenvedő egyedek.

E megfigyelést azon beszédek illusztrálására kívánta felhasználni a jövőben, amelyeknek megtartásához elhivatottságot érzett, s amelyekbe az első adandó alkalommal kész volt belefogni.

A kutya, a némileg kevert vérű fekete kaukázusi juhászkutya, a verandalépcsőnél aludt egy matracon. Kinyitotta a szemét, amikor Dzselil müellim megállt fölötte, kifejezéstelenül ránézett, és újra elszundított.

Dzselil müellim csöndes léptekkel fölment a verandára, bement a konyhába, elővett a hűtőszekrényből egy adag belsőséget, tálba aprította, kenyeret tett hozzá, és visszament az udvarra. A kutya lustán felállt, odament a tálhoz. Dzselil müellim nagyon szerette volna, ha a kutya megcsóválja a farkát. Végül is mindenki igényt tarthat rá, hogy a kutyája a farkát csóválja, amikor enni ad neki. A kutya két falásra elnyelte a tál tartalmát, s fellefetyelve néhány korty vizet az ugyanott álló edényből, ismét lefeküdt. Dzselil müellim

megrúgta, amitől a kutya, mint mindig, kurtán felvinnyogott, s megpróbált félreugrani, de a kötél visszarántotta. Dzselil müellim aprócska kölyökkutyaként hozta a házába, kezdetben tejjel táplálta, egy bizonyos idő után pedig rendszeresen húsmaradékot és belsőséget vásárolt számára a bazársoron. Tisztán tartotta, undorát leküzdve minden héten megfürdette.

Nagyon komolyan vette a kutya nevelését, véleménye szerint a kellő mértékben és igazságosan alkalmazta a szigort. Hiába nem büntette, de azokban az esetekben, amikor szükség volt rá, például amikor a kölyökkutya oda rondított, ahová nem lett volna szabad, vagy felvonított az éjszaka kellős közepén, egy külön e célra beszerzett ostorral verte meg Dzselil müellim, vigyázva, nehogy megsérüljön a gerince vagy valamelyik csontja. Ha azonban rászolgált, mindig megjutalmazta – megsimogatta, cukrot adott neki.

Fölnevelte. Kevés ember bajlódik ennyit egy kutyával, meg aztán nem is fajkutya, csak egy korcs. S ami a leginkább sértő, Dzselil müellim házában nőtt fel, majd akkora lett a kosztján, mint egy farkas, mégsem ismeri el gazdájának.

Amint megérzi, hogy Dzselil müellim a

házban van, rögtön elbújik a bokrok közé vagy még távolabb, s a szeme örömtelen. Senki még csak észre sem vette ezt, sem a házbeliek, sem a szomszédok. Kit érdekelt vajon, kire hogy néz a házőrző kutya, csak jól szolgáljon és kész. De Dzselil müellimet sérti, hogy a kutya mindenkinek hízeleg, a farkát csóválja, csöpög a nyála a kutyaörömtől – és szeretettől, de ha őt megpillantja, vége mindennek. Tegnap kötötte meg, mert a kutya az egész estét az udvar túlsó felén töltötte, az étel se kellett neki, csak átmehessen az öccse felére. Dzselil müellim vagy ötször úgy tett, mintha nem tudná, hol a kutya, füttyentett, és teljes erőből azt kiáltotta: „Bozdar!" – és semmi. A fiát kellett érte küldeni.

Még nagyobb lett a szégyen, amikor a kisfiú hazahurcolta, a kutya pedig mind a négy tappancsát megvetette, szinte kibújt a nyakörvből. Mintha nem is haza vinnék, hanem a sintérhez. Adott neki az ostorral, ahogy megérdemelte, hogy ne merjen még egyszer ilyet tenni. Bozdar vonított, és dühödt torokhangon hörgött, de megharapni nem merte. Pedig Dzselil müellim szerette volna, ha megharapja, akkor tán, az igazság kedvéért, agyonveri.

Dzselil müellim még egyszer belerúgott a

kutyába, és bement a házba a holmijáért – itt volt az ideje, hogy a fürdőbe menjen. Nyoma sem maradt felhőtlen hangulatának, amellyel a méhkasokat szemlélte. „Értem én, hogy átfutkos a túloldalra, szándékosan csalogatják, hogy engem bosszantsanak, az a ringyó az oka ennek is, más kutyát bottal verne ki az udvarból, ezt meg csalogatja, csak hogy engem bosszantson"; a nadrágja beakadt egy szögbe, amely érthetetlen módon kiállt a lépcsőfokból, s ahogy továbblépett, a varrás mentén leszakadt a hajtóka. Dzselil müellim érezte, hogy egész valóját elönti a sötét, értelmetlen, senki és semmi ellen nem irányuló düh; összeszorított foggal ment be a házba, s egy kalapáccsal visszatérve ráállt a lépcsőre, amelyből kiállt a szög. Siketítően hangzott a kalapácsütés, egészen idegenül és rémisztően e vasárnap reggel háborítatlan csöndjében. Az első ütést követte a második... Valószínű, hogy az alvók számára sokkal hosszabbra nyúlt a két ütés közti szünet, mint a valóságban. Lehetséges, hogy földrengés vagy atomháború lidérce kísértett meg valakit az első ütés utáni kurta, de Dzselil müellim számára végeérhetetlennek tűnő pillanatban, ugyanígy lehetséges, hogy a második ütés kitörölte agyából e látomást, csak nyomot

hagyott maga után, amely még nemegyszer összerezzenti álmában, hideg, ragacsos verítékkel vonja be bőrét, mielőtt eltűnne a távoli jövőben... Dzselil müellim mind mélyebbre és mélyebbre ütötte a szöget, teljes erőből verte a szög fejét, amelyet már alig lehetett látni a kalapács alatt képződő deszkamélyedés közepén. És minden ütés után úgy érezte, hogy tudálékos felcser ismerőse elméletének titokzatos törvényeit követve, lassan felenged a düh torkában, mellének dermedt bal felében és bal vállában s karjának megfeszülő vezetékén, zsibbadt csuklóján, forró tenyerén át a kalapácsfej legvégébe tevődik át.

Körös-körül sok háztömbnyire elhallatszottak e hangok, s minden ütés nyomán lüktető zajgyűrű emelkedett a magasba, mely egyre tágult, ahogy emelkedett, s ahogy gyorsultak az ütések, óriási háló alakult az egymás után felröppenő gyűrűkből: ennek legaljánlegközepén egy ember ült, aki mindenkinél korábban ébredt e gyönyörű, csöndes reggelen. Dzselil müellim nem fordult meg, anélkül is hallotta és érezte, hogy felijesztett emberek ugranak ki öccsének udvarfelére, tudta, ha megfordul, az élő sövény ritkás zöldjén át megpillantja öccsének arcát, amint csodálkozva és kérdőn tekint reá.

Nem fordult meg, hanem házának ajtajára emelte tekintetét, találkozott feleségének pillantásával, aki hálóingben állt az ajtóban; félretette a kalapácsot, köszönt, és lassan elment az asszony mellett, a táskába rakott tiszta fehérneműért.

– Egy lépcsőfokot szögeltem meg – mondta Dzselil müellim a feleségének, amikor a szobából visszatért a táskával. – Nagyon veszélyes, ha egy lépcsőnek nincsenek fokai. Szerintem jogom van fokot szögelni a saját lépcsőmre. S erre a leginkább megfelelő időpont a reggel, nem vagyok köteles várni, amíg fölébrednek azok, akik délig szoktak aludni. Tán felzavartam ezzel valakit? – kérdezte Dzselil müellim.

– Nem, nem – mondta sietve a felesége. – Úgyis fel akartam kelni.

Dzselil müellim lement a lépcsőn, és visszafordult a feleségéhez.

– Két óra múlva megjövök, kérlek, bocsáss meg, egészen elfeledkeztem, hogy még korán van – mondta. – Ugye, a szobában is hallani lehetett a kalapálást?

– Senkinek semmi baja nem történik attól – mondta a felesége –, hogy kétszer rávertél egy szögre! Végül is, egyszer az életben te is

megengedhetsz magadnak valamit a saját házadban!

Csak éppen még mindig ökölbe szorultak Dzselil müellim kezén a hideg ujjak, és sehogy sem sikerült megállítania a jobb szeme alatt a rángást, amely ritmikusan összehúzta egész arcán a bőrt.

Az utca csaknem üres volt, vasárnap még a házmester is később ébredt a szokásosnál. Dzselil müellim arra gondolt, nem is lenne rossz, ha mindig, egész évben, a nap bármely órájában ilyen gyönyörű, reggeli hűvösség lenne, mint most, s ha mindig kevesen lennének az utcán, hisz semmi jó nem származik abból, ha túl sok ember gyűlik össze egy helyen. Csak rendetlenség lesz belőle, meg tülekedés, ami felőrli az idegeket.

Eszébe jutott, milyen szép volt a háború előtt, amikor sokkal kevesebben laktak Bakuban, mint most, és mindenki ismerte a másikat. Az emberek köszöngettek az utcán, a fiatalabbak előre köszöntek. Mindenki tisztelettel viseltetett a másik iránt, előfordult persze, hogy két ember összeveszett, de ritkán esett meg ilyesmi. A mai utca már egészen más.

De a fürdő, az egyáltalán nem változott, amilyen volt, olyan maradt, a terem közepén

ugyanaz a medence, csak éppen aranyhalak vannak benne, de persze lehet, hogy azelőtt is voltak, tán kezd feledékeny lenni?

S a falon is ugyanaz a színes, hollandi csempéből kirakott kép – téli erdőben egy méla szarvas a hóban, a forrás mellett. És pontosan ugyanaz a szag, mint régen – a penész lengeteg szaga keveredett a henna sűrű aromájával.

Rehsende, a pénztárosnő kedvesen köszöntötte Dzselil müellimet, s anélkül, hogy kérdezte volna, két összegöngyölt, papírcsíkkal egybefogott lepedőt meg egy darab zöld szappant nyújtott át neki.

– Fél óra múlva küldöm Husszejnt – mondta Rehsende, miután érdeklődött a felesége és a fia hogyléte felől. Dzselil müellim Rehsende arcát nézte, amelyen a hajdani formáját elveszített két orca, a festett szemöldök vékony csíkja, az áll szétesett vonalai, a megsápadt bőr halványan emlékeztetett arra a gyönyörű szép asszonyra, akinek valamikor ismerte.

Dzselil müellim még a harminckettes fülke felé haladtában is – mert Rehsende mindig a fürdő legjobb fülkéjét adta neki – az aszszonyra gondolt.

Rehsende tizenkét-tizennégy évvel volt idősebb nála, s már negyven éve dolgozott

ebben a fürdőben. Tizenöt éves kislányként állt be, s itt maradt.

Először édesanyjának, Dilbazi hanimnak, a nagyon tapasztalt olajozónak és masszőrnek a felügyelete alatt dolgozott, akinek az volt a híre az asszonyok között, hogy gyorsan és fájdalom nélkül ránt helyre minden ficamot, hogy nyomtalanul és örökre eltávolítja a szőrszálakat az arcról vagy más helyekről, ahol a nőknek ugyancsak feleslegesek; tudta a titkát, hogyan maradhat tíz, de még tizenöt évvel azután is finom és ragyogó a bőr, hogy megöregedett, ismert egy keveréket, amelytől sűrűbb és kellemesebb lett a haj, tudta, mit kell tenni, hogy a test egész éjszaka a feslő rózsa illatát árassza, s hogy reggelenként fényes legyen a szem, s ne tűnjék duzzadtnak a szemhéj. Ha pedig férjhez adtak valakit, mindenképp Dilbazi fürösztötte és készítette föl a menyasszonyt az esküvő napján. A menyasszony anyja és nénjei előzőleg napokig jártak oda megegyezni vele; egyszóval sokat tudott, sokat birtokolt Dilbazi a test ápolásának és kényeztetésének ősi művészetéből. Sok mindent át tudott adni a lányának, akiből magához hasonló mestert szándékozott faragni, de erre már nem volt ideje. Váratlanul halt meg Dilbazi hanim, beszélgetés közben,

miután befejeződött a fürdés, és két vendégebarátnője a hideg vizes tusolás után elhevert a meleg márványlapon; családi és nem családi ügyeikről meséltek egymásnak, s hirtelen észrevették, hogy Dilbazi feje lecsügged, mintha – mosollyal az arcán – elgondolkozott vagy elszunnyadt volna.

Beszélték, hogy Dilbazi leírhatatlanul szép volt, s hogy Rehsende reá hasonlított.

Rehsende olajozóként és masszőrként dolgozott, öreg korára pedig előléptették, igazgató és pénztáros lett. De állandó vendégeivel s azoknak leányaival mindig kivételt tett, és bár igazgató volt, ő maga foglalkozott velük.

Dzselil müellim akkor látta először Rehsendét, amikor még csak Dzselilnek hívták, s még négyéves sem volt. Az anyja vitte el magával a fürdőbe. A zuhany alá állította, s azt mondta, maradjon néhány percig a meleg vízsugár alatt. Azután bejött Rehsende, Dzselil látta a zuhany alól, ahogyan, bezárva maga után az ajtót, az előtérben ledobja a köpenyt, és meztelenül bejön a fülkébe. Dzselil addig még sosem látott meztelen asszonyt, természetesen az anyja kivételével. A zuhany alatt állva, kimeredt szemmel nézett Rehsendére.

– Ó, milyen jóképű kisfiú! – mondta Rehsende, és megcibálta nedves haját.

Azután az anyja állt a zuhany alá. Rehsende pedig leült a márványheverő szélére, széttárta lábát, s két térde közé szorítva a kisfiút, ráparancsolt, hogy szorosan hunyja be a szemét, és néhányszor megmosta a fejét.

Rehsende mindannyiszor megkérdezte, valahányszor lemosta a fejét, nem nagyon forró-e a víz, s ő elhaló hangon mindannyiszor azt felelte, hogy nem, és az asszony becézően, meleg vízzel leöblítette fejéről a habot, s a víz után a keze is végigfutott az arcán, aztán – még egyszer megmerítve kezét a tiszta vízzel teli tálban – a szemén is.

Nagyon kellemes volt a lába közt állni, és kicsi, ruganyos, rózsás bimbójú melle alatt arcát a hasának támasztani. Édes lankadtság fogta el kicsinyke testét, amikor az asszony erős kézzel megdörgölte a hátát, és csak nehezen tudta visszatartani magát, hogy a szájába ne vegye Rehsende gyöngéd mellbimbóját, amely hol a nyakán, hol a homlokán siklott végig.

Persze meglehet, hogy csak később, sok év múltán támadt ez a kívánság, de Dzselilnek mindig úgy rémlett, hogy már akkor kívánta ezt. Mindannyiszor kifejezhetetlen izgalom fogta el, amikor Rehsende fürdette, s ez az izgalom egész életére vele maradt.

S emlékezete egész életére megőrizte az asszony tökéletes, ruganyos testének, hófehér, vékony bőrének, erős combjának képét, s hogy szinte egész teste elfért e combok között. Testének emlékezete megőrizte az asszony kerek térdét, bőre egész életében emlékezett rá, hol ért hozzá Rehsende térde.

Aztán az anyja már nem vitte magával, otthon fürösztötte, a fürdőszobában. Egyszer egy héten nélküle, a szomszédasszonnyal ment a fürdőbe. Kérte az anyját, még sírt is néhányszor, de semmit sem segített, az anyja hajthatatlan maradt.

– Már nagy fiú vagy – mondta. – Ezentúl az apáddal fogsz fürdőbe járni.

Amikor nagyobb lett, néhányszor fölmászott a fürdő tetejére, és a női terem apró, nyitott ablakához tapadva benézett.

Meztelen asszonyok járkáltak, beszélgettek és nevettek a meleg, fehér gőzben, s ez az egész egybeolvadva, izgató, különös zúgásként hatolt fel Dzselilhez. Mindannyiszor úgy rémlett neki, hogy látja Rehsendét e valószerűtlenül gyönyörű asszonyi alakok között, biztos volt benne, hogy őt látja, és szívét mindannyiszor édes bánat szorította össze, ámbár lehetetlen volt felismernie őt ilyen magasról, a gőzben, az ömlő víz patakjai közt,

a százwattos lámpák párába fúló fényében, s idővel kiszemelvén magának egy asszonyt, akit cseppet hasonlónak látott Rehsendéhez, egész este le nem vette róla a szemét, s nyilván erősen fejlett fantáziája lehetővé tette, hogy a két térde közt álljon, s testéhez simulva világosan érezze, becézően hogy futkos bőrén a víz. S újra magával ragadta a megmagyarázhatatlan lelkesültség és lehangoltság.

Egy este a kupolán ült, az ablakocskához tapadva, amelyből nyirkos meleg, kölni meg henna, és Rehsende testének illata áramlott fölfelé, és szemével őt kereste, pontosabban azt az alakot, akinek ma estére Rehsendévé kellett lennie.

Már csak pillanatok voltak hátra, hogy üdvözülten ráérezzen a vélt valóságra, derékig behajolt az ablakon, úgy leskelt be a fürdőbe, mert akkor már tudta, hogy láthatatlan az alulról feltekintőnek, testét már kezdte behálózni az édes lankadás, amikor egyszer csak valaki erős kézzel és keményen megragadta a vállát.

Dzselil soha életében nem érzett ekkora ijedelmet, megdermedt, elzsibbadt mindene. A kezek elszakították testét Rehsendétől, háttal az ablaknak fordították. Akif, a fürdő-

mester állt előtte, egy jól megtermett legény, hihetetlen erejének híre volt az egész utcában, s megfellebbezhetetlen tekintélynek tartották az utcai becsület- és illemkódex vitás kérdéseinek megoldásában.

Akif fel volt bőszülve, szép, keskeny arca egy macskaféle ragadozó pofájára hasonlított, és Dzselilt elemi erejű rettegés fogta el, valószínűleg ezt érezheti minden védtelen ember, ha váratlanul szembekerül egy vadállattal.

– Képzeld csak el! – lihegte Akif nagy nehezen. – Képzeld csak el, hogy az anyád, a nővéred vagy a feleséged van ott a fürdőben, és valami tejfelesszájú taknyos beleskel az ablakon. Még sosem történt ilyesmi ebben az utcában. Bár hiába beszélek neked, ha ilyen vagy, mit értesz te ebből? Ide hallgass, megkérlek, menj innen, különben letépem a fejed!

Dzselil később sehogy se bírt visszaemlékezni, elveszítette-e ebben a pillanatban az eszméletét, vagy csak úgy rémlett neki. Pontosan csak arra emlékezett, hogyan segített neki Akif leereszkedni a tetőről, azután sokáig üldögélt vele az ajtó előtti kispadon, s vállát átölelve, jóindulatú hangon beszélt hozzá.

Akif akkor azt mondta, hogy amit Dzselil tett, nagy szégyen egy férfira, s ha kiderül, mindörökre elveszíti tisztességes nevét, és a jövőben mindenki jogosan sértheti meg az utcán az anyját vagy a nővérét, vagy sok esztendő múltán a feleségét vagy a leányát, mert sosem felejtik el az ilyen szégyenteljes tetteket.

Akif azt mondta, megbocsát Dzselilnek, mert Dzselil egyszerűen nem tudta, mit csinál, s mert ő, Akif, úgy érzi, Dzselil őszintén bánja a dolgot.

Akif megígérte, hogy senkinek sem beszél erről, és megtartotta a szavát.

Azután megkérdezte, hogy érzi magát, s bár Dzselil azt felelte, minden rendben van – pedig zúgott a feje, és nehezen mozgatta a lábát –, egészen a kapuig kísérte.

Dzselil ezen a napon látta utoljára Rehsendéjét.

Akif egy esztendő elteltével feleségül vette Rehsendét. Rehsende három gyermeket szült neki, azután, amikor megkezdődött a háború, Akifot elvitték a frontra, és Rehsende két hónap múlva megkapta a gyászjelentést.

Rehsende három évvel később ment másodszor férjhez a petróleumbolt görbedt vezetőjéhez. Az egész kerület számára titok maradt, mivel tudta rabul ejteni őt a férfi, de jól

éltek, s a férfi úgy bánt Rehsendének Akiftól született gyermekeivel, mint a sajátjaival, semmi különbséget nem tett közöttük.

Dzselil müellim csak a háború után nősült meg, korábban nem tudott: apja elpusztult, és az ő nyakába szakadt a család. Egy távoli rokont ajánlottak neki, azt mondták róla, hogy házias és művelt, zeneiskolát végzett. Tényleg elég helyes volt, de rendkívül sovány, és egyforma magas Dzselil müelimmel, sőt talán egy cseppet magasabb is. Az esküvőig mindössze kétszer találkoztak. Az első éjszaka, amikor kettesben hagyták őket a szülők hajdani hálószobájában, a lány egyetlen szót sem ejtett ki, s egész idő alatt ijedten pillantgatott Dzselil müellimre.

Dzselil szigorúan rászólt, hogy vetkőzzön le. A lány megrázta a fejét. Akkor Dzselil müellim rájött, hogy ezt neki kell megtennie. Először maradt kettesben nővel, és sose gondolta volna, hogy ilyen bonyolult dolog levetkőztetni. A lány ijedten suttogva, könnyes szemmel kérte, hogy legalább az inget hagyja rajta, de Dzselil kérlelhetetlen volt; amikor a takaróval próbálta elfedni magát, ezt sem hagyta, aztán már egészen meztelenül feküdt ott, kezével elfödve az arcát, és csöndesen szipogott.

Dzselil müellim ránézett az éjjeli lámpa lágy fényében, és zavarra meg szégyenre emlékeztető érzés fogta el. Eloltotta a lámpát, és a lány mellé feküdt, egész testével hozzásimult, bal karját a feje alá tette, a jobbal simogatni kezdte a mellét, mire abbahagyta a szipogást, és visszafojtotta a lélegzetét.

Dzselil megcsókolta néhányszor lágy, engedelmes ajkát, s még mindig nem tapasztalt semmit, ami legalább távolról hasonlított volna egy ifjú házas szerelmes szenvedélyére. Érezte, amint arca a hűs párnahéjhoz ért, hogy ég az orcája, szégyellte erőtlenségét, s arra gondolt, sosem fogja tisztelni a felesége, s ez egyszerűen szörnyű, hiszen mindig kellemetlen, ha valaki nem tiszteli az embert, de ha már a saját, egyetlen felesége sem tiszteli, ráadásul teljes joggal, mert nem tudja teljesíteni férfiúi kötelességét, akkor nem marad más hátra, mint hogy főbe lője vagy felakassza magát.

Elkeseredetten behunyta a szemét, és kicsit elhúzódott a lánytól. Arra gondolt, hogy tán nem is annyira ő a hibás, lehetséges, hogy ha ennek a nőnek a helyén, aki egyáltalán nem kell neki, az a másik, Rehsende feküdne, tán minden másként lenne. És hirtelen rátört – azonnal megérezte, hogy visszatért az az

állapot, amelynek sok-sok évvel ezelőtt Akif vetett véget a fürdő tetején. Nem akarta hinni, félt, hogy az egész megszűnik hirtelen, mozdulatlanul feküdt néhány percig, azután óvatosan kinyújtotta átforrósodott kezét, és megérintette Rehsendét, aki gyönyörűen és vágytól elkínzottan feküdt mellette. Megérintette a mellét, végigsimított a két melle közti árkon, érezte, ahogy egyik melle a másik után engedelmesen és teljesen belesimul, elhelyezkedik a tenyerében, és érezte, hogy ver vékony bőre alatt a szíve, nyitott tenyerét végighúzta a has sima és forró bőrén, ujjbegyével megsimogatta a kemény szőrszálakat a has legalján, s keze nyomán lassan és gyöngéden szétnyílt az összeszorított két comb. Szájába vette mellének rózsás bimbóját, és csak most, oly sok esztendőnyi várakozás után ismerte meg az ízét.

Ezen az éjszakán, életének első éjszakáján, melyet nővel töltött, többször a magáévá tette Rehsendét, némán, fáradhatatlanul tette a magáévá, csukott szemmel. Mindig másként tette, hol gyöngédséggel és szerelemmel teli suttogására fülelve, hol a nyögéseit hallgatva mohón, mert durva becézéseitől elfáradt az asszony. Aztán kinyitotta a szemét, és értetlenül hallgatta, hogy a felesége sír mellette,

könyörög, hogy hagyja abba, mert elfáradt, és nagyon fáj neki.

Nem értette meg azonnal, mit akar tőle ez az ismeretlen asszony, s mit csinál itt mellette, amikor ez a hely egyedül csak Rehsendét illeti meg.

S ez volt az utolsó éjszakája Rehsendével, a csoda nem sikerült többé, normális, távolról sem szenvedélyes házaséletet élt a feleségével, de ez után az éjszaka után sosem sikerült maga mellett éreznie Rehsendét, bár sokszor megkísérelte visszatérésre kényszeríteni a csodát, amikor hetenként egyszer vagy kétszer bement a felesége hálószobájába... Azután meg, miután egy-másfél órát töltött vele, visszament aludni a saját szobájába. És soha többé nem érzett valódi kielégülést attól, ami rendszeresen megtörtént közte és az asszony között. Szánalmas imitáció volt csupán, amely mindannyiszor érthetetlenül megalázta, a párzó állat szintjére süllyesztette – alantas pótszer volt az isteni gyönyörnek azon csodájához képest, amely akkor megadatott neki, s amelyet mindhiába próbált fölidézni vagy megismételni, készen arra, hogy a legdrágább árat fizesse érte, amit életében csak fizethet az ember.

Lányuk született, és a felesége sok év

múlva, a füzet fölé hajló leányuk arcába nézve csodálkozva azt mondta:

– Tényleg hasonlít rá! Ide hallgass, Dzselil, nehogy azt gondold, hogy egészen buta vagyok, de a lányunk rettenetesen hasonlít Rehsendére, a fürdő igazgatónőjére. Meglepő hasonlóság! Először Tajira hanim vette észre, azt mondta, a lányod úgy hasonlít Rehsendére, mintha róla másolták volna. Kiderült, hogy fiatal korában jól ismerte Rehsendét. Rehsende ma hozott egy fényképet az akkori évekből – mindnyájan felszisszentünk: pontosan olyan, mint az én lányom! Rehsende még sírt is egy kicsit. Igaz-e, kislányom, mintha te lettél volna azon a fényképen? Vannak még csodák!

A kislány gondolataiba merülten elmosolyodott, és bólintott.

– Ez lehetetlen – mondta Dzselil müellim csodálkozva és haragosan, mivel érezte, hogy zavarba esik. – Csak úgy gondoljátok! – A lánya arcába nézett, s mivel a legkisebb hasonlóságot sem fedezte fel Rehsende és a lánya között, magabiztos mosollyal mondta: – Képzelődtök a semmittevéstől. Milyen alapon hasonlítana a lányunk Rehsendére?

– De hát nincs abban semmi, ha hasonlít rá, Rehsende nagyon jó ember. Sajnálom,

Dzselil, hogy rosszul ismered, csodálatos lelke van, még most is szép, és nagyon rendes asszony volt egész életében, senki nem mondhat rá egyetlen rossz szót sem...

A fülkében áradt a gőz a márványfalakról és a heverőkről, nyilván közvetlenül Dzselil müellim megérkezése előtt mosták le őket forró vízzel.

Dzselil müellim levetkőzött, gondosan felakasztotta nyersselyem nadrágját és zakóját a fogasra, azután bement a másik helyiségbe, és beállt a meleg zuhany alá. Huszonöt-harminc perc múlva fatalpú szandáljában csattogva bejött Husszejn. Levetkőzött az előtérben, és bejött a fülkébe egy tállal, amelyben egy durva gyapjúból kötött masszőrkesztyű, egy csutak, egy szappan és egy üveg sampon volt. Amíg Dzselil müellim a zuhany alatt áztatta magát, előkészítve testét a masszázshoz, Husszejn forró vízzel és szappannal még egyszer tisztára mosta és törülte a márvány fekvőpadot a szoba sarkában, felfújta a gumipárnát, és a fejrészhez tette.

– Elég lesz, kérlek – mondta Husszejn, figyelmesen végignézve Dzselil müellimet. – Menj, feküdj le, elmondok egy imát, és nekikezdek.

Dzselil müellim odament a márványlaphoz,

és hasra feküdt sima, meleg felületén. Ismerős békesség szállta meg. Nem volt több ilyen hely, e fürdőn kívül sehol sem érezte magát ilyen jól, ilyen nyugalomban.

Husszejn szívós, erős kézfeje végigjárta valamennyi ízületét.

– Lefogytál – sóhajtott fel. – Ideges vagy, minden az idegektől van.

Husszejn még egyszer végigszántott az ízületeken, lassabban, mint először, alaposan kitapogatva minden csigolyát; amikor végzett velük, az ujjakat, a karokat, a lábujjakat kezdte csavargatni, édesen sajgó fájdalmat keltve bennük, úgy csavargatta, hogy kéjesen ropogtak az ízületek, úgy tűnt, darabokra esik Dzselil müellim teste, darabokra esik, s minden egyes darabját alámerítik valami csodatévő, élesztő folyadékba, amely azonnal vidámmá és frissé teszi, s a teste, íme, újra összeáll, és könnyebb, egészségesebb, fiatalabb lesz.

Husszejn a nyakát masszírozta, vadul ragadta meg tarkóján az alig észrevehető gyűrődéseket, úgy tűnt, rögtön letépi az izmokat a csontokról, ujjai aprózva peregtek el a füle mögött, aztán az álla alá mélyedtek, még egy másodperc, még egy milliméter, és letépi az állkapcáját, azután hosszú, húzó mozdula-

tokkal bűvölte-simogatta végig a vállát és a nyakát.

Ugráltak az izmok vékony bőre alatt. Dzselil müellim arra gondolt, hogy Husszejn is megöregedett az évek során, s bár jól masszíroz, a városban senkivel se lehet összehasonlítani, de mégsem úgy, mint azelőtt, nem a korábbi buzgalommal, már nem olyan erős...

– Most jutott eszembe – mondta sóhajtva Husszejn –, hogyan masszíroztalak régen a lábammal. Emlékszel? Azt hiszem, most már nem bírnád ki.

Ha Husszejn belejött, a masszázs közepén teljes erőből feltérdelt a hátára, jutott eszébe Dzselil müellimnek, és elcsodálkozott: „Hogy bírtam ki?" Úgy látszik, nem csak Husszejn kezdett öregedni.

Husszejn lezuhanyozott, és odalépett a kesztyűvel Dzselil müellimhez. A kesztyűs masszázs alatt sosem beszélgetett, kényes, különös figyelmet igénylő munka ez, csak a leginkább tiszteletreméltó vendégeivel – Dzselil müellim is ilyen volt – váltott egy-két szót. Igazából – s ismét csak a legtiszteletreméltóbb látogatókkal – a szappanos lemosás alatt beszélgetett. Husszejn minden megértő embert szóval tudott tartani, folyékonyan társalgott a költészetről, hisz időtlen idők óta

régi tisztelőjének és értőjének számított, nem vonakodott az épületes témáktól sem, bármely morális és etikai kérdésről megvolt a maga szilárd véleménye, eligazodott a kül- és belpolitika kérdéseiben, s tudott azokról a titkos rugókról, amelyek segítségével a világhatalmak végrehajtják nagy tetteiket.

Verseket mondott, s amikor befejezte a második bejt szavalását, arra kérte Dzselil müellimet, hogy forduljon a hátára; kellemes volt a hangja, kántálva, kifejezően és érzéssel idézte a verseket.

– Köszönöm! – mondta Dzselil müellim. – Köszönöm, Husszejn, megindított a második bejt, szinte elsírtam magam, az első bejt is gyönyörű, de a második felbecsülhetetlen gyöngyszem, olyan ez a vers, mint a tükör, az egész világot visszaadja. Fizuli a legnagyobb költő!

– Eh! – mondta csüggedten Husszejn. – Kit állíthatok mellé a mai költők közül? Senkit. Nem mondom, akadnak néha jó költők. De nagyok nincsenek...

Befejező szakaszához érkezett a fürdés. Husszejn Dzselil müellim fejét mosta.

– Ide hallgass! – mondta Husszejn. – Tegnap jött egy fiú, Moszkvából érkezett Bakuba, Dzsumsud ajánlotta be, azt mondta,

egy moszkvai barátom, tiszteld meg a kedvemért, mutasd meg neki, milyen az igazi bakui fürdő. Miről is beszéltem? Hát ez a fiú mesélte, hogy nemrégiben Finnországban és Svédországban járt, azt mondja, ott fából épült fürdők vannak, gőzzel. Az emberek megfürdenek, azután kigőzölik magukat, úgy valahogy, mint nálunk a molokán fürdőben, csak éppen a mienk kőből van, az meg fából, de a többi már egészen másként megy: a gőzből egyenesen kifutnak a hóba, és belevetik magukat a jeges vízbe. Hallod? A fiú komolynak látszott, nem hazudósnak. Meg aztán Dzsumsud is kezeskedett érte. Azt mondta, ő is megfürdött, ő is beugrott a vízbe. Mit gondolsz erről?

– Mit gondolok róla? Hogy sok eszement van a világon. Meg az is lehet, hogy hazudik, mert végül is, kicsoda ez a Dzsumsud, alig tíz éve jött Aszamanból Bakuba, én pedig még egyetlen tisztességes aszamanit sem ismertem. Úgyhogy el tudom képzelni, milyen barátai vannak. De az is lehet, hogy igaz.

– Igaz, igaz – helyeselt Husszejn –, mindig megérzem, igazat mondanak-e vagy sem. És még valamit mesélt az a fiú. – Husszejn csöndesen felvihogott. – Tegnap óta nem merem továbbadni senkinek. Szégyellem.

Azt mondtam ennek a fiúnak, mondd meg becsületszavadra, vicceltél? Többször megkérdeztem tőle, utoljára akkor, amikor már teljesen felöltözött, ő meg egész idő alatt azt felelte: „Becsületszavamra, igaz!" –, még meg is esküdött. Aztán elment. Csudálatos egy dolog!

– Mit mesélt neked?

– Hiába kérsz, Dzselil, nem mondom el. Tudod, hogy hiszek istenben.

– Nekem elmondhatod, tudod, hogy senkinek nem adom tovább.

Husszejn némán mosta meg harmadszor Dzselil müellim fejét.

– Na! – biztatta Dzselil müellim.

– Tudod, mit mondott? – robbant ki Husszejnből, végre elszánva magát. – Azt mondja, hogy ott a férfiak és az asszonyok mind együtt fürdenek. Közös fürdőben, közös helyiségben, mindegyik meztelen, egymás hátát dörgölik! Hát ez van!

Dzselil müellim majdnem megfulladt, amikor Husszejn egy korsó vízzel kezdte lemosni a fejéről a habot.

– Becstelenek! – lihegte Dzselil müellim. Őszintén fel volt háborodva. – Hogy mire viszi az embereket a szemérmetlenség! Meg kéne ölni az ilyeneket, hogy a többiek, a

fiatalabbak ne vehessenek példát róluk! – Dzselil müellimnek, amikor a szemérmetlenségről beszélt, eszébe jutott az öccse, és végképp elromlott a kedve. – Fuj! Határtalan az emberi szemérmetlenség!

– Én másra gondolok – szólt zordonan Husszejn. – Én arra gondolok, hová teszi a szemét a kormányuk? Mi lesz a gyerekeikből? Mindegyiket börtönbe kéne dugni. Csak arra kéne ügyelni, hogy külön ültessék le a férfiakat és külön az asszonyokat. Te hogy gondolod, Dzselil?

– Falra hányt borsó. Gondolod, hogy a börtön segítene rajtuk? Biztosan tudom, hogy az ilyeneken semmi sem segít. Ha az embernek nincsen lelkiismerete, az életben senki és semmi nem segít rajta. Hidd el nekem! – Már nem is örült, hogy eszébe jutott az öccse, a fürdő okozta minden elégedettsége eltűnt, még a halántéka is lüktetni kezdett. És nem mondhat senkinek semmit, hiszen csak nem kezd el idegenekkel beszélni az édestestvéréről! Szégyen! Ha pedig nem mondja el, a szíve egyszer majd nem bírja tovább, apró darabokra szakad. Fekete vér ömlik ki a száján, ha mind csak hallgat, ha ilyen kínt hordoz magában.

A teázó is itt volt, a fürdő udvarán. Bár

korán volt még, majd minden asztalnál ültek, az egyiknél pedig már nardot játszottak. Dzselil müellim odament egy távoli, közvetlenül a falnál álló asztalhoz, útközben kurtán biccentett a felszolgálónak. Aziz, a megboldogult Memmed ali fia – annak idején az apja alapította ezt a teázót – odament hozzá, tisztelettel üdvözölte, serényen letörölte egy nedves ronggyal a tölgyfa asztal amúgy is tiszta lapját, amely megsötétedett az időtől meg a teától, s egy teáskannát meg két poharat rakott elé csészealjjal, egyet Dzselil müellimnek, a másikat arra az esetre, ha Dzselil müellim odahívna valakit, amit nagyon gyakran megtett.

Dzselil müellim töltött magának egy pohár erős, vöröses árnyalatú teát, s arra gondolt, ha elmegy, a vendégek füle hallatára kell megköszönnie Aziznak a mai teát. Az elmúlt vasárnapon nyilvánvalóan túlfőzték a kivonatot, és Dzselil müellim nem volt teljesen elégedett, amikor távozott.

De ma fenséges volt a tea. Mint mindig, gyorsan kiitta az első pohárnyit, előzetesen kihűtve kissé a csészealjban, s rögtön érzékelte is a hatását, mintha a tea felszívta volna koponyacsontja s agya közül a ritkás ködfátyolt. S immár szabadon áramlottak tudatába,

és kellemeseknek tűntek a töprengéssel vegyes emlékek, amelyeket a kazánok kimért sistergése és feje fölött a szőlőlevelek zizegése kisért. Dzselil müellim ráérősen iszogatta a második pohár teát. Homlokát hűsítette a kihűlő verejték, az újonnan jött vendégek – általában szomszédok és ismerősök érkeztek – feltétlenül köszöntek neki, s ő éppúgy, mint félórával ezelőtt a fürdőben, elégedett volt az élettel, érezte, hogy az teljes és jólesően megalapozott, s azt is, hogy ő maga fontos és figyelemre méltó ember.

Aztán vitatkozni kezdtek annál a távoli asztalnál, ahol nardot játszottak, s a játékosok, figyelmen kívül hagyva a szomszédok tanácsait, Dzselil müellimhez mentek oda, és sűrű bocsánatkérések közepette, amiért zavarják, megkérték, nézze meg a táblát. Lassan odament a játékosokhoz, egy pillanat alatt eldöntötte a vitát, és elmesélt egy hasonló esetet, amely vele történt meg ugyanebben a teázóban, még a megboldogult Memmed ali idejében. Mindenki érdeklődve hallgatta, a játékosok zúgolódás nélkül elfogadták a döntését, s ez nagyon kellemes volt, mint az is, hogy anélkül, hogy összebeszéltek volna, a teázóban ülők közül – pedig többségük tapasztalt játékosnak számított – őt választot-

ták ki a vita eldöntésére. A játék befejeződött, s a győztes felkérte Dzselil müellimet, hogy foglaljon helyet a táblánál, de ő visszautasította. Amióta megtudta, hogy egy idő óta pénzben is játszanak, ami korábban nem fordult elő, abbahagyta a játékot a teázóban. Csak vendégségben vagy otthon játszott nardot, és csupa szolid és tiszteletre méltó ember volt a partnere. Társaságukban néha megengedte magának, hogy a „nyereségért" játsszon, mandarinba vagy például sárgadinnyébe, vagy a legrosszabb esetben lottócédulába, minden parti három cédula volt. Pénzben azonban sosem játszott.

Visszament az asztalához, már éppen indulni készült, de hirtelen meggondolta magát, töltött még egy pohár teát a második kannából, amikor megérkezett Kemal, a sofőr, akit Hosszúfülű Kemalnak hívtak a háta mögött, a másik Kemaltól eltérően, aki villanyszerelőként dolgozott, és nem volt csúfneve. Kemal még fiatal korában kapta ezt a nevet, mert állandó szokása volt a trágár beszéd. Mellesleg, fiatal korában egyszerűen Öszvér Kemalnak titulálták, csak később kezdték illedelmesebben Hosszúfülűnek nevezni, megadva a tiszteletet előrehaladott korának; s ha szóba került, fesztelenül így

hívták a felesége és a gyermekei jelenlétében is.

Közeli barátai szemtől szembe is Hosszúfülűnek szólították, amiért mindannyiszor és minden harag nélkül a legválogatottabb trágárságokkal árasztotta el őket.

A Hosszúfülű Kemal semmi haszontalanságot nem engedett meg magának Dzselil müellim jelenlétében, de mégiscsak kellemetlen volt, amikor előzetesen engedélyt kérve, leült vele szemben. Teát kellett neki tölteni. Kemal könyöke elfoglalta a fél asztalt, szuszogva és nagyokat cuppogva itta a teát, s arról beszélt hangosan, hogy gyönyörű évszak a nyár, de megvan az a súlyos hátránya, hogy nyáron sehol sem lehet kocsonyát enni. Dzselil müellim pedig arra gondolt, nagyon jó lett volna, ha kicsit korábban, még Kemal érkezése előtt elmegy, ahogy szándékában is állott, mert most a jelenlévők egy részének az a benyomása támadhat, hogy Dzselil müellim beszélget Kemallal, vagy, ne adj isten, vele együtt jött a teázóba, de most már illetlenség lett volna azonnal elmenni.

– De azért a múlt vasárnapon degeszre ettük magunkat – mondta Kemal. – Rza pincéjében. Rza meg is mondta: fiúk, ez az utója a kocsonyának, legközelebb hat hónap

múlva lesz, no, mi aztán neki is veselkedtünk. Mindenki két tányérral evett, s becsületszavamra, itt vakuljak meg, ha nem ivott meg mindegyikünk egy liter pálinkát. És milyen pálinkát! Igazi eperpálinkát, nekem hozták Zakataliból, kék lánggal ég, ha meggyújtják. Ilyen pálinkát...

– Káros – szakította félbe Dzselil müellim, észrevéve, hogy a szomszéd asztaloktól érdeklődve fülelnek Kemal ostoba és illetlen fecsegésére.

– Kinek káros? – csodálkozott Kemal.

– Az egészségre káros – mondta Dzselil müellim, s várta, hogy Kemal valami olyasmit mondjon, amit az illemszabályok megsértése nélkül fel lehetne használni e kellemetlen beszélgetés befejezésére. Kész volt belekapaszkodni bármilyen formális fogódzóba, hogy elbúcsúzhassék és elmehessen anélkül, hogy megsértené Kemalt, aki természetesen nem méltó a tiszteletre, de a jelen pillanatban az ő asztalánál ül, s ez okból jogosan megkövetelheti a megfelelő bánásmódot.

– Nem káros, egyáltalán nem káros – nyugtatta meg Kemal. – Az a káros, ha az ember a mi bakui pálinkánkat issza, az ördög tudja, miből csinálják, ki azt mondja, rohadt krumpliból, ki azt, hogy nyersolajból. De az a pá-

linka, mintha nem is pálinka lenne, kész csoda, mint az áttetsző harmat, virágillatú, csak azt sajnálja az ember, hogy elfogy. Megittunk fejenként egy literrel, és még ittunk volna. Hárman ültünk ott, én, a Montinában* lakó Firuz meg Szimurg, az öcséd. Firuz a második üveg után, becsületszavamra, oda jutott, hogy le kellett fektetni Rzánál, őszintén szólva én is berúgtam, de Szimurg, nem azért mondom, mert az öcséd, tudod, hogy kimondom én nyíltan a jót is, a rosszat is, ha valami rosszat gondolnék róla, azt is megmondanám neked, egyenesen a szemedbe, de most csak egyet mondhatok: Szimurg csodálatos ember, nem is ember, oroszlán! Úgy iszik, mint egy hős! Iszik, és nem rúg be, nem veszti el az eszét. A lelkemet adnám érte! Micsoda fiú, micsoda fiú! Tudod, ha mostanában nagyon meg akarok esküdni valamire, akkor őrá esküszöm, az ő meg a gyerekeim nevére. A legjobb barátom!

Dzselil müellim szemközt ült a Hosszúfülű Kemallal, időnként minden gyönyörűség nélkül kortyolt egyet a teából, s már nem is figyelt a körülötte levőkre, érezte, hogy visz-

* Montina — Baku egyik külvárosa.

szavonhatatlanul elromlott mindaz a jó, amit a fürdő és a teázás okozott.

Kemal persze nem hibás semmiben, gondolta Dzselil müellim, hiszen épp azért Hosszúfülű; de milyen alapon kell a testvéröcscsének Kemallal érintkeznie, barátkoznia, s együtt részegeskednie, s milyen alapon kell mindezt végighallgatni neki, Dzselil müellimnek, idegen emberek jelenlétében, akik közt a jóakarói mellett kétségtelenül vannak olyanok is, akik őszintén örülnek megszégyenülésének. Azután eszébe jutott, hogy az öccse már sokszor alkalmat adott a szomszédoknak a kárörömre; és újra jött a feszültség, a nyomasztó gondolatok, s tudta, hogy egész nap nem sikerül majd megszabadulnia ettől.

Dzselil müellim gépiesen teát töltött magának és Kemalnak, fölnevetett, amikor Kemal arról kezdett mesélni, hogy Szimurggal, miután az eszméletlenségig leitták magukat, elmentek a vidámparkba, s felültek a körhintára. Kezet fogott az ismerősökkel, akik külön ezért jöttek oda az asztalához, kipiszkált a befőttből egy beleesett méhet, arra gondolva közben, hogy persze, az ő két méhkasának egyikéből való, és sajnálta, hogy elpusztult. S mindaz, amit hallott és megfigyelt most,

tompán és elmosódottan suhant el tudata mellett, nyom nélkül kihullva belőle.

Anélkül, hogy tartalmát fölfogta volna, folytatta a semmitmondó beszélgetést, s ugyanezen idő alatt másvalamire emlékezett, amelyben sem a Hosszúfülű Kemalnak, sem annak nem volt helye, ami az utóbbi időben történt. Hirtelen egészen pontosan fölmerültek emlékezetében azok a napok, amikor apjuk halála után, a nehéz háborús időkben az ő vállára szakadt az egész család, anyja és két öccse, Szimurg és Tajir. Anyjának semmiféle végzettsége nem volt, a szomszédoknak úgy mondták, hogy laboránsként helyezkedett el a mikrobiológiai intézetben, valójában takarítónő lett, a nyulak és kutyák ketreceit takarította és mosta. Nyomorúságos fizetést kapott, de az intézet dolgozóinak időnként kiosztottak egy fél nyulat azokból, amelyeket tudományos célokra használtak fel, de amelyek elpusztításuk után is szavatoltan alkalmasak voltak emberi fogyasztásra. Dzselil müellimnek akkor abba kellett hagynia a tanulást, hajnalban újságot árult az állomás előtti téren, azután levelet és újságokat hordott szét a házakba, délután pedig a város másik végébe, a Budagov bazárba indult, ahol darabonként árulta a cigarettát, a cukrot,

a bonbont, mindent, amit egy távoli rokonuktól, az egyik üzlet vezetőjétől kaphatott, akinek jó lelkét megindította az eltartó nélkül maradt család. Dzselil lesoványodott, örökké éhes volt, és feketére égett a könyörtelen bakui napon, s csak arról álmodozott, majd csak idősebb lesz, és tud annyit keresni, hogy fölmentheti anyját a nehéz munka alól, taníttathatja öccseit, visszafizetheti távoli rokonuk, az üzletvezető jóságát. S mindez szerencsésen meg is valósult volna, ha a háború legvégén meg nem hal Tajir, a legkisebbik. Rövid ideig volt beteg, éhezéstől elkínzott kis teste nem bírta el az újabb bajt, a skarlátot. Anyjuk szörnyen gyötörte magát miatta, sokáig betegeskedett, köhögni kezdett, nem is épült már fel soha fiának halála után. Dzselil akkor látta először egy hozzá közel álló ember halálát, és utána még sokáig kínozta a pótolhatatlanság érzése. Az apja messze, a fronton pusztult el, s öccse haláláig valahogy el sem lehetett hinni, hogy ez az egészséges, vidám ember már nem él. Az öccse halála után el lehetett hinni.

A háború után jobbra fordultak a dolgok – Dzselil még postásként dolgozott egy kis ideig, azután a postán végzett kifogástalan munkájáért kitüntették „A Kaukázus vé-

delméért" érdeméremmel, s két esztendő múlva, amikor az öreg igazgató nyugdíjba ment, ő lett a posta igazgatója. Észre sem vette, hogy elmúlt az ifjúság, s nem sajnálta; amit elért, nem adta volna cserébe az elmúlt évekért. Szimurg, az öccse tanult, rosszabbul, mint Dzselil müellim szerette volna, de azért úgy, ahogy egy rendes családból származó fiútól elvárják. Öccsét és anyját rendesen ellátta ruhával és cipővel, a legteljesebb mértékben dicséretes életmódot folytatott, nem ismert mást a munkáján és az otthonán kívül. Nagyon komolyan vette a kötelességeit, a főnökei nagyra értékelték, a reá bízott postai részleg munkáját nemegyszer oklevéllel, a posta dolgozóit pedig, köztük őt is, pénzzel és értékes ajándékokkal jutalmazták. Dzselil müellimnek szívéhez nőtt kicsiny majorsága is.

Házának udvarát, e szokványos, tompa fényű aszfalttal borított bakui udvart fokozatosan virágzó kertté alakította át, veteményeskerttel s egy kis elkerített karámfélével, ahol néhány pulyka és gyöngytyúk sétált fontoskodva.

Az öccsét is kezdte rászoktatni e kedvenc foglalatosságára, tanította, hogyan kell fát oltani, szőlőt metszeni. Az öccse mindent játékosan, vidáman csinált, ebben különbö-

zött a komoly, töprengésre hajlamos Dzselil-től. Órák után az öccse az osztálytársaival elindult, hogy egy fonott kosárba gyűjtse az utcára hullott trágyát. Dzselil és Szimurg ezzel a trágyával javította fel a kertet. Az öccse először szégyellte az utcákat járni, trágyát gyűjteni, egészen addig, amíg Dzselil müellim, aki egyszer észrevette ezt, nyugodtan meg nem magyarázta neki, hogy ebben semmi szégyenletes nincsen, s szavait bizonyítandó, maga is elindult egy vasárnapon Szimurggal és barátaival a kubinói országútra, amelyen gyakran haladtak át abban a gyér autóforgalmú időszakban katonai lovas fogatok, személyszállító bricskák, parasztszekerek, bőséges és nyilvánvaló nyomokat hagyva maguk után, ami a gyakorlatias és bölcs ember számára, aki a lehető legfrissebb állapotban gyűjtötte össze mindezt fonott kosarába, s kertjében feljavította vele a földet, lehetővé tette, hogy közvetlenül részt vegyen az anyagátalakulás, vagy más néven, a természeti körforgás titokzatos és örök folyamatának meggyorsításában.

Dzselil müellimet nagy tudású embernek tartották az utcában, bár mindazon könyvek közül, amelyek a világirodalomnak nevezett igen fenséges épületet alkotják – s melynek

összes emeletét és termét élete során még egyetlen embernek sem sikerült bejárnia, aki valaha is e földön élt –, a legszerényebb részt kapta: egyetlen könyvet olvasott el, igaz, hogy nagy gyönyörűséggel, egy azerbajdzsán mesegyűjteményt.

Életének ezt az egyetlen könyvét minden másfél-két évben újra elolvasta, egyes mesékben a fordulatos történet vonzotta, másokban könnyekig meghatották a szerelmesek viszontagságai, akik gonosz emberek és varázslók szőtte alattomos ármányokat és cselszövéseket küzdöttek le, hogy egymáséi lehessenek. Szégyenkezés nélkül, fennhangon nevetett a változatos, telivér humorral megírt részeknél, elpirult és benső remegést érzett, amikor azokat a helyeket olvasta, amelyek az egymásra talált szerelmesek egyébként meglehetősen egyhangú és fantáziátlan szerelmi enyelgéseit írták le, akik általában egy palotában vagy egy gyönyörű kertben, az aranyhalas medence mellett hódoltak a szerelemnek. De leginkább a könyv bölcsessége és finom tanulságai bűvölték el, melynek megfelelően a rossz – bármilyen alakban jelent is meg – végül mindig megbűnhődött. A becsületes, szorgos, őszinte embereket pedig, akik jók voltak rokonaikhoz és barátaikhoz, mindig bőkezűen kárpótolták

az életben és a szerelemben, megkapták a néptől vagy az igazságos uralkodóktól a megérdemelt kitüntetést, s a társadalmi és állami hierarchia legmagasabb lépcsőfokán foglaltak helyet, de ott is szerény és rendes emberek maradtak.

Dzselil müellim egyszerű, érthető kifejezésekkel magyarázta el Szimurgnak, ahogy maga is gondolta, hogy a trágya egyszerűen nélkülözhetetlen a fák és más növények növekedéséhez, s hogy Szimurg és barátai hasznos és szükséges dolgot cselekszenek, amikor összegyűjtik a trágyát, s nem kell figyelni azokra, akik ingerkednek velük, mert nem értik, hogy minden munka tiszteletre méltó, mert bizony méltatlanok azok az emberek, akik megengedik maguknak, hogy ingerkedjenek Szimurggal és barátaival, elveszett emberek, s csupán a haladéktalan és teljes bűnbánat menthetné meg őket.

Életének ebben a szakaszában tökéletesen boldog ember volt Dzselil müellim. Némileg aggódott anyja egészségéért, amely sosem állt többé helyre a háborús évek súlyos veszteségei után. Rendkívül vallásos lett, és naponta imádkozott fiai sorsáért. Istenítette Dzselilt, határtalanul büszke volt rá, alig tudta kivárni, amíg megjön a munkából. Csak

róla beszélt, ha a fia nem volt otthon, unosuntalan dicsérte, csupán akkor némult el, amikor a száraz, szaggatott köhögés belefojtotta a szót. Azt mondta, mindene megvan, de igazában akkor lesz boldog, ha Dzselil megnősül, s ha a vásott Szimurg befejezi az iskolát.

Megérte a teljes boldogságot is: rendes családból való menyasszonyt kért meg Dzselilnek, takarost, hozománya is volt. Egyszóval olyat, amilyet rendes emberek szoktak feleségül venni. Jó gazdaasszony és feleség lett Lejlából, meg aztán az anyósának nemcsak jó menye volt, hanem lánya, szerető és gyöngéd lánya is, mindenképpen kényeztette; az első időkben valószínűleg számításból iparkodott jobban, hogy kedvébe járjon az öregasszonynak, a két szerető és tisztelettudó fiúgyermek anyjának. Valljuk be, az az első időszak teli volt számítással, meg aztán kezdetben Merjem hanim is csak azzal foglalkozott, hogy csókaszemmel figyelte a menyét: „Nézzük meg – úgymond –, milyen fészekből való a madárka!" Azután összeszoktak, őszintén megszerették egymást, ami rendkívül ritka anyós és meny között. És szívből örültek minden reggel, amikor találkoztak, meg aztán nem is egymás szomszédságában, hanem

ugyanabban a házban laktak, nem kellett egymás nélkül unatkozniok, mert amióta a menye a házba jött, egyetlenegyszer sem váltak el, egyetlen napra sem, egészen addig a gyászos napig, amikor Merjem hanim örökre eltávozott, de addig még sok idő telt el.

A szomszédok is példaként emlegették mindenkinek Dzselil müellim családját. Dzselil müellim az utca egyik legtiszteletreméltóbb embere lett, még az egy saroknyira lakó Heszenov ügyésznek is meg kellett húznia magát, s átengednie Dzselil müellimnek a kerület nem hivatalos, de állandóan figyelemmel kísért elsőbbségi versenyében a legtiszteletreméltóbb embernek kijáró helyet.

És öccse, Szimurg sem keserítette, kezdett jobban tanulni, még könyvtárba is járogatott iskola után, és Dzselil müellim is ösztönözte erre, helyesen úgy gondolván, hogy a könyvtárba járkálásból semmi baj nem származhat.

Érezte, hogy öccse szereti és büszke rá, és örült a szíve, hogy magas, szép szál fiúvá növekedett Szimurg, akit régóta, szinte hetedik osztályos korától meg-megnézegetnek a szomszéd lányok.

Ebben az időben már egészen jól keresett Dzselil müellim, s az ő fogalmai szerint szépen éltek, mindenre futotta, és valamicskét

még félretenni is sikerült. Dzselil müellim minden hét végén zsebpénzt adott Szimurgnak, feltétlenül adott, akkor is, ha Szimurg nem kért, emlékezett rá, milyen nehezen élt ő akkor, amikor annyi idős volt, mint Szimurg, s iparkodott, hogy öccse vidámabban éljen, mozira is, fagylaltra is adott pénzt neki, annyit, hogy Szimurg meg is hívhasson valakit, ha éppen akar, a pénztelensége ne akadályozza meg ebben, meg aztán őszintén szólva azért is adta ezt a pénzt, mert kedvét lelte benne, hogy kényeztesse a kisöccsét, akit a tőle telhető legerősebb érzéssel szeretett. Tudta, hogy öccse eljár a parkba táncolni, és nem ítélte el ezért. Fiatalság, bolondság, majd megkomolyodik, és belátja, hogy hívságos dolog ez, tán még erkölcstelen is. Dzselil müellim sosem szólt erről egy szót sem az öccsének, hitt abban, hogy Szimurg az apjukra üt, nem botlik el. Maga Dzselil, mielőtt megnősült volna, egyetlenegyszer sem ment végig karonfogva az utcán egyetlen nővel sem, de mit karonfogva! – még négyszemközt sem maradt eggyel sem.

Amikor pedig Szimurg rákapott, hogy késő éjszaka járogasson haza – ez már nyáron volt, közvetlenül az után, hogy befejezte a tizedik osztályt –, Dzselil müellim megértette,

hogy ideje közbelépni; szinte egész éjszaka nem aludt, úgyhogy amikor reggel felé meghallotta az öccse lépteit, serényen felkelt az ágyból, s ahogy volt, hálóingben, elébe ment a kapuhoz. Szimurg arca különös volt ezen a reggelen, a tekintete szokatlan, a szeme fáradt, de olyan boldog, hogy szinte világított, az arcán és világospiros, valahogy duzzadt ajkán pedig szokatlan mosoly bujkált – Dzselil eddig nem látott ilyen mosolyt az öccse arcán. Szimurgnak az ingnyaka is nyitva volt, szinte egész erős mellkasa kilátszott.

Dzselil müellim először arra gondolt, hogy Szimurg részegen jött haza, szíven ütötte ez a gondolat, de aztán, két helyen is, sötét meggyszín foltot vett észre a nyakán, enyhe kölniillatot érzett, és megértette, hogy Szimurg nem részeg. S már nem tudta, örüljön-e ennek, vagy sem. Hosszan ránézett az öccsére Dzselil müellim, csak egyszer nézett rá, de sok minden volt ebben a pillantásban. Zavartan horgasztotta le Szimurg a fejét, egy szót sem szólt, odament az ágyához, amelyet anyja még az este megvetett neki a tornácon. E reggeltől kezdve Szimurg nem maradt el későig, egyetlenegyszer sem jött haza tizenkettő után, Dzselil müellim pedig egyetlen

szóval sem említette neki azt a reggelt, így hát minden este a kertben dolgoztak, s befejezve a munkát, leültek nardot játszani és teázni. A kerületben senkinek, s egészen elképzelhető, hogy a városban sem volt senkinek engedelmesebb és jobb öccse, mint Dzselil müellimnek. Ő pedig a legjobb barát, a legjobb szívű fivér, a bőkezű és gyöngéd apa volt Szimurg számára, mert nem volt Szimurgnak bensőségesebb barátja nála, másik bátyja sem, s apjára nem is emlékezett, kétéves volt, amikor apját kivitték a frontra. Szimurg nagyon ritkán szólította keresztnevén Dzselil müellimet, s az emberek között úgy említette tisztelettel, ahogy illik is egy tizenkét évvel idősebb fivért: aga-dadasnak.

Mindőjüknek jó volt a hangulata, simán mentek a dolgok, Dzselil müellim boldog volt, s az elhunyt édesapjától reáhagyott ház teljhatalmú és nemes lelkű uraként, erejéhez mérten mindent megtett, hogy tisztességesnek őrizze meg saját és családjának nevét az emberek előtt, akiknek mindig adott a véleményére.

Szimurg azon a nyáron felvételizett az orvosi egyetemre. Egytől egyig letette a vizsgákat, egyiken sem hasalt el, nem is kapott rossz jegyeket. Nem vették föl. Nem jutott

be. Dzselil müellim még a rektorhoz is elment, a minisztériumot is fölkereste, semmi sem segített. Kilépett a minisztérium épületéből, ránézett még egyszer a vizsgalapra, azon meg csupa négyes, csak egyetlen hármas, és darabokra tépte az egészet. Még elgondolni is szörnyű, hogy két pont miatt ne vegyenek föl valakit az egyetemre! Dzselil müellimnek sehogy sem fért ez a fejébe, tán mindenki megbolondult, vagy mi? Tíz évig tanult ez a gyerek, arról álmodozott, hogy orvos lesz, nem is elégséges tanuló, minden vizsgát letett, és nem veszik föl. Mindössze két pont miatt!

Dzselil müellim nagyon sajnálta, hogy nem ismeri azokat a tanárokat, akiknek nem reszketett a kezük, amikor beírták Szimurgnak a rossz jegyet. Megkérdezte volna tőlük, ki adott nekik jogot, hogy ilyen könnyelműen bánjanak egy ember sorsával. Hiszen rögtön látni, hogy Szimurg értelmes, tanult fiú, ha meg nem veszik észre azonnal, ki áll előttük, kérdezzenek még tőle. Mit jelent az a papírdarab, gondolta keserűen Dzselil müellim, az a fecni a három kérdéssel? Meg kell kérdezni a fiútól, kicsoda, milyen családban nevelkedett, könnyű volt-e apa nélkül felnőni, mindent meg kell kérdezni, s csak aztán dön-

teni, milyen jegyet adnak neki. Ha meg rossz a hangulatuk, és nincsen kedvük beszélgetni, akkor ne menjenek el vizsgáztatni, sétáljanak egyet a körúton, szórakozzanak, hisz emberek sorsa függ tőlük.

Szimurg, aki sokkal könnyebben viselte el a kudarcot, nyugtatgatta, ahogy tudta, elmagyarázta, hogy ebben az évben hallatlanul nagy volt a túljelentkezés az orvosin, általában csak azokat vették föl, akik színötösre vizsgáztak, meg fölvettek pár embert azokból, akik négyesre mentek, egy-két ötössel, de ezeket sem az orvosira, mert szinte mindenki oda adta be a papírját, mint Szimurg is, hanem a közegészségügyire vagy a gyermekgyógyászatira. Sokáig magyarázott Szimurg, megígérte, hogy egész évben kitartóan tanul, s tiszta ötösre vizsgázva, bármibe kerül is, bejut jövőre. Semmi sem segített, Dzselil müellim vigasztalhatatlan volt. Tíz nap múlva pedig megjött az értesítés a katonaságtól, Szimurgot behívták. Maga Dzselil müellim kísérte el Baladzsarába, első alkalommal változtatva megszokott, nagyon fegyelmezett szokásain, amelyek véleménye szerint egy bátyhoz, a család fejéhez illettek.

Erősen átölelte Szimurgot, megcsókolta néhányszor, s ami már egészen szégyellni

való s teljességgel helytelen az öccse jelenlétében, könnyezni kezdett, s egész idő alatt, míg Szimurggal, aki szintén sírt, ott álltak a vagon mellett, sehogy sem tudott urrá lenni magán, s ráadásul egyetlen valamirevaló tanácsot sem adott búcsúzóul a fiúnak, a katonáskodás idejére.

Szimurg elutazott, és valahogy szinte kiürült a ház. Nagyon hiányzott. Gyakran, másnaponta kaptak tőle levelet. Dzselil müellim gondosan válaszolt neki; mint az életben mindent, ezt is komolyan vette, és minden levélre válaszolt, bármennyire el volt foglalva, s okvetlenül megkérdezte minden levele végén, nincs-e szüksége Szimurgnak pénzre vagy másvalamire.

Szimurg érdekes leveleket küldött, különböző helyeket írt le, amelyeket Dzselil müellim csak hallomásból ismert.

Először Ukrajnából érkeztek a levelek, Szimurg színes képeslapokat tett a borítékba, Lvov, Csernovic és más városok látképével. Azt írta, hogy a hadseregben elvégezte a sofőriskolát, s olyan egységnél szolgál, amelyről mint katonaembernek nem szabad írnia. Amikor pedig „A kiváló harci és politikai felkészülésért" jelvénnyel tüntették ki Szimurgot, vendégséget rendezett Dzselil müel-

lim, amelyre meghívta a barátait és rokonait, s mint mindig, a távoli rokon üzletvezetőt is, aki iránt – emlékezvén jóságára – változatlan figyelemmel és hangsúlyozott tisztelettel viseltetett a háború óta. Azután külföldről kezdtek érkezni a levelek, és sokkal ritkábban, mint az első időben. Dzselil müellim nem sértődött meg, megértette, hogy nem tréfadolog a hadseregben szolgálni, s hogy egyáltalán nem marad idő a levélírásra. Ő maga rendszeresen írt, mindent elmesélt az otthon történtekről s a munkahelyi- és utcabeli újdonságokról is. Minden hónapban rendszeresen tíz, de néha tizenöt rubelt tett be Szimurg nevére a sarki takarékszövetkezetben, észben tartotta Dzselil müellim, hogy Szimurgnak senkije sincsen rajta kívül az életben, akire támaszkodhat. Pedig ha leszerel, az első időben nagy szüksége lesz a pénzre, különösen, ha az egyetemre megy tanulni, vagy ha – hiszen fiatalság, bolondság – váratlanul eszébe jut, hogy megnősüljön. Dzselil müellim ugyanakkora összeget rakott be a saját takarékkönyvébe is minden hónapban, családos embernek a jövőre, a gyermekeire is gondolnia kell. Ekkor már két gyermeke volt, a fia Szimurg távollétében született, amikor az a második évét szolgálta. Dzselil müellim nem

kényeztette a gyermekeit, a saját érdekükben szigorúan bánt velük, mivel tudta, hogy ritkán vezet jóra a kényeztetés. Persze hogy szerette őket, és teljes szívéből aggódott, ha a kislány vagy a fiúcska megbetegedett, de ezt a szeretetet össze sem lehetett hasonlítani azzal, amit Szimurg iránt táplált. És sem az anyja, sem a felesége nem ítélte el ezért, mert tudták, hogy ő nevelte föl Szimurgot, ő őrködött felette, amikor még magának is szüksége lett volna az apai támaszra, s hogy éppen ezért szinte az elsőszülött fia lett Szimurg, aki gyermekei közül a legkedvesebb az apának.

Így éltek, és várták Szimurgot. Nem éltek rosszul. Nem költekeztek túlságosan, Dzselil müellim nem tartozott azok közé, akik kidobják az ablakon a keservesen megkeresett pénzt, de semmi szükségeset nem tagadtak meg maguktól, sem a jó ruhát, sem az ételt. Gyakran hívtak vendégeket, maguk is eleljártak vendégségbe. S ha Dzselil müellimet meg a feleségét meghívták egy születésnapra vagy lakodalomba, sosem garasoskodtak az ajándékkal, olyat vettek, ami méltó nevükhöz és helyzetükhöz. S a Szimurg megérkezése előtti nyáron úgy döntött Dzselil müellim, hogy megvalósítja egyik nagyon régi álmát, s családjával elutazik Kiszlovodszkba.

Lehetséges-e, hogy a régen szunnyadó, földrajzi jellegű gondolatot Szimurg levelei és képeslapjai, a sosem látott városok leírásai és látképei táplálták, lendítették mozgásba; vagy talán mégsem? Ki tudja? S létezett-e valaha is olyan bölcs vagy tudós, aki pontosan tudta volna, miféle dolgok következményeként jutnak szokatlan és reá nem jellemző dolgok az ember eszébe, mint például az is, ami most Dzselil müellimnek jutott az eszébe hirtelen? Anyjának is kedveskedni akart ezzel öregségére. Otthon gondosan őrizték azt a kevés fényképet, amely elhunyt apjukról, Bajrambejről, az érdemes olajmunkás-brigádvezetőről maradt, s az egyik az apját meg az anyját ábrázolta nagyon fiatalon, a szemnek szokatlan, háború előtti ruhában, kettesben álltak egy sziklán, amely alól bőséges, szétterülő sugárban dőlt az áttetsző, kristálytiszta forrásvíz. A fénykép legalján, a sötét sziklákon felirat: „Üvegforrás. Kiszlovodszk." Anyja sokszor mesélte, Dzselil már kívülről tudta az egészet, hogy apjával Kiszlovodszkban töltötték a mézesheteket, s hogy Kiszlovodszknál szebb hely nincs a földön. Anyja örökké Kiszlovodszkot emlegette, sokszor és részletesen leírta azt a házat a gyümölcsöskerttel, amelyben akkor laktak, s még az utca

nevére is emlékezett, furcsa egy neve volt, Bordaköznek hívták. Felélénkült, s szinte megfiatalodott, valahányszor erről mesélt. S mindannyiszor sóhajtozott, hogy Dzselil müellimnek nem sikerült eljutnia egy olyan gyönyörű helyre, mint Kiszlovodszk, s naivitása vagy szórakozottsága miatt láthatóan szem elől tévesztette, hogy Kiszlovodszk korántsem az egyetlen város a világon, de még a Szovjetunióban sem, ahová Dzselil müellimnek nem volt alkalma eljutnia, s megismerkednie nevezetességeivel. Dzselil müellim még sehol sem járt – Bakuban született, s ott élte le eddigi életét.

Ez az utazás, amelynek eredményeként teljesült régi kívánsága, hogy elmenjen Kiszlovodszkba, s amely lehetővé tette, hogy tágítsa feleségének és gyermekeinek látókörét, azt is elérhetővé tette Dzselil müellimnek, a gyöngéd és tisztelettudó fiúgyermeknek, hogy kellemes meglepetésben részesítse anyját, aki már elérkezett életének a szerettei számára oly szomorú szakaszához, amikor ez az élet bármely pillanatban megszakadhat, s amikor oly fontos, hogy ne késsünk a jó szándékok megvalósításával.

Sőt: megfontolva a dolgot, Dzselil müellim arra a következtetésre jutott, hogy ez a

kiszlovodszki utazás – jelentős és ritka esemény az utcában – megszilárdítja tekintélyét a szomszédok előtt, a sikeres, megbízható, igényesen élő ember tekintélyét, ami kiemeli őt az utca lakóinak köréből. Döntését, hogy a családját elviszi erre a fürdőhelyre, megírta öccsének, kifejezve sajnálatát, hogy Szimurg nélkül kell utazniuk. Levelének végén Dzselil müellim pontosan megjelölte azt az időszakaszt, beleszámítva az oda- és visszautazásra fordított időt is, amikor Szimurgnak poste restante, a kiszlovodszki postahivatalba kell küldenie a leveleit. Dzselil müellim reménykedve gondolt arra, hogy az utazás híre jó nevelő hatással lesz Szimurgra és a gyermekekre, szemléletesen bizonyítva egyrészt, mit érhet el az az ember, aki lelkiismeretesen a hasznos munkatevékenységnek szenteli magát, másodszor úgy marad meg emlékezetükben, mint a minden önzéstől mentes családfő – s Dzselil müellim ilyen volt – róluk való gondoskodásának és irántuk táplált jóságának újabb tanúbizonysága.

Mint mindig, amikor önmagára és szeretteire gondolt, elérzékenyült Dzselil müellim, s mint mindig, most is úgy döntött, hogy még jobb lesz hozzájuk, mindenkihez – az öccséhez, a feleségéhez, a gyermekeihez, nagylelkű

lesz velük, vagyis megbocsátja meggondolatlanságból elkövetett vétkeiket, meggyőző és példaadó lesz velük, elkerüli a parancsolgatást, a kategorikus utasítgatást, amelyre pedig mellesleg, kétségtelenül megvolt minden joga, mint a ház fejének, mint idősebbnek, és végső soron azért, mert neki köszönhették létezésüket s mindazt a jót, amijük van, s amijük még lesz a jövőben.

Miután Dzselil müellim kimerítően megtanácskozta a dolgot a teázóban Aga-Szameddal – aki tapasztalt ember volt, nyugdíjba vonulásáig hosszú időn át szinte az egész Szovjetuniót bejárta kézbesítőként és csomagkihordóként –, tíz nappal az utazás előtt megvette a vonatjegyeket; fapados, fülkés kocsiba váltott jegyet. Aga-Szamed azt mondta, már csak utolsó dolog nyáron párnás kocsiban utazni, nagyon meleg van benne, és pontosan emlékezik, hogy még nem is ez a legrosszabb, hanem a legutóbbi nyári útján, közvetlenül a háború előtt, amikor Tbiliszből párnás fülkében utazott Bakuba, egész éjszaka le sem hunyta a szemét a poloskák miatt.

Úgy döntöttek, hogy Dzselil müellimhez nem illik a közös helyjegyes vagon. Így állapodtak meg a fapados, fülkés kocsiban, igaz ugyan, hogy Aga-Szamed sosem utazott

ilyenben, a háború előtt még nem voltak ilyen kocsik, de azt mondta, ismer olyan embereket, akiknek adni lehet a szavára, s hogy a fapados, fülkés kocsi éppen az, amire szüksége van egy olyan embernek, aki kényelmesen és minden tülekedés nélkül kíván fürdőre utazni a családjával.

Elutazásuk időtartamára Dzselil müellim az egyik legközelebbi szomszédnak, Kerimnek, az olajmunkásnak adta át a ház kulcsait. Hogy ne okozzon fölösleges gondot neki, úgy vezette el az udvari csaptól a csöveket a kertbe, a veteményeskert ágyásaihoz, hogy Kerimnek a teljes értékű öntözés érdekében csak egészen ki kellett nyitnia a csapot minden este, és pontosan negyvenöt perc múlva elzárnia – ezt az időtartamot Dzselil müellim gondosan végrehajtott időméréssel állapította meg.

A fülke, melyben Dzselil müellim családja elhelyezkedett, valóban nagyon kényelmes volt. Dzselil müellim tetszéssel mérte végig a politúrozott fából készült polcokat, a fényes plasztikkal borított falakat, ellenőrizte a világítást, amelyet kívánság szerint erősre vagy éjszakaira lehetett kapcsolni; s kipróbálta, kifogástalanul működik-e a függőlétra, amelynek rendeltetésére egyébként azonnal rájött.

A szemrevételezés után első dolga az volt, hogy elosztotta a helyeket, anyjának, feleségének és négyéves kisfiának hagyva az alsó, magának és leányának pedig a felső polcokat. Azután órájára nézett, s amikor meggyőződött arról, hogy elegendő idő, körülbelül fél óra maradt még a vonat indulásáig, leszaladt a büfébe, mely kocsijukkal szemközt volt a peronon, és tíz üveg ásványvizet vásárolt, hogy útközben senkinek, de különösen a gyerekeknek ne kelljen forralatlan vizet inniuk: nyár van, a legalkalmasabb évszak mindenfajta fertőző betegség számára. Ahogy nekilódult a vonat, Dzselil müellim kiment a toalettbe, és átöltözött, új, csíkos pizsamát és puha tornacipőt vett föl, melyet az elutazás előtt külön a nyaralásra vásárolt. Álldogált egy kis ideig a folyosón, amíg végérvényesen be nem sötétedett, azután bement a fülkéjükbe, ahol Merjem hanim ekkor éppen Kiszlovodszkról mesélt. Dzselil müellim, amikor örömtelien izgatott anyjára nézett, még egyszer elégedetten megállapította magában, hogy az utazás nagyon áldásos hatással van az édesanyjára, és adja isten, hogy jól hasson az egészségére is. Merjem hanim valami „Levegő Templomá"-ról mesélt, a körülötte zöldellő árnyas tisztásokról, s arról az esetről, amelyet

Dzselil müellim egészen részletesen ismert, s ami a Levegő Templomában történt, amely vagy maga volt valami vendéglő, vagy egy vendéglő egy ilyen nevű helyen, ezt már nem tudta kibogozni Dzselil müellim.

Az egyik zenés-táncos estéjükön megboldogult atyja találkozott Mehmandorov ezredessel, egy távoli, nagyon távoli rokonával, azzal, aki a cári hadsereg ezredese volt, a forradalomban meg átállt a Vörös Hadsereg oldalára, s ennek következtében az első szovjet tábornokok egyike lett.

Dzselil müellim egészen addig hallgatott, amíg Merjem hanim majdnem mindent elmondott (hogy a tábornok, akit Merjem hanim azon az estén látott először és utoljára életében, kétszer kérte fel tangót táncolni, Bajrambej pedig a tábornok azóta megboldogult feleségével táncolt), azután udvariasan félbeszakította az anyját, emlékeztetve, hogy ideje vacsorázni. Azért tett így, mert jól ismerte a történet folytatását: hogy pezsgőt és zenészeket vive magukkal, reggelig kocsikáztak két bricskán, és hogy megboldogult atyja erősen berúgott aznap, és hogy milyen mulatságosan viselkedett, s hogy otthon Merjem hanimnak sokáig kellett könyörögnie, hogy lefeküdjék aludni. Dzselil müellim nem tar-

totta kívánatosnak, hogy e történetnek ezt a részét a gyermekek, különösen tízesztendős leánya jelenlétében elmondják.

Éjszaka nyugodtan és mélyen aludt, reggel felé fölébredt egyszer, külön azért, hogy ellenőrizze, rendben van-e minden a fülkében, s szinte azonnal újra elaludt, éppen csak elgondolta, hogy mindez valóság, s hogy másnap Kiszlovodszkban lesz. Könnyű volt a lelke.

Kiszlovodszkban, az állomáson, nagyon sokáig kellett taxira várni. Anyja azt mondta, hogy amikor annak idején megérkezett ide, ahogy leszálltak a vonatról, körülvették őket a kocsisok, akik majdnem összeverekedtek a holmijukért, mindegyik a saját fogatába akarta tuszkolni őket. Végre megérkezett a taxi, és Dzselil müellim úgy rendelkezett, hogy vigye őket abba az irodába – mint kiderült, az állomás mellett volt –, ahol szobákat adnak ki nyaralóknak nyári szezonban. Dzselil müellim itt azt mondta, hogy a Bordaköz valamelyik házában kell neki egy szoba. Anyjának akart ezzel örömet szerezni. Azonnal odaperdült hozzá egy asszony, aki azt mondta, hogy éppen a Bordaközben van a háza, s kiadó egy szobája, tiszta és világos, komfortos, két ablaka a kertre néz.

Dzselil müellim az autóhoz invitálta a háztulajdonosnőt, és elindultak. Merjem hanim a sofőr mellett ült, élénk volt és örvendezett, mint a vonatban. Szakadatlanul arról beszélt, hogy feltétlenül elviszi minden nevezetes helyre a gyermekeket, lesz rá ereje, elviszi őket, megmutat nekik mindent. Azután elmúlt az élénksége, s elhallgatott, hirtelen figyelmesen nézegetni kezdte az emberekkel zsúfolt, tiszta, elegáns utcákat, amelyeken zajosan áramlott a forgalom, a világos, csupa üveg, emeletes házakat a hatalmas, nyitott balkonokkal. Azután a fiához fordult, és Dzselil müellim észrevette, hogy zavart, sőt ijedt az arca.

– Dzselil, hova jöttünk mi? – kérdezte.

– Kiszlovodszkba – felelte Dzselil müellim.

– Nem – mondta Merjem hanim. – Ez nem Kiszlovodszk.

– De az, csak nagyon megváltozott – mondta kis gondolkozás után Dzselil müellim. – Te Bakuban sem jársz sehová, különben meggyőződhettél volna arról, hogy Baku is alaposan megváltozott. Egészen új utcák keletkeztek. Most mindenütt ilyen gyorsan építkeznek. Most majd elmegyünk a Bordaközbe, s rögtön eszedbe jut minden. – Tré-

fálkozni próbált Dzselil müellim, hogy jobb kedvre derítse valahogy az anyját. – És meggyőződhetsz róla, hogy Kiszlovodszkban vagyunk, nem pedig Szocsiban.

Dzselil müellim kívánsága szerint a taxi elejétől végéig kétszer is végigjárta a Bordaközt, hogy egészen megzavarodott anyja megnyugodhassék, meglátva az ismerős utcát.

Még azt is megparancsolta a sofőrnek, hogy egy percre álljon meg annál a háznál, amelyben nászútján lakott az anyja, aki olyan részletesen mesélt erről a házról, hogy Dzselil müellim még a házszámot is megjegyezte.

– Hát itt van a Bordaközöd – mondta Dzselil müellim. – Itt laktál.

– Ez nem Kiszlovodszk – mondta az anyja, és Dzselil müellimet meglepte a hangja, mely hirtelen öregesen fáradt és megtört lett. – Nem létezik, hogy egy város így megváltozzék. Semmi sem tud egészen megváltozni, valami mindig marad. Itt még a levegő is más, hiszen emlékszem az akkori illatára. Ez egy másik város, én mondom neked, bárhogy is hívják. Itt minden más. Mindenre nagyon jól emlékszem, te is tudod, milyen jó az emlékezetem. Ennek az utcának semmi köze a Bordaközhöz, ahol megboldogult apád-

dal laktunk. Bármit mondtak neked, higgy nekem!

A csüggedt Dzselil müellim becipelte a holmit a sofőrrel a házba. A szoba tényleg tágasnak és világosnak bizonyult, egy fehérneműs szekrény, egy asztal és három ágy állt benne, az egyik közülük kétszemélyes. A háziasszony egy összehajtható ágyat állított be a kislánynak, az egyik egyszemélyes ágyat pedig félrehúzta Dzselil müellim, és egy spanyolfallal, amelyet szintén a háziasszony hozott be, elválasztotta a maga számára a szoba többi részétől.

Dzselil müellimnek tetszett a ház. Talán azért, mert nagyon hasonlított az ő bakui házára: ugyanannyi szoba – négy a félemeleten – szinte ugyanolyan elrendezésben, széles veranda, mely körbefutotta az egész házat, s még a fürdőszobába is, éppúgy, mint nála, egy leningrádi fürdőkályhát állítottak be. Az egyetlen különbség a piros cseréppel fedett manzárdtető volt meg a fából épített padlás. Dzselil müellim arra gondolt, nem is lenne rossz neki is ilyen tetőt építeni, jobb, mint a lapos, fekete aszfalttal fedett tető, nyáron megvédi a házat a hőségtől. Úgy döntött, hogy Szimurg hazatérése után megcsinálja. A padlás is alkalmatos – fölállítja

benne a méhkasokat, a méheknek tetszeni fog a magasban, a szélcsendben.

Dzselil müellim sok erőfeszítést tett, hogy javítson anyja hangulatán. Az első napokban csak azzal foglalkozott, hogy végigjárta vele azokat a helyeket, amelyekről annyit hallott. Másnap már reggel elmentek a Levegő Templomába. Az anyja elbeszélése alapján Dzselil müellim úgy képzelte, hogy a városon kívül van, valahol az erdőben. S azt várta, valami nem mindennapit fog látni, pontosan soha nem képzelte el, hogy mit, de semmi esetre sem azt várta, hogy egy szokványos városi parkban, amelynek aszfaltozott útjai a legmindennapibb fák – talán akácok, talán orgonák – közt futnak, egy vadonatúj vendéglőt talál, terasszal a tetején.

– Jó kis hely – mondta Merjem hanim, amikor a Levegő Templománál kiszálltak a taxiból, mert már bűnösnek érezte magát, hogy megcsalta a fia várakozását, aki pedig úgy iparkodott, hogy mindnyájuk kedvére tegyen, s lényegében ezt az utazást is azért gondolta ki, mert tudta, milyen drágák anyjának a kiszlovodszki emlékek. – Van hol játszani a gyermekeknek.

Dzselil müellim csak felsóhajtott, és összenézett a feleségével. Megkönnyebbülést ér-

zett, hogy nem közölte ünnepélyesen az anyjával – pedig éppen erre készült –, hogy végre, oly sok év után, újra itt van a Levegő Templománál.

Attól az asztaltól, amelynél a teraszon ültek, a napsütésben felszívódó könnyű ködfüggönyön át kilátás nyílt az egész városra. Nem volt csúnya látvány, de össze sem lehetett hasonlítani azzal a csodálatos panorámával, amelyet Baku nyújtott a Nagornij parkban lévő Druzsba vendéglőből. És az étlap is sokkal szegényesebb volt itt, a Levegő Templomában, mint a Druzsbában, amikor pedig odajött a pincér, kiderült, hogy az étlapon felsorolt fogásoknak több mint a fele valójában nincs is.

Az udvarias pincér biztosította, hogy a reggeli étlapon hiányzó fogások este feltétlenül lesznek, de Dzselil müellim, aki biztosan tudta, hogy Bakuban akár vacsorára, akár reggelire mindig lehet kapni nyárson sült tokhalat narsarabbal* és apróra vágott bazsalikommal fűszerezve, lassan úgy érezte, nem tudja ugyan, mit jelent Kiszlovodszk a más város-

* Narsarab – gránátalma-sűrítmény, ételek ízesítésére használják.

ból érkezőknek, de egy bakuinak nem valami világcsoda.

Ugyanilyen sikerrel járták végig a többi helyet is, ahová vágytak. E kirándulásokon Merjem hanimnak időnként mintha eszébe jutott volna valami, de minden lelkesedés és öröm nélkül. Dzselil müellim nem hitt neki, erősen gyanítva, hogy anyja lelki jóságból nem akarja végképp elkeseríteni őt. Azután pedig, e sok járkálástól elfáradva, az anyja azt kérte tőle, s a felesége azonnal támogatta ebben, hadd pihenjenek a házban, mert már eleget járkáltak a városban, olyan város, mint a többi, nincs benne semmi különös.

Ezután Dzselil müellim, miután megreggelizett, szinte egész napra elment a városba, otthon hagyva a családot. A gyerekek a kertben játszottak a velük egyidős házbeli gyerekekkel, az asszonyok pedig, akiknek sikerült összebarátkozniok a háziasszonnyal, megjárva reggel a piacot, a ház körüli teendőkkel foglalkoztak.

Dzselil müellim először a postára ment, ellenőrizte, nincs-e levél Szimurgtól, azután elment a parkba, vagy egyszerűen az utcákon sétált. Kiderítette, hol van a külön fülkékkel épített fürdő, felháborodottan tért vissza onnan, és megesküdött, hogy Kiszlovodszkban

nem megy többé fürdőbe. Parányi, fülledt helyiségek voltak e fülkék, szűk előtérrel, s visszataszítóan bűzlöttek a karboltól.

Múltak a napok, Dzselil müellim mindennap megtette ezeket a sétákat, és hevesen vágyakozott a háza és a kertje után. Elképzelte – nem e megunt park zúzott téglától vöröslő utácskáit járja, nem e fehér oszlopos, zárt diadalívet látja, amelynek tetejéről estétől késő éjszakáig ingyen áradt az érthetetlen szimfonikus zene, hanem a saját utcájában van. Elképzelte, hogy a szomszédokkal beszélget, vagy a kerjében dolgozik, vagy a teázóban üldögél a fürdő után. Figyelte az egész nap szakadatlanul hömpölygő embertömeget, s megpróbálta kitalálni, mi értelme van annak, hogy Kiszlovodszkban tartózkodnak. Kész volt megérteni azt az embert, aki gyógyulni jött ide, bár nem hitt abban, hogy az ásványvíz kigyógyít bármiből is. De a többiek... Akik egészségesek, akik egy idegen város utcáin és parkjaiban sétafikálnak, mintha ugyanezt nem lehetne megtenni ott, ahonnan ide érkeztek. S kérdi ő, hogy ezek az emberek, akik nyilvánvalóan tehetősek, s többségükön látszik, hogy valóban azok, minek utaznak hetedhét határon túlra, minek szorongnak hárman-négyen egyetlen szobá-

ban, ahogy ő, Dzselil müellim, egy négyszobás ház tulajdonosa is teszi. S mivel folyton ezen gondolkozott, hajlani kezdett afelé, hogy az ide érkező embereknek, akik azt várták, hogy isten tudja, mit találnak itt, s nem találtak semmit, különféle megfontolások alapján egyszerűen kényelmetlen előbb elutazni, egyesek a szobáért előre kifizetett pénzt sajnálják, mások a szomszédaik előtt szégyellnék, ha hamarább visszatérnének, ismét mások lehet, hogy nem kapnak vonatjegyet... Mellesleg pedig Dzselil müellim biztos volt abban, hogy az ide érkezők többsége néhány napi tartózkodás után itthagyja Kiszlovodszkot, s a tömeg azért marad ugyanakkora, mert naponta érkeznek naiv újoncok.

S ha nincsenek az utcabeli szomszédok, akik számára haladéktalanul és megmásíthatatlanul csökken az utazás értéke, amennyiben idő előtt tér vissza, Dzselil müellim gondolkozás nélkül elutazik. Táviratozik Szimurgnak, hogy ne küldjön ide hiába több levelet, megbeszéli a postán, hogy a véletlenül mégis ide érkező leveleket küldjék utána Bakuba, és elutazik. Így viszont még legalább két hétig itt kell kínlódni.

A napok, amelyek úgy hasonlítottak egymásra, mint a csúnya ikrek, szörnyen hosszú-

nak tűntek. És az esték is. Dzselil müellim minden este megtette szokott sétáját a parkban, amely – a bakuitól eltérően, ahol léptennyomon ismerőssel találkozott, ahol fontos, köztiszteletnek örvendő embernek érezte magát – semmi elégedettséget nem okozott neki. Végigment a fasoron, amelyet érthetetlenül és minden alap nélkül Rózsa útnak neveztek, s kijutott a térre, melynek közepén élő virágokból készült hatalmas naptár helyezkedett el. A naptár azon részének naponkénti változása, ahol a fehér virágokból kirakott napot tüntették fel, unalmas és értelmetlen sétájának elviselhető és szinte kellemes részletévé avatta ezt a teret. Dzselil müellim elégedettséget érzett ettől az oly szembetűnő és hatásos bizonyítéktól, hogy még egy nappal közelebb került az elutazás napja, s elindult a park felső részébe vezető ösvényen. Minden cél nélkül ment, egyszerűen csak azért, hogy menjen valahová. Nem volt kedve hazatérni, ahol már régen aludt mindenki. A félhomályban elmosódott hangok és fojtott nevetés szűrődött feléje a sűrű bozótból. Dzselil müellim tudta, ha letér az ösvényről, néhány perc múlva okvetlenül egy padba botlik, rajta szerelmespárok csókolóznak, akik öt vagy hat részre osztották e keskeny sávot, mindegyi-

ket néhány centiméternyi semleges csík választotta el a másiktól, a szuverén és független területbirtoklás biztos érzésével ajándékozva meg a szomszédos párt.

Dzselil müellim megvetően elnevette magát, amikor arra gondolt, megérte-e vajon ezeknek az embereknek az idő- és pénzveszteséget, a csomagolást, a vonat- vagy repülőutat, hogy egy padon szorongva csókolózzanak valakivel, amikor ugyanezt a saját városukban is megtehetik, ha épp erre van kedvük.

Kellemes illat szállt a levegőben, s váratlanul megmagyarázhatatlan izgalom fogta el az embereket, amikor egy meleg levegőhullám feléjük sodorta az ismeretlen virágok gyöngéd illatát e fénylő nyáréjszakán.

Dzselil müellim érezte a virágok illatát, és sehogy sem tudott visszaemlékezni a nevükre. Már éppen meg akart állapodni abban, hogy dohányvirág, de hát az jó fél hónappal később kezd virágzani.

Elfáradt, leült egy padra a kertmozi előtti téren. Egy ember ült mellette, akiben Dzselil müellim a gyatra világítás ellenére is felismerte bakui szomszédját, Heszenov ügyészt. Örömmel üdvözölték egymást: egy idegen városban valóban kellemes dolog földivel ta-

lálkozni, aki ráadásul intelligens és tiszteletre méltó ember. Az ügyésznek kitűnő volt a hangulata, bor- és saslikszag áradt belőle. Azt mondta, azért jött a mozihoz, hogy a feleségével és a fiával találkozzék.

– A feleségem harmadszor nézi meg ezt a filmet, *A gránátköves karperec*-et. Mindig elsírja magát, ha megnézi. Én is hasznosan töltöttem ezt az időt, egy barátommal elmentem saslikot enni. Most meg haza akarom kísérni őket. Kíváncsi vagyok, hamar befejeződik-e a film? Kitől tudhatnám meg?

Dzselil müellim azt mondta, hogy valószínűleg hamar befejeződik, és megkérdezte, régen van-e Heszenov Kiszlovodszkban, és hogy tetszik itt neki.

– Paradicsom – felelte kurtán az ügyész –, igazi paradicsom. Ha eszembe jut, hogy egy hét múlva vissza kell térnem Bakuba, abba a forró pokolba, kiver a veríték... Tudja, én minden évben eljövök ide, a legmegfelelőbb hely a pihenésre, a klíma is kitűnő, szórakozni is van hol, s már nem is beszélek az áruellátásról, hogy minden olyan friss...

Dzselil müellimnek az volt az érzése, hogy rosszul hallott valamit.

– Magának tetszik itt? – kérdezte.

– Hát persze! – meresztette ki szemét az

ügyész. – Különben nem vesztegetném el itt a szabadságomat! Egész évben, pedig az én munkám olyan, hogy nagyon igénybe veszi az agyat, egész évben csak arról ábrándozom, hogy minél hamarabb szabadságra mehessek, Kiszlovodszkba. Miért, magának nem tetszik itt? – kérdezte az ügyész, akiben kíváncsiságot ébresztett Dzselil müellim kérdése.

– Miért ne tetszene – mondta határozatlanul Dzselil müellim, aki úgy döntött, hogy nem fedi fel teljesen a kártyáit. – Kiszlovodszknak is megvannak a maga előnyei, Bakunak is.

– Ugyan, miféle előnyei vannak Bakunak, már megbocsásson! – szakította félbe hevesen az ügyész. – El kell ismerni, Baku gyönyörű város, lakni és dolgozni jól lehet benne, de egyszer egy évben egyszerűen el kell utazni onnan, és erre Kiszlovodszk a legmegfelelőbb hely. De ott jönnek az enyéim – mondta az ügyész, észrevéve feleségét és fiát a moziból kiáramló tömegben. – Minden jót! Kiszlovodszkról pedig majd egy más alkalommal beszélgetünk, remélem, sikerül magát jobb belátásra bírnom! – Elbúcsúztak, s az ügyész, karon fogva a feleségét, eltűnt az egyik oldalsó fasorban, Dzselil müellim pedig lenézően heherészve nézett utána.

Ezen az estén a szokásosnál tovább maradt a parkban Dzselil müellim. Az ügyésszel folytatott beszélgetés legapróbb részletét is fölidézte, és sehogy sem tudott megnyugodni. „És hogy megjátssza magát! – gondolta keserűen. – De minek játssza meg magát, és ki előtt? Tetszik neki Kiszlovodszk! Sose hiszem el! Pedig kitűnő ügyész! Nézd csak, nyaralás nélkül már meg se lehet! Baku már nem is elég neki! Eh!"

Dzselil müellim bosszúsan köpött egyet, és hazaindult. Útközben végleg arra a meggyőződésre jutott, hogy az ügyész megjátssza magát, mivel biztosan tudták róla, hogy egyáltalán nem ostoba, hanem okos, szakmáját értő ember.

Dzselil müellim újra örvendezett afelett, és ismét megdicsérte magát amiatt, hogy a beszélgetés során nem alacsonyodott le a hazugságig és a színlelésig, s mégsem adta ki magát. Ezenkívül úgy döntött, hogy a még hátralévő kiszlovodszki napokban s a jövőben Bakuban is távol fogja tartani magát az ügyésztől, mert nem őszinte ember, aki meg nem engedett módszerekkel iparkodik magasabbra emelkedni a közvélemény szemében.

Szavakkal le sem írható Dzselil müellimnek a hazatéréskor érzett izgatottsága és benső

remegése. Először érzékelte, mennyi a bölcsesség és öröm atyái ősi óhajában: „És saját házunkban, családunk körében legyünk mindég!" – melyet – mihelyt átlépték a küszöböt – Merjem hanim mondott el, aki élete alkonyán szigorúan ragaszkodott a hagyományokhoz.

Dzselil müellim minden fát megnézett a kertjében, figyelmét egyetlen venyige sem kerülte el, amelyek a zamatos fürtök súlya alatt ellankadva vártak reá, egyetlen ágyás sem az érett dinnyékkel – forró bőrük felrepedt a napon, és sűrű aroma áradt kinyílt pórusaikból, elkeveredve a világoszöld tarhunfű, a lila bazsalikom meg a sötétvörös, sápadtsárga és halványfehér nyári virágok illatával, amitől – édességes és jószagú csokorba szedve – zúg a fej, és elakad a lélegzet.

Nem tudta volna megmondani Dzselil müellim, miféle érzések lepték meg, amikor átlépte házának küszöbét. Tán azokra az érzésekre hasonlítottak, amelyet a költöző madár érez, amikor a hosszú tél után a messzi idegenből hazatér, ahol pedig a nap is teljes erővel ragyogott, a derűs éjszakák is fagymentesek voltak, az élelem sem volt szűkös, hisz minden kövecske alatt kukac, minden levél alján bogár, s mégsem kedves a szívének,

idegen – sem fészket építeni, sem családot alapítani nem akar. És sajnálkozás nélkül hagyja ott az idegen földet azon a napon, amikor a vér szava a gyöngéket kíméletlenül megpróbáló költözésre szólítja e helyről. S csupán otthon simulnak ki a szárnyai, és ott tör elő melléből a nem mindig dallamos, de mindig végtelen boldogságtól ujjongó ének.

Az érzéseiről nem szeretett beszélni Dzselil müellim, de ha egy megértő ember van mellette e pillanatban, tán elmondja neki, hogy tökéletesen boldog, mert újra hazatért: ezen a napon érezte és értette meg, hogy sehol sem lehet boldog ezen a házon, ezen az utcán kívül, és nem bír másként élni... De hol találjon ilyen megértő emberre, aki ebben az emelkedett pillanatban méltó az egyenrangú, őszinte beszélgetésre?

Csak járkált, egyre járkált magányosan az udvaron, immár céltalanul, mint egy holdkóros, és sehogy se tudott rájönni, hogy mindazon kívül, amit már látott, sőt megérintett, mi tölti el egész lényét nyugalommal és biztonsággal. Sokáig nem tudott rájönni erre, s csupán akkor döbbent belé, amikor behívták az elsőként megérkező vendégekhez – hogy a zakatolás, a feje fölött a fürdőkazánok kimért és nyugodt zakatolása az. Elnevette

magát Dzselil müellim, és mosolyogva ment be a házba, hogy üdvözölje vendégeit. A szomszédok jöttek át, hogy köszöntsék visszaérkezése alkalmából. Éjfél utánig elhúzódott a beszélgetés. Dzselil müellim tartózkodóan nyilatkozott Kiszlovodszkról, nem dicsérte és nem gyalázta, tárgyilagos elbeszélésében bőségesen fölhasználva a csupasz tényeket, elkerülte, hogy hangot adjon saját véleményének. Egy helyütt azért mégsem tudott uralkodni magán, és szenvedélyes hangon közölte, hogy a Bakuban árusított narzan nevű csodálatos ásványvíz szinte ugyanolyan ízletes, mint a borzsom vagy iszti-szú; Kiszlovodszkban viszont, ahol különböző napszakokban csak azért elment néhányszor a különböző pavilonokba, hogy kipróbálja az ottani ásványvizet, csalódott. Émelyítő, meleg lötty, nem más, és bármilyen keveset iszik is belőle az ember, furcsa utóíz marad a szájában, s elromlik a hangulata.

Kiszlovodszkról áttértek azokra az eseményekre, amelyek Dzselil müellim távollétében lejátszódtak. Sok minden történt, elmondásuk nem kevés időbe telt, de érdeklődve, türelmesen hallgatta végig Dzselil müellim. A legfőbb újságot is elmondták, hogy Rasid Nadzsaf-zade, a szemközti szomszéd elcse-

rélte a lakását, és Szumgajitba költözött, ahol valami vállalatnál helyezkedett el. Elmesélték, hogy Rasid sajnálta, amiért nincsen itt Dzselil müellim, vele akarta megtanácskozni a dolgot, de aztán mégis egymaga döntött, mert sürgették, összehasonlíthatatlanul jobb körülményeket ajánlottak fel, mint Bakuban, s bár csak technikus volt, szolgálati idejét is beleszámítva, mérnökként alkalmazták, kitűnő fizetéssel. Ugyancsak jó cserelakásra akadt egy új házban. És Dzselil müellim, miközben ezeket a kedvező híreket hallgatta, mégis úgy érezte, amikor a szomszédai elhallgattak és zavartan összenéztek, hogy valamit még nem mondtak el, ami kellemetlen nekik, vagy ami lehangolná őt. Kérte, folytassák, mire a szomszédok elmondták, hogy közülük senkinek sem tetszik az az ember, egy Manaf nevű taxisofőr, aki Rasid lakásába költözött, s őszintén szólva, kibírhatatlan lett az élet az utcában, amióta megjelent. Se lelkiismerete, se szégyenérzete. Majd mindennap leissza magát, aztán vagy a sarkon ácsorog, s olyan beszédekkel akaszkodik az emberekre, hogy a gyomruk is felfordul, vagy hazamegy, és veszekedni kezd a feleségével, oly ocsmányul és szégyentelenül káromkodva, ahogyan még a legutolsó csavargók is alig. Mindezt

este, sőt éjszaka, s mivel nyár van, nyitott ablaknál, az asszonyok meg a gyermekek füle hallatára. S ami még szörnyűbb, hogy az a ringyó felesége sem marad el mögötte, ami a káromkodást illeti, de a szégyentelenségben sem, átkozottul visító hangja van, s négysaroknyira is elhallik. Látszik, hogy ugyanolyan istállóban nőtt fel, mint az ura. Sem a felnőtt lányuk előtt, sem idegenek előtt nem szégyenlik magukat.

Az egyik patália kellős közepén bekopogtatott hozzá Davud, a cipész, kihívta, és megkérte, fejezzék be a hangoskodást. Hát bottal ment Davudnak. Davud elvette tőle a botot, s már éppen szét akarta törni a fején, az összefutott szomszédok fogták le, hisz ez sem jó, Davud még fiatal ember, az a hitvány pedig nem gyermek már, családja van, azt beszélik, hogy a felnőtt gyerekei Szumgajitban dolgoznak, szóval abba a korba jutott, amikor már régen tisztelet és megbecsülés szokta övezni az embereket. Várták, hogy Dzselil müellim hazaérkezzék, mert úgy lesz, ahogy ő mondja. Dzselil müellim az ügynek megfelelő komolysággal fogadta szavaikat, megígérte, hogy kigondol valami megoldást, majd elbúcsúzott a szomszédoktól.

Dzselil müellimnek nem tetszettek az új

szomszédok. Dühbe jött, amikor először meghallotta az útszéli szitkozódást, és egyszer s mindenkorra eldöntötte, hogy az új szomszédnak vagy abba kell hagynia már a következő naptól ezt a hallatlan botránykeltést, vagy el kell költöznie ebből az utcából, harmadik megoldás nincsen! Nem, egyáltalán nem tetszettek neki! S hogy is tetszhetnének bárkinek, amikor mindkét nőszemély, a felesége és a leány is, egész nap az utcán lődörögnek, a házuk előtt, a padon ülve napraforgómagot rágcsálnak, vagy hangosan beszélgetnek!

Kérdi ő, miféle asszonyok ezek, akik nem szégyenlik olyan helyre kiakasztani a kimosott alsóneműt, a nőit és férfit is, hogy bármelyik járókelő láthatja? S miféle balszerencse hozta őket éppen ebbe az utcába?

A következő reggelen, az utca két, tiszteletre méltó emberének kíséretében átment az új szomszédhoz. Megkérte, hogy feleségét és leányát küldje ki a szobából, és irgalmatlanul lehordta. Szerencséjére Manaf azonnal megérezte, miféle ember Dzselil müellim, szemlátomást összehúzta magát, azután még bocsánatot is kért. A két kísérő később azt mesélte, sosem hallották még, hogy Dzselil müellim ilyen éles hangon beszélt volna valakivel.

S ez az ember megváltozott. Persze nem hagyta abba az ivást és a civakodást, de ha ivott, nem az eszméletlenségig itta le magát, tántorgás nélkül ment végig az utcán, mindenkinek, még az ismeretlen és idegen járókelőknek is köszönt, s csupán akkor kezdett veszekedni a feleségével, miután szorosan becsukták az ablakokat, bereteszelték és bespalettázták az üvegtáblákat. Most már csak elmosódott zaj szűrődött ki az utcára. Így szitkozódott Manaf bent a hőségben.

A rákövetkező napon gyakran bocsánatot kért Manaf a leginkább tiszteletreméltó szomszédoktól, ha pedig Dzselil müellimmel találkozott, feltétlenül bocsánatot kért. Egy kis idő múlva pedig már az asszonyokra sem ügyeltek az emberek, megszokták őket, hadd lézengjenek maguknak, ha nem találnak otthon munkát. Kinek mi köze hozzá, mindenkinek elég a maga baja, nemhogy még idegen asszonyokkal és lányokkal törődjék.

Idővel még beszélgetésbe is elegyedtek velük. Egyetlen szomszéd sem engedte meg, hogy közeli barátság alakuljon ki köztük, de nem kergették ki őket a házukból, ha az anya vagy a leány átfutott hozzájuk valami, a háztartásban szükséges apróságért.

A nők most már köszöntek Dzselil müel-

limnek. Először csak kurta biccentéssel viszonozta köszönésüket, azután meg, amikor észrevette, hogy van bennük hajlandóság a jóra, úgy köszönt – bár rendkívül tartózkodóan –, ahogy egy férfinak illik köszöntenie a nőket: elsőként és hangosan.

Dilber pedig – így hívták a kislányt – már rámosolygott, amikor Dzselil müellim a munkából jövet előbukkant a saroknál. Dzselil müellim minden alkalommal elcsodálkozott, milyen ruha van rajta: majdnem eladó lány, s egy madárijesztőre is különb rongyot húznak, mint amit ő visel. Foltos, napszítta s annyira szűk és rövid, hogy ha lehajol, vagy szoknyája alját felhúzva leül a kapujuk előtti alacsony padra, jobb, ha egy normális idegrendszerű férfi nem néz arra. Mindig mosolyogva nézett Dzselil müellimre, és kedves volt a mosolya, friss az ajka, ahogy illik is az ő korában levő leányhoz, nedves fogai aprók, de egyenletesek, s egyenesen a szemébe nézett, amikor mosolygott, s valahogy csalfa, szemérmetlen volt a tekintete, ami egyáltalán nem csodálni való egy olyan leánytól, akinek ilyen szülei vannak.

Ha széllel szemben ment a leány ebben a ruhában, látta őt Dzselil müellim, s ha északi szél fújt, egyenletes, vékony rétegként tapadt

testére e ruha, fölfedve minden vonalát, kiemelve mindent, ami lényeges egy fiatal nő testén. S ha hirtelen lépett ki az árnyékból a napra – hátravetett fejjel, szélfútta hajjal, tenyerével ernyőzve a szemét –, úgy tűnt Dzselil müellimnek egy pillanatra, hogy meztelenül jön vele szembe a vakító, ruhájának vékony szövetén áttűző napfényben, megszokott mosolyával az ajkán.

Zavartan fordult el Dzselil müellim, s elfelejtett köszönni a lánynak. Úgy döntött, megmondja az apjának, ügyeljen rá, öltöztesse úgy, ahogy illik, de aztán meggondolta magát: nagyon nem szívelte Manafot meg a feleségét sem.

Nem esik messze az alma a fájától, így mondják, hát így is van.

Manaf pedig, amikor néhanapján összetalálkoztak az utcán, megpróbált beszédbe elegyedni vele, arra ácsingózott, hogy meghívják, célozgatott rá, hogy tud nardot játszani, de Dzselil müellim haladéktalanul meghiúsított minden ilyen kísérletet.

Egyszer pedig, amikor Dzselil müellim az ebédre várva körbejárta az udvarát munka után, meglátta a lányt az eperfán. A lány előbb észrevette őt, s egy pillanat alatt lecsúszott a fáról, alulról egészen a köldökéig el-

hasítva a ruháját. Ott állt Dzselil müellim előtt, kezével húzkodva összetépett ruháját, az epertől nedves és vöröslő szájával belemosolygott az arcába, s kérlelést és alázatot olvasott ki Dzselil müellim a lány zavart mosolyából.

Dzselil müellim mindezt látta, mielőtt sarkon fordult s a ház felé indult volna, e néhány pillanat alatt, ami arra kellett a lánynak, hogy reszkető kézzel összehúzza térdén és hasán a ruhát, mely alatt Dzselil müellim megpillantotta – és a lány tudta ezt – szinte egész, gyöngéden rózsaszín bőrű testét, amelyet e tépett ruhán kívül semmi sem takart.

Dzselil müellim teljes némaságban ebédelt meg. Átgondolta, milyen szavakkal mondja meg a feleségének, hogy ne engedje be többé az új szomszédokat, nem engedhette meg, hogy egy olyan embernek, mint Manaf, a felesége meg a lánya a házába járjon, ahol ráadásul növőfélben van az ő leánya.

Három napig járt-kelt, csodálkozott, és haragudott magára a habozás miatt, a dolog tökéletesen világos és helyes volt, s ha megsértődnek, úgy kell nekik, megérdemelték. Így hát mégis elmondta mindezt a feleségének, tudta, bármilyen kellemetlen is az asszony-

nak, nem mer engedetlen lenni, azok többé be nem teszik a lábukat a házába.

De egyetlenegyszer mégis átjöttek hozzá. Azon a napon, amikor meghalt Merjem hanim...

Este halt meg Merjem hanim, amikor Dzselil müellim már hazatért a munkából. Két hónapig betegeskedett. Nem sokkal azután, hogy hazajöttek a fürdőről, fájni kezdett a melle, de továbbra is segített a menyének a ház körül, ügyelt az unokákra, és haragudott, ha rábeszélték, hogy feküdjön le és pihenjen. Mozdulatlanul fekve töltötte az utolsó két hetet, a kezét sem bírta fölemelni. Rendkívül lesoványodott ezekben a napokban, egészen áttetsző lett, összehúzta szemét a mellében immár elviselhetetlenné váló fájdalomtól, és halkan nyögött, ha úgy gondolta, senki sincs a szobában. Dzselil müellim a legjobb orvosokat hívta ki az anyjához, elhozta a leghíresebb professzort is, de mindegyik azt mondta, hogy semmi sincs, amivel ezen a világon lehetne tartani Merjem hanimot. Csodálkozott ezen Dzselil müellim, és el is keseredett. Sehogy se fért a fejébe, hogyan lehetséges ez: hiszen nem halálos baleset érte az anyját, nem is tűzvészben égett meg, a tető sem szakadt reá, a kora miatt is élhetne még, s a fia

házában él, a fia pedig a legjobb gondozást biztosítja az anyjának, bármilyen gyógyszert megkaphat, nem a háború alatt, hanem béke-időben betegedett meg, és mégsem tud segíteni rajta senki. A szeme láttára pusztul el, és nem tehet ellene semmit. Olyan ez, mint egy lidérces álom.

Az orvosok felírtak mindenféle fájdalomcsillapítót, és elmentek.

Merjem hanim egészen érzéketlenül feküdt, de az utolsó napon magához tért, még a fájdalma is alábbhagyott. Teljes öntudattal halt meg, miután elbúcsúzott a fiától és a háza népétől. Dzselil müellim a fájdalomtól elnémultan hallgatta, amint anyja, jóságos mosollyal vértelen arcán, azt mondotta, hogy nyugodt lélekkel hagyja itt ezt a világot, hogy boldog volt, és büszke reá, Dzselil fiára, s hogy ott is imádkozni fog érte, ahová rettegés és félelem nélkül távozik.

Fölidézte elhunyt férjét, akivel rövid, de boldog házasságban élt, meg az átkozott háborúban idő előtt elpusztult fiát, Tajirt. Meghagyta Dzselil müellimnek, hogy továbbra is szeretettel és gondoskodással viseltessék egyetlen öccse, Szimurg iránt, mindenben segítsen neki, és mindig együtt, egy családban éljenek, soha el ne váljanak, hiszen nemhiába

mondják bölcsen és látnokian, hogy széthull az otthon, amelyet megosztanak belülről.

Dzselil müellim, ahogy anyja kérte, a szülei mellé temettette, akik súlyos, fekete márvány síremlék alatt nyugodtak. Utolsónak ő dobott maréknyi földet arra a kis halomra, amely azon a szörnyű helyen domborodott, ahová éppen az előbb eresztették le Merjem hanim testét, s megfogadta, hogy egy év múlva, amikor leülepszik a föld, síremléket állít, és fákat ültet, hogy hűs árnyékukban nyugodtan alhassa örök álmát Merjem hanim.

Amíg ott állt Dzselil müellim, s mellette síró felesége és gyermekei, s elhomályosult szemmel nézte a sírt, számtalan koszorút helyeztek rá a rokonok, szomszédok és munkatársak, s elfödte a sírt az élővirág-halom. A feliratos selyem gyászszalagokat pedig leszedték a koszorúkról, s gondosan egybecsavarták, hogy az elhunyt családja utóbb megtudhassa azok nevét, akik szerényen kegyelettel adóztak Merjem hanim emlékének. Ugyanezzel a nemes céllal jelent meg a gyászjelentés a városi újságokban, hogy nyilvánosságra hozza a pótolhatatlan veszteség miatt érzett fájdalmukat.

Érezte a bánat e napjaiban Dzselil müel-

lim, hogy nincsen egyedül, minden este jöttek az emberek, hogy megosszák fájdalmát, s ne hagyják magára nyomasztó gondolataival.

Tort rendezett Dzselil müellim a temetés után. Több mint száz ember gyűlt össze a szobákban és az udvaron sorba rakott asztaloknál. Nagy tálakban adták fel a toros asztalra a sáfrányos olajjal bőségesen megöntözött, a legjobb rizsből főzött piláfot, a háromféle, külön tálalt körítéssel: a gesztenyés báránnyal, a tojásban sült, gránátmeggyből készült savanyú mártással leöntött tyúkhússal, meg a mazsolaszőlővel és égiszilvával elkevert, gyömbérrel és különféle fűszerszámokkal ízesített vagdalt hússal.

Más tálakban zsíros húsból készült dolmát hordtak fel rizzsel, melyet fiatal szőlőlevelekbe takartak, ezeket még Merjem hanim válogatta ki gondosan, amíg élt, s nagy üvegkantákban ő tette el egy különleges oldatban, amely egész évben, a következő nyárig épségben megőrizte a leveleket. Csészében aludttejet adtak a dolmához, üresen vagy benne elkevert zúzott fokhagymával. És különféle friss zöldség is volt az asztalon: tejes levet eresztő apró, piros hónaposretek, zsenge tarhun, a kemény hajtásoktól megtisztított kerti

zsázsa, zöldhagyma és bazsalikom, sokféle ízlésre számítva válogatták ki a zöldséget. Korsókban és kancsókban adták az ételhez a hűs, rózsaszínű, mértéktartóan édesített, szomjat oltó sörbetet.

Miután leszedték az asztalokat, erős, egészen kifogástalan teát szolgáltak fel, fölszeletelt citrommal és lapos tányérokra rakott, fahéjjal megszórt borostyánszínű halvával.

A harmadik és a hetedik napon is tort rendezett Dzselil müellim, majd utoljára a negyvenedik napon. Fáradhatatlanul megtett mindent, amit kell, hogy illő módon megtisztelje feledhetetlen édesanyja, Merjem hanim emlékét.

Mindennapi munkája és gondjai közepette értette meg ősei számtalan nemzedékének mélységes bölcsességét, akik meghonosították és megőrizték ezeket a – szűk látókörű ember számára talán szükségtelennek és értelmetlennek tűnő – szokásokat, mert egyedül csak ezek gondos betartása, a velük járó zaj és sürgés-forgás az emberek között, csak ez feledtetheti időlegesen az egy vérből való lény örök elvesztését – azt a fájdalmat, melynél szörnyűbbet és kínzóbbat létezésének hosszú ideje alatt nem ismert az emberi faj.

Minden szomszédasszony átjött segíteni

Dzselil müellim feleségének. Manaf felesége is átjött a leányával. Néhányszor látta Dilbert: hol a konyhában, hol az udvaron találkozott szomorú és – úgy rémlett – csodálkozó tekintetével, de persze semmit se szólt a feleségének e felújított átjárkálásról, mert a gyász idején mindenki előtt nyitva kell állnia a ház ajtajának, aki belépni kíván. Még Manaffal is minden látható elégedetlenség nélkül beszélgetett Dzselil müellim, aki az első hét napon rendszeresen átjött minden este, aztán a negyven nap alatt minden csütörtökön.

E negyven nap alatt az utolsó kopejkáig elköltötte minden megtakarított pénzét Dzselil müellim. Minden sajnálkozás nélkül költötte el, abban a biztos tudatban, hogy nem szabad takarékoskodni egy ilyen szent és fontos dologgal kapcsolatban. Dzselil müellimnek az volt a véleménye, hogy e szertartás színvonala és gondossága nagyon is pontosan megkülönbözteti a rendes és környezetükben tiszteletet és elismerést kivívott embereket a többiektől, akiknek se nevük, se családjuk, s többségük feslett is.

A pénzhez, amelyet öccsének gyűjtött össze, nem nyúlt, igazságosan úgy ítélve meg, hogy Szimurgnak okvetlenül szüksége van

erre, amíg véglegesen a maga lábára nem áll. Neki meg valójában nincsen rá szüksége, a jövőben majd ugyanannyit vagy még többet tesz félre, istennek hála, él és egészséges, s a munkájával is minden rendben van.

Nem értesítette Szimurgot anyja haláláról, nem akarta feldúlni és elszomorítani idegenben élő öccse életét, akinek még három hónapot kellett szolgálnia.

Türelmetlenül várta öccse megérkezését. Szobájában ő maga festette ki enyves festékkel a falat, s egy sablon segítségével még egyszerű mintát is vitt fel rá. Nagyon a kedvére volt Dzselil müellimnek a méhekkel való bajlódás is, nem kevésbé, mint a kerti munka. Az első időben fején egy speciális védőhálóval közelítette meg őket, azután a méhek már megismerték, és háló nélkül is közel engedték magukhoz. De néha mégis megszúrták. Az öreg méhész magyarázta meg a dolgot, aki a méheket eladta neki, amikor ezt és a méhészkedés más kérdéseit tanácskozta meg vele Dzselil müellim – hogy a méhek megérzik, amikor ingerült, ideges ember közelíti meg őket. Rejtélyes módon megérzik, s nem szeretik ezt, ilyenkor szúrják meg még a gazdájukat is.

Sehogy sem tudott visszaemlékezni Dzselil

müellim, milyen hangulatban közelítette meg a méhkasokat, amikor a méhek megszúrták, s nemigen hitt az öregnek, annál inkább nem, mert nem sokat törődött a méhcsípéssel, azt hallotta az emberektől, hogy a méhek mérge csak hasznos az emberi szervezet számára.

Minden ment a maga útján, a munkahelyén és az utcában is. Normális, kellemes életet élt Dzselil müellim, amilyet megszokott, s másmilyet nem kívánt. Állandóan és egyenletesen jó volt a hangulata e korszakában, elégedett volt a munkájával, az otthonával, mindennel, amit a környező világ nyújtott neki.

Nem is haragudott nagyon, amikor egyik este átjött hozzá Manaf. Rögtön megmagyarázta, mi dologban jár, szeretné, ha fölvenné a lányát a postahivatalba.

Tisztelettel arra kérte, ne tagadja meg tőle a segítségét. Dzselil müellim gondolkozott egy kicsit, és azt mondta, a postánál nincs szabad hely, de megígérte, hogy megbeszéli a dolgot egy jó barátjával, a Csadrovaja utcai, szomszédos gyógyszertár vezetőjével.

Dilbernek a gyógyszertárban eltöltött első munkanapja után Manaf családostul átment Dzselil müellimhez. Nagyon megköszönte a segítséget ő is, a felesége is.

Dilber új ruhában volt, haja simára fésülve, rózsaszín szalaggal átkötve, ilyennek még sosem látta Dzselil müellim, piros arcán lelkesült mosollyal nézett Dzselil müellimre, ő is köszönetet mondott, zavarában minden szónál megakadva. Ajándékot is hoztak, egy ezüst cukortartót, cukorfogóval és egy csokor rózsát.

Dzselil müellim azt mondta, nem Manaf és családja kedvéért helyezte el Dilbert abban a gyógyszertárban, amelynek egy nagyon kiváló ember a vezetője, hanem azért, hogy teljesítse kötelességét, amely szerint minden emberen segítenie kell, hogy a helyes útra léphessen.

Dzselil müellim bár tartózkodóan, de egészében véve jóindulatúan beszélt velük. Amikor a vendégek felálltak, hogy elmenjenek, az ezüst cukortartót és cukorfogót Manaf kezébe tette. Manaf tiltakozni próbált, de rögtön elhallgatott, amikor Dzselil müellim olyan tekintettel nézett rá, mint azokban az esetekben, amikor emlékeztetnie kellett valakit, hogy megfeledkezett magáról, és a helyére kellett tennie ezt az embert. A rózsákat megköszönte Dzselil müellim.

Elérkezett végre az a boldog nap is, amelyről régóta ábrándozott Dzselil müellim. Egy

órával a vonat érkezése előtt már kint volt az állomáson. Melléhez szorította Szimurgot, és sokáig nem engedte el, érezte, hogy önti el a régóta sóvárgott öröm, érezte, hogyan telik meg egyre jobban, az ölelés minden pillanatával a szíve legmélyén három évvel ezelőtt keletkezett űr, átölelve tartotta öccsét, azt az embert, akit a legjobban szeretett, aki a legközelebb állt hozzá a földön, s mintha éltető forrásvízből inna, amely visszaadja egészségét, és megtízszerezi erőit.

Az állomásról a temetőbe mentek, Szimurg az édesanyja sírjára roskadt, és kiszakadt belőle a sírás, gyerekesen fuldoklott a könnyektől.

Sehogy sem bírta megnyugtatni az öccsét Dzselil müellim, azután, a temetés óta először, ő is elsírta magát, szíve tiszta és könnyű lett a könnyektől.

Szimurg egész este mesélt a bátyjának, aki le nem vette róla boldogságtól ragyogó szemét, a sógornőjének, az unokatestvérének és a vendégeknek, akik eljöttek, hogy köszöntsék a fivéreket, elmondta, hogyan ment sora a hadseregben, s milyen gyönyörű kis helyen állomásozott az egysége. Érdekesen mesélt, gyakran használt olyan szavakat, amelyeket a jelenlévők még ez idáig nem hallottak, s ép-

pen ezért nem, vagy csak alig értették, mit jelentenek.

Dzselil müellim, a vendégek távozása után, s miután megvárta, hogy felesége és gyermekei lefeküdjenek aludni, beszélt az öccsével. Először is átadta neki az ajándékát, a takarékkönyvet, amelyben négyszázötven rubel volt Szimurg nevén.

Szimurg nagyon elérzékenyült, hálásan nézett a bátyjára, de azt mondta, nem fogadja el a pénzt, mivel Dzselil müellimnek, aki családos ember, nagyobb szüksége van rá, ő maga meglesz enélkül is, annál inkább, mert hozott magával pénzt a hadseregből. Némi ajándékot ugyan vásárolt, s útközben is költött, de még így is van hetven rubelje, s ez az első időben teljesen elég neki.

Tettetett, fenyegető szigorúsággal teli hangon kiabált rá Dzselil müellim, s bár öccse tiltakozott, ingzubbonyának mellzsebébe dugta a takarékkönyvet. Aztán szavát vette, hogy ruhára költi ezt a pénzt, meg más olyasmire, amire szüksége van az új életet kezdő embernek.

Amikor a dolog e kellemes részével végeztek, megkérdezte Szimurgtól, mik a tervei. Égett a vágytól, hogy hasznos tanácsot adjon neki, s azt is idejekorán megtudja, hol tud

maga segíteni Szimurgnak, és hol kell igénybe vennie kapcsolatait és befolyását. Öccse érdekében bármilyen kéréssel hajlandó lett volna bárkihez fordulni Dzselil müellim, még olyan emberhez is, akitől a maga számára soha semmit nem kért volna.

Érdeklődött, jelentkezik-e jövőre Szimurg az egyetemre, ahogy bevonulása előtt szándékában állt, akar-e dolgozni a vizsgákig, s ha igen, akkor hol. Mindezt megtudakolta, és várta Szimurg válaszát. Személyesebb terveiről, mondjuk a házasságról, vagy ehhez hasonlóról, vele született tartózkodása miatt nem érdeklődött Dzselil müellim; ha az öccse jónak látja, majd beszél róla.

Szimurg azt mondta, hogy az egyetemet még meggondolja, de az biztos, hogy jövőre sehová sem jelentkezik, talán majd később, ha végleg talpra áll, elkezdi a tanulást, de csak estin, s nem csak azért nem megy nappali tagozatra, tette hozzá sietve, mert akkor a bátyja nyakán kell élnie, hanem azért sem, mert nem vonzza az önállótlan diákélet, kinőtt abból a korból, most már úgy akar élni, ahogy felnőtt emberhez illik.

Dzselil müellimet lehangolta Szimurg válasza – régi, kedves gondolata volt, hogy öccsének felsőfokú képzettsége legyen –, le-

hangolta e szándék hiánya, de nem vitatkozott, bizton remélte, hogy idővel rá tudja beszélni öccsét, aki fiatal kora miatt nem érti, mekkora jelentősége van a felsőfokú képzettségnek az olyan ember számára, aki megfelelő pozíciót kíván kivívni magának az életben.

A munkával kapcsolatban Szimurg azt mondta, a szakmájában helyezkedik el – a hadseregben kitanult sofőrnek, jól elsajátította ezt a szakmát, első osztályú minősítést kapott, ez jogot ad neki, hogy bármilyen típusú és bármekkora autót vezessen, sőt akár különleges gépkocsikat, mentőkocsit, rendőrségi riadóautót, tűzoltókocsit is.

Dzselil müellim összevonta a szemét, nem így képzelte el az öccse életét, nem gondolta, hogy Szimurg, akit álmaiban mindig orvosnak látott, akinek végül is megvolt az érettségije, sofőrként fog dolgozni, mint részeges szomszédja, Manaf. De minden becsületes munka tiszteletre méltó, ebben mindig biztos volt Dzselil müellim, s ezért hallgatott, ismét csak abban reménykedve, idővel sikerül rábeszélnie Szimurgot, hogy az őt gondozó, fölnevelő és szárnyára bocsátó család helyzetének inkább megfelelő munkát válasszon, hiszen e családnak megérdemelten van tekintélye az emberek előtt, s olyan nevet szerzett,

hogy csak a viselőjétől függ, akkora tisztelettel fogják-e kiejteni a jövőben is, mint manapság Dzselil müellim nevét.

Szimurg körülbelül ugyanazt mondta el magánéleti terveiről, mint a tanulásról, hogy amíg nem keres annyit, hogy gondtalanul eltarthassa a feleségét és a gyermekeit, gondolni sem akar a nősülésre.

Jó éjszakát kívánt az öccsének Dzselil müellim, a hosszú távollét után az apai házban töltött első éjszakán, maga is aludni tért, fölsóhajtva néhányszor elalvás előtt, hogy mily gyorsan telik az idő, mely öccsét, a lágy, oválarcú ifjút – ilyen volt, amíg be nem vonult a hadseregbe – erős, fiatal férfivá alakította, borotvált arcán, szája két oldalán erélyes ráncokkal, s olyan tekintettel, mely időnként súlyos és rideg.

Szimurg nem mentőautón, nem tűzoltókocsin vagy rendőrautón kezdett dolgozni, pedig minden joga megvolt erre, mint első osztályú sofőrnek, még csak nem is taxin. Egy nehéz teherautó kormányához ült, amely a városok közti szállítást lebonyolító autótelep tulajdona volt. Sokat és szívesen dolgozott. Egy hétre, tíz napra ment el otthonról, kimerülten tért vissza, lesoványodva és sápadtan a gyakran volán mellett töltött éjsza-

káktól, de változatlanul vidáman, s ajándékokkal megrakodva sógornője és a gyermekek számára. Feltétlenül hozott minden alkalommal a bátyjának is ajándékot. S nem akármit, nem olyat, amin rögtön látni, hogy sebtiben vásárolt holmi, csak azért vették, hogy ajándék legyen, nem fontos, hogy micsoda; figyelmesen, ízlését és kívánságait számításba véve választotta ki Szimurg azt, amit a bátyjának szánt.

Szimurg minden alkalommal megindította bátyja szerető szívét, aki nagyon elégedetlen volt vele, hogy makacsságból ilyen munkát választott magának, de némán, külsőleg semmivel sem mutatva szenvedett, csak néha kérdezte meg, sokáig akarja-e még folytatni Szimurg ezt a cigányéletet. De azokban a napokban, amikor Szimurg otthon volt, az elégedetlenség nem akadályozta meg Dzselil müellimet abban, hogy törődjék öccse pihenésével és étkezésével. Szimurg gyorsan összeszedte magát, s hazatérésének másnapján már együtt munkálkodott Dzselil müellimmel a kertben, vagy azoknak a mulatságos kalandoknak az elmondásával szórakoztatta a ház népét, amelyek minden útján feltétlenül megestek vele.

Szimurg azt mondta, nagyon kedvére való

a munka: új helyeket lehet látni, embereket ismerhet meg, jó sok pénzt kereshet, ami szintén nem utolsó dolog, persze ha nem lusta, sütnivalója is van, és jó szakember.

Szimurg remekül keresett, könnyelműen szórta a pénzt, gyakran és bőkezűen vendégelte meg a barátait, akik bolondultak érte. Olyan hírek jutottak el Dzselil müellimhez, hogy öccsét gyakran látják vendéglőkben, de sikerült eltitkolnia elkeseredését, amíg ezeket a híreket hallgatta, s értésére adta a hírhozóknak, hogy nagyon is jól tud mindent, éppúgy, mint ahogy öccse többi dolgairól is tudomással bír, aki az ő előzetes beleegyezése és jóváhagyása nélkül semmibe sem kezd. Szimurg ekkor már kitűnően öltözködött, ha ránézett az ember, azt gondolhatta, hogy ez a magas, jóképű fiú a divatos, kitűnően szabott öltönyben újságíró vagy a televízió munkatársa, sőt tán egy élvonalbeli labdarúgócsapat tagja.

S hat-hét hónappal azután, hogy munkába állt a teherautótelepen, kiválasztva azt a pillanatot, amikor kettesben maradtak a szobában, Szimurg pénzt vett elő a zsebéből, négyszázötven rubelt, és melegen megköszönve bátyjának a gondoskodást, átnyújtotta neki.

– De hát nem kölcsönbe adtam – mondta Dzselil müellim –, hanem ajándékba.

Szimurg erre elővette a zsebéből a takarékkönyvet, s kinyitotta azon a bizonyos oldalon, amely azt igazolta, hogy mindezen javak birtokosa nemhogy elköltötte volna ezt az összeget, hanem jelentősen megnövelte, hatszázötven rubelre egészítve ki.

– Látod! – mondta Dzselil müellimnek Szimurg, s mint mindig, most is jókedvűen, lefegyverzően mosolygott a bátyjára jóindulatú és tiszteletteljes mosolyával. – Nem magamtól vonom meg! Nyugodt lélekkel vedd vissza! Köszönöm, hogy kisegítettél. És ha pénzre lesz szükséged, csak szólj nekem! Nagyon kérlek!

Dzselil müellim megdicsérte Szimurgot, azt mondta, derék fickó, helyes úton jár, ahogy illik is egy olyan férfihoz, aki vinni akarja valamire az életben. Azt mondta, sem most, sem a jövőben nem számított erre a pénzre, amit Szimurg most visszaadott, mert tiszta szívből adta neki, s csak azért fogadja el, mert nem utolsó pénzéből adja vissza Szimurg.

Dzselil müellim úgy mondta el mindezt, hogy őszintén örült öccse sikerének, és ez alkalommal nagylelkűen még arról sem tett em-

lítést, hogy egy másik, sokkal nyugodtabb és szolidabb munkahelyen kívánná látni Szimurgot.

De mégis, valahogy örömtelenül fogadta el ezt a pénzt Dzselil müellim, melyet három esztendő alatt gyűjtött össze az öccsének, arra gondolva közben, hogy égető szüksége lesz rá Szimurgnak, s amelyhez, a takarékkönyv alapján ítélve, egyetlenegyszer sem nyúlt hozzá az öccse.

Eszébe jutott, hogy kis híján negyven alkalommal ment el a takarékpénztárba, hogy – miként az egy családfőhöz illik – visszatérésének napján átnyújthassa öccsének gondoskodásának és figyelmének e tanújelét.

Eszébe jutott, hogyan adta vissza a pénzt Szimurg, könnyedén adta vissza, ahogy valószínűleg szerezte is. Dzselil müellim felsóhajtott, s igyekezett elhessegetni bizonytalan, zavaros előérzetét, hogy új, szokatlan és furcsa korszak következik az életében. De bármennyire tisztánlátó és éles szemű volt is müellim, ekkor még nem találhatta ki, mit hoz neki és szeretteinek ez az új korszak, amelynek beköszöntét aznap ihletetten megsejtette.

A vészhírt a dolgozószobájában kapta meg, amikor éppen a postai részleg munkájának

további javításával kapcsolatos, bizonyos konkrét feladatokon töprengett.

Jól dolgozott a részleg, elégedettek voltak az előfizetők, az ügyfelek, és a minisztérium is kellőképpen értékelte ezt: az értekezleteken példaként állították e részleget a többi elé, feltétlenül és igazságosan megjegyezve azt is, hogy a sikerben, melyet a kollektíva ért el a lakosság kiszolgálásában, jelentős része van Dzselil müellim pótolhatatlan irányító tevékenységének. De a siker nem szédítette meg Dzselil müellim fejét, aki postai munkájának tapasztalatából megtanulta, hogy a világon nincsen határa a tökéletes kialakítására fordított erőfeszítéseknek, s még annak az embernek a kezéből is kicsúszik ez, aki már egészen megközelítette. Mindig emlékeztette magát arra, hogy visszamaradást jelent e gyorsan rohanó korban, ha az elért eredménnyel megelégedve megállunk, s nem kímélte erejét és tudását a munkában.

Töprengéseitől Memmed Babanli megérkezése vonta el, aki immár vagy húsz esztendeje dolgozott a csomagosztályon. Dzselil müellim rögtön, már az arckifejezéséből látta – meg abból is, ahogy Memmed gondosan becsukta maga után az ajtót –, hogy kellemetlenség történt, de persze minden tisztánlátása

ellenére sem tudta elképzelni ennek valódi okát.

Memmed némán odament az asztalhoz, és letette Dzselil müellim elé a bakui esti lapot, melyet úgy hajtott össze, hogy azonnal szembetűnt egy góliátbetűkkel szedett cikk címe – *Ügyeskedő autósok és a potyarubel* –, s az alcím is, mely azt bizonyította, hogy ez a cikk riport; ezt a műfajt becsülte a legtöbbre, és olvasta a leggyakrabban Dzselil müellim.

Dzselil müellim elolvasta a cikket, és szinte fizikailag érezte, hogy omlik össze és törik ízzé-porrá mindaz, amit oly nehezen, hosszú éveket vesztegetve el rá, minden támogatás nélkül, csak a saját erejére támaszkodva ért el az életben.

A cikk Szimurgról szólt.

Pontosabban, nem csupán Szimurgról, más embereket is sűrűn említett a cikk. És sok helyen a tulajdon vezetéknevét látta Dzselil müellim. A tárcát az az újságíró írta, akinek stílusa és hozzáértése, ahogy minden cikk végén levonja a következtetéseket, valamint maguk ezek a következtetések is mindig nagyon tetszettek Dzselil müellimnek, és mindig egyetértésével és helyeslésével találkoztak. A szerző ez alkalommal is hű maradt önmagához – érthető és egyszerű nyelven,

okosan és helyénvalóan használva föl a leleplező tényeket, elmondta egy csoport lelkiismeretlen ember tevékenységének és leleplezésének történetét, akik – kihasználva a teherautótelep vezetőinek bűnös rövidlátását és hanyagságát – sötét machinációkkal foglalkoztak, zöldség- és gyümölcsrakományokat fuvaroztak feketén az ország északi részébe, akkora összegekért, melyek sokszorosan meghaladták a hasonló munkáért járó maximális fizetségeket.

Végül a szerző, mint mindig, kifejezte azt a reményét, hogy a bűnösöket utoléri a büntetés, s kérte a társadalmi közvéleményt, fordítson figyelmet arra a rétegre, amelyhez a fent említett s hasonszőrű bűnözők, a nyerészkedők tartoznak.

Nehezen olvasta a riportot Dzselil müellim, nagyon nehezen. Tudta, hogy nem szolgált rá erre a szerencsétlenségre, semmivel sem szolgált rá, és sajnálta önmagát. Ilyen keményen és váratlanul nem szabad hátba döfni egy embert, s ráadásul egy olyan embert, amilyen ő, Dzselil müellim. Miért történt ez így?!

Eszébe jutottak az e hónapi apró esetek, amelyekre részben elfoglaltsága miatt, részben pedig azért nem fordított figyelmet, mert határtalanul megbízott az öccsében.

Csak most értette meg, miért nem volt egyetlen útja sem Szimurgnak az utolsó hónapban. Hiszen a riport nyíltan megmondta, hogy az éber gépkocsiellenőr már több mint egy hónapja bevonta a jogosítványát.

Azt is nehezményezte Dzselil müellim, hogy öccse semmit sem szólt neki a történtekről, hogy a sajtóból kell megtudnia, mi zajlik a saját családjában, a saját házában. Világosan felismerte ebben a pillanatban, hogy az esti újság mai száma egy csapásra véget vet befolyásának s az utcában kivívott tiszteletnek, és lemoshatatlan foltot ejt mindeddig makulátlan hírnevén.

Fölemelte Dzselil müellim a fejét, megpillantotta az előtte álló Memmed Babanlit, akinek jelenlétéről tökéletesen elfeledkezett, aztán ismét lehorgasztotta a fejét.

Memmed egy kis ideig még nézte főnökének lehorgasztott fejét, és elkeseredetten fölsóhajtott. Régóta ismerték egymást – Dzselil müellim még egy köteg újsággal futkosott akkoriban, amelyben a front és a hátország helyzetéről kiadott közlemények voltak a legfontosabbak, maga Memmed pedig akkor kezdett dolgozni, miután a kórházban felgyógyult sebesüléséből. Memmed minden

esztendőben vidám összejövetelt rendezett azon a napon, melyet igen hosszan és fellengzősen „az életbe való csudálatos visszatérés napjának" nevezett. Senkinek sem beszélt arról a napról, amikor a visszavonuló egészségügyi részleg szanitécei a sötét folyóparton véletlenül találtak rá élettelennek látszó testére, és motorcsónakon szállították át a tábori kórházba.

Arról sem beszélt Memmed senkinek, mit élt át a hosszú órák alatt, mielőtt elvesztette volna eszméletét...

Jobb lábára sántítva, szorgosan futkosott a kisablaktól a súlyokkal megrakott asztalig, lankadatlanul csomagolt, s írta az elismervényeket jobb kezének épségben maradt nagy- és mutatóujjával, mely inkább rákollóra hasonlított, mintsem az emberre jellemző ötujjú kézre.

Az emberek Memmeddel, a tapasztalt frontkatonával tanácskozták meg a dolgot, mielőtt telitömték volna meleg holmival a ládikát, és helyeslő, dicsérő szavakat mondott Memmed az ügyfélnek, aki utolsó pénzén vásárolta meg ezeket a holmikat fronton lévő hozzátartozójának. Az első hét-nyolc hónapban tömegesen áramlottak a csomagok Bakuból nyugatra, és fokhagyma, hagyma, kol-

bász, szárított hal s más ennivaló szagát árasztották.

Egyenletesen jó volt a viszony Memmed és Dzselil müellim között, igaz, előfordultak jelentéktelen zökkenők a kapcsolatukban, ezek elkerülhetetlenek a közös munka során, de mégis lényegtelenek, és egyikőjük emlékezetében sem hagytak nyomot. Nagyon tisztelte Memmed Dzselil müellimet az önállóságáért és rátermettségéért, már kamaszkorában megdöbbentette az a makacs sóvárgása, hogy bármi áron jelentős ember legyen belőle. S ugyanakkor, minden rosszindulat nélkül, gyakran nevetgélt Dzselil müellimen, amikor igazgatói kinevezése után néhány nappal, s néha még azután is, méltóságteljes, nagyúri magatartását figyelte.

Most pedig némán állott Memmed Dzselil müellim előtt, és sajnálta, hogy amikor főnöke felemelte a fejét, zavar és fájdalom tükröződött a szemében, mely azt jelezte Memmednek, hogy hangosan ki nem mondva, haladéktalanul a tanácsát és a segítségét kéri.

– Csak a jövő esztendőtől lehet előfizetni az esti újságra – mondta lassan Memmed, óvatosan készítgetve elő Dzselil müellimet. – A minisztériumban megígérték, hogy a jövő évtől végre elő lehet fizetni rá...

– Hogy jön ide az előfizetés? – kérdezte megtört hangon Dzselil müellim. – Tán azt hiszed, tudok most az előfizetésre gondolni?

– A szabályzat meg sehol sem mondja ki, hány példányt vásárolhat egy ember – folytatta lassan Memmed. – Mondjuk egyvalaki sokat megvesz, az összeset, amit a kerület kapott ezen a szombaton, másvalaki meg, bárki is az az ember, újság nélkül marad ezen a napon. S végig lehet járni a többi kerületet is, istennek hála, minden újságárus ismerős. És kocsi is van.

Memmed tekintete lopva végigsiklott Dzselil müellim arcán, s várakozást látott rajta meg piros foltokban kiütköző reménykedést.

– A mi kerületünk példányait mind visszatartottam. Megkértem Szamedovot, otthagyta nálam a részlegen, mindössze ötezer példányról van szó. A többi kerület pavilonjaiban meg körülbelül negyven perc, egy óra múlva kezdik árusítani az esti újságot... Meg aztán nem is kell valamennyi kerületbe elmenni, csak a Szedmaja-Paralellnajára meg a Besmjartyebra érjünk oda.

A többi mintha ködben történt volna – Dzselil müellim engedelmesen követte Memmedet, és beült a kocsiba. Először a takarék-

pénztárhoz mentek, ahonnan kétszáz rubelt vett ki, azután bejártak néhány pavilont, a kocsi, a sarkában szorongó Dzselil müellimmel a pavilontól egy fél saroknyira megállt, Memmed tárgyalt valamit az ismerős újságárussal, aztán visszajött az újabb köteg újsággal. Néhányszor utána akart szólni Dzselil müellim, hogy azonnal vissza kell vinni minden újságot, hogy haladéktalanul eladhassák, s hogy nem kívánja a saját célja érdekében felhasználni hivatali helyzetét.

Dzselil müellim később pontosan emlékezett rá, hogy meg akarta állítani Memmedet. De nem állította meg. Ellenkezőleg. Némán, anélkül, hogy félbeszakította volna, végighallgatta Memmed elmefuttatásait, aki e kínzó utazgatás során mindvégig azt bizonygatta, hogy egyszer az életben minden állampolgárnak joga van arra, hogy összevásároljon tízezer újságot, ha azonnal és készpénzzel fizet, nem pedig közületi számlára, és nem államköltségen akarja megvenni, ahogy ezt valami ügyeskedő tenné.

Vidáman, őszintén mondta ezt Memmed, semmi jelentőséget nem tulajdonítva a történteknek, és Dzselil müellimnek néhány pillanatra az volt az érzése, hogy Memmednek igaza van, nem csinál ő semmi rosszat,

végül is a saját pénzén veszi meg az újságokat. De e nap után még sokáig kínozta az a gondolat, hogy ha nem is bűnös, mégis igen méltatlan dologban vett részt, és nagyon kell iparkodnia, sok erőfeszítésre lesz szüksége további élete során, hogy joga legyen elfeledkezni erről a napról.

Dzselil müellim akkor ért haza, amikor már sötétedett. Memmed segítségével behordta az újságkötegeket, sorba rakta őket a veranda hátsó sarkában, és szigorúan, nagyon szigorúan megtiltotta a feleségének és a gyermekeinek, hogy hozzányúljanak.

Memmed, miután megebédelt, késő estig ott ült, s csak akkor ment el, amikor végleg meggyőződött róla, hogy egyetlen szomszéd sem olvasta a riportot, amit meggyőzően bizonyított, hogy senki sem kérdett semmit azok közül, akik szükségesnek tartották meglátogatni Dzselil müellimet ezen a derült szombat estén.

Memmed már régen elment, a házban mindenki aludni tért, csak Dzselil müellim ült a verandán a villanyfényben, és a korlátra könyökölve, az isten tudja, hol csavargó Szimurggal folytatandó határozott és kellemetlen beszélgetésre készült. Sokáig várt, aztán elaludt, elringatta a kazánok megnyug-

tató zakatolása, amit a kertből a fülnek ugyancsak kellemes tücsökzene kísért, kimerítették e nap izgalmai, fáradalmai.

Arra ébredt, hogy valaki gyöngéden megérinti a vállát. Kinyitotta a szemét, s a veranda lágy félhomályában öccse arcát pillantotta meg.

– Jó estét! – köszönt Szimurg.

Dzselil müellim ránézett, még nem ocsúdott föl teljesen a hosszú alvás után, abban az állapotban leledzett néhány pillanatig, amely a fukar természet kegyéből csak rendkívül ritkán jut az ember osztályrészéül, amikor egyetlen gondolat sem foglalja el elméjét, s a pillanat egyetlen tört-, semmivel sem mérhető részéig úgy fogadja be a környező világot, hogy semmire sem gondol, semmire sem emlékszik. Dzselil müellimet puha, békességes érzés fogta el, ahogy megpillantotta az öccsét. Szimurgból áradt felé az öröm, szinte érzékelhetően a lágy, langyos levegőben, az utcai lámpa szórt fényében, mely halvány, egyenetlen foltokban szűrődött át ide a mozdulatlan, sűrű lombokon. Örömet érzett, s ez kurta nevetést váltott ki belőle, mely mintha mellkasának legmélyéből tört volna fel.

– Olyan jóízűen aludtál, aga-dadas –

mondta Szimurg, és kezét nem vette le bátyja válláról –, hogy nem akartalak felébreszteni.

– Régen megjöttél? – kérdezte Dzselil müellim.

– Egy perce. Hoztam görögdinnyét, ne kelj föl, rögtön felvágom és ide hozom.

Ették az édes, hűs görögdinnyét, és Dzselil müellim azon töprengett, hogyan kezdje el a komoly beszélgetést Szimurggal. Megmosta a kezét, és megvárta, amíg Szimurg letakarítja az asztalt, és kidobja a dinnyehéjat, aztán felgyújtotta a villanyt. Némán odavitte Szimurgot a veranda sarkában lerakott újsághalomhoz.

– Honnan van ez? – kérdezte Szimurg, tágra meredt szemmel bámulva a képtelenül sok újságot.

– Én vettem – felelte Dzselil müellim –, végigjártam a pavilonokat, és szégyentől égve összevásároltam a mai újság minden példányát.

– Minek? – kérdezte Szimurg. – Miért kell neked ilyen sok? – Dzselil müellim csodálkozást hallott ki a hangjából. – Talán a riport miatt vetted meg ezeket az újságokat? Itt van. Én is vettem egyet.

Szimurg elővett a zsebéből egy gyűrött

példányt, amelynek sok ezer hasonló társa hevert a padlón, de közöttük – ez különböztette meg őket a legeslegolcsóbb sorsjegyektől – egyetlen, szerencsét hozó példány sem volt.

– Talán meg kell magyaráznom neked? – kérdezte keserűen Dzselil müellim. Megsértődött, hogy Szimurg fel sem fogja, mire vetemedett Dzselil müellim a család, Szimurg és a saját hírneve érdekében. – Beszélnünk kell egymással.

Beszéltek egymással. Szimurg azt mondta, komoly kellemetlenségei voltak, el kellett jönnie a munkahelyéről. A jogosítványát visszaadták, de elbocsátották. Tudta persze, hogy törvénytelen dologban vesz részt, de nem ő találta ki, egyszerűen túlórában tett meg bizonyos utakat, és tartotta a száját, nagyon jól megfizették. Nem fogják bíróság elé állítani, figyelembe vették büntetlen előéletét, meg hogy semmi köze a hamis menetlevelekhez, és azt is, hogy kitűnő jellemzést hozott magával a katonaságtól.

Azt mondta, természetesen nem azért nem szólt Dzselil müellimnek a botrány kirobbanása után, mert idegennek tekintette, hanem egyszerűen azért, mert nem akarta elszomorítani.

– Most már érted, hogy igazam volt, amikor azt kértem tőled, ne menjél sofőrnek? Emlékszel, hogy kértelek? Most nem lenne ez a szégyen!

– Miféle szégyen? Nem loptam, és nem öltem meg senkit, csak támadt egy kellemetlenségem – mondta Szimurg. – Előfordul... Mindenkivel előfordul.

– Gondolhattál volna rám – mondta Dzselil müellim. – Azokra az emberekre, akik ismerik a családunkat.

– A szomszédokra, vagy kikre? – kérdezte Szimurg, és most először ingerült lett a hangja. – Dzselil, minek beszélsz most róluk? Mi közöm az ismerőseinkhez?

Még sokáig beszélgettek, de Dzselil müellim érezte, hogy Szimurg, ha nem is tiszteletlenül vagy figyelmetlenül, de valahogy furcsa arccal hallgatja, mintha már régen tudna mindent, amit Dzselil müellim mond, s nem tartaná túl érdekesnek. Igaz, végül mindenben egyetértett a bátyjával, egyetértett, és megígérte, hogy más munkahelyet keres magának, nem lesz sofőr. De mintha szórakozottan, szinte hanyagul adott volna igazat neki, mintha más járt volna közben az eszében.

– Talán segíthetek valamiben? – kérdezte

Dzselil müellim, de rögtön – és még sokáig – sajnálta, hogy föltette Szimurgnak ezt a kérdést.

– Te? – kérdezte leírhatatlan csodálkozással Szimurg. Fölemelte a fejét, és figyelmesen Dzselil müellimre nézett, s közben alig észrevehető mosolyra rándult az ajka. – De hát miben tudnál te segíteni?

– Végig kell gondolni – mondta kis szünet után Dzselil müellim. – Végig kell gondolni. – Nem találta a szavakat, kezével megdörgölte a homlokát, s megpróbálta újra összekötni gondolatainak sokszínű, tarka fonalát, amely leszakadt a maga orsójáról, s darabokra szakadt Szimurg hanghordozásától. – Végig kell gondolni, meg kell beszélni...

– Senkivel sem kell megbeszélni, Dzselil – mondta lágyan Szimurg. – Nem vagyok kiskorú, magam is elintézem. Ne nyugtalankodj, minden rendben lesz. Jó? – Várta a választ, de a bátyja csak némán biccentett. – Már ki is gondoltam valamit. Utánanézek, ahogy kell, és a napokban mindent elmondok neked. Jó éjszakát!

Bement a szobájába, Dzselil müellim pedig még sokáig üldögélt a verandán, mielőtt aludni tért volna, aprólékosan fölidézte, hogyan járta végig az újságpavilonokat, föl-

idézte az egész beszélgetést Szimurggal, s mindettől bánatos és zavart lett a szíve, mintha tükörbe pillantva a saját, megszokott ábrázata helyett egy másik, ismeretlen és nyomorúságos emberi arcot látna hirtelen, panaszos pillantású szemmel, mégis tudná, hogy mostantól ez az ő arca, s immár sehová sem menekülhet előle.

Szimurg nem volt sokáig munka nélkül. Egy hétig vagy talán valamivel tovább. Korán elment hazulról, későn jött haza, vidáman magyarázgatta a vacsoránál, hogy kedvére való helyet keres, olyat, hogy sokat is fizessenek, meg a munka is érdekes legyen, s ami a lényeg, ne foglalja el sok idejét, hiszen jövőre jelentkezni akar az egyetem esti vagy levelező tagozatára. Elmondta, hogy már talált is egy helyet, ahol a fizetés is akkora, hogy bárhogy iparkodik, el sem tudja költeni a hónap végéig, prémium is van év végén a borítékban, reggelenként meg kocsit küldenek a dolgozókért, s hogy a legfőbb főnök hosszas rábeszélésének engedve, kis híján már elfoglalta ezt a csodálatos helyet, de aztán visszautasította, mert tudomást szerzett egy feltételről. Itt elhallgatott Szimurg, s úgy tett, mintha az étellel bajlódna, s kivárta a feszült figyelemmel hallgató, naiv Lejla ha-

nim kérdését, hogy mi hát az a félelmetes feltétel, amely miatt vissza kellett utasítania a munkát, s magyarázni kezdte, hogy a világon semmiért nem menne bele, hogy fehér kesztyűben és fekete nyakkendőben dolgozzék, pedig ott ez elengedhetetlen feltétel, és sehogy se lehet kijátszani. Lejla hanim megpróbálta rábeszélni, hogy gondolja meg, s egy ilyen semmiség miatt ne fossza meg magát ettől a gyönyörű munkától, de Szimurg hajthatatlan maradt: előrelátónak kell lenni, magyarázta Lejla hanimnak, ma belemegy az ember, hogy fehér kesztyűt viseljen a munkához, holnap meg arra kényszerítik, hogy füstölt hallal igya a sört, még akkor is, ha nemigen van hozzá kedve. Lejla hanim felháborodottan csapta össze a kezét, és azt mondta, sosem sejtette, hogy Szimurg ennyire finnyás és válogatós. Dzselil müellim nagy néha elmosolyodva hallgatta ezeket a beszélgetéseket, de nem tett föl kérdéseket öccse elhelyezkedésével kapcsolatban.

Szimurg pedig elégedetten jött haza egyik este, és azt mondta, végre megtalálta a megfelelő munkát, ahol még csak szóba se került a nyakkendő meg a fehér kesztyű.

– És kocsi is jön érted reggelenként? – kérdezte Lejla hanim, aki, mint minden asszony,

nagy jelentőséget tulajdonított a siker és a jómód külső jeleinek.

– A kocsit elfelejtettem megkérdezni – mondta sajnálkozva Szimurg –, de motorcsónak az mindenképpen lesz, néha még helikopter is. Repültél már valaha is helikopteren, Lejla hanim?

Dzselil müellim látta, hogy ez már nem tréfa.

– Hová léptél be?

– Véletlenül sikerült, de szerintem nagy szerencse – mondta határozatlanul Szimurg, érezni lehetett, hogy nagyon kedvében akar járni a bátyjának. – Találkoztam Zaur Nagijevvel, régen nem láttam, először találkoztunk, amióta befejeztük az iskolát. Párszor járt nálunk, emlékszel rá, aga-dadas?

– Nem az, akinek a rendőrkapitányságon dolgozott az apja, és elvált a feleségétől?

– De, az az... Most járja az olajipari egyetem levelező tagozatát, nemsokára végez. Szorgos fiú, nem lógós. Alighogy befejezte az iskolát, dolgozni ment. Most fúrómester, s ha elvégezte az egyetemet, rögtön kinevezik részlegvezetőnek, biztosra ígérték neki. A tengeri olajkitermelésnél dolgozik. Tíz nap a tengeren, aztán tíz nap otthon.

– Értem. Szóval Nyeftyanije Kamnyiban dolgozik?

– Majdnem, de nem egészen ott – mondta Szimurg –, új telepeket létesítenek. Mindent elmondott részletesen, hogyan építenek új acélszigeteket a tengerben, aztán rögtön birtokba is veszik...

– Világos – szólt Dzselil müellim –, de semmi jót nem látok benne. Veszélyes munka. Éjjel-nappal a nyílt tengeren. Csak azt nem értem, mit fogsz te ott csinálni, hiszen nem vagy olajmunkás!

– Várj, megmagyarázom neked – szakította félbe sietve Szimurg. – Először is, egyáltalán nem veszélyes. Zaur mindent elmagyarázott nekem, azt mondta, csak akkor kellemetlen, ha váratlanul fújni kezd az északi szél, akkor a munkaidőn túl még néhány napig a tengeren kell ücsörögni, de azért ugyanannyi szabadnap jár aztán, másodszor meg egy Diesel-motor-vezetőre van szükségük, én meg úgy ismerem a Dieselt, mint a tenyeremet, meg aztán majdnem a kétszeresét adják annak, amit a városban, s még prémium is van, ha teljesítik a tervet, márpedig a tervet minden hónapban túlteljesítik, s akkor még nem is számítottam a pótlékot, ami minden évben jár a szolgálati idő után. És a legfontosabb – mondta Szimurg – az egyetem: a tengeri olajmunkásokat veszik föl elsőként, nem

fontos, milyen jegyük van, csak rakják le a vizsgákat, akár csupa hármasra. És beutalót is adnak bármelyik üdülőhelyre. Oda, ahová menni akar az ember.

– A te dolgod – mondta Dzselil müellim. – Ha már beléptél, akkor nincs miről beszélni. De nem szeretném, hogy a testvéröcsém napokig ázzon a tengeren, mintha nem is lett volna számára hely az egész városban... A falusiak Bakuba jönnek, elhelyezkednek, bárhová megy az ember, mindenütt volt parasztok dolgoznak, akadémikus lesz belőlük, te meg... – És Dzselil müellim legyintett egyet.

– Minden rendben lesz, Dzselil – mondta Szimurg. – Voltam ma ott, nekem való ez a munka. Önálló, és jól is lehet keresni, meg jövője is van.

– És nem gondolod, hogy jelentkezned kéne az orvosira? – kérdezte szenvtelen hangon Dzselil müellim.

– Ugyan minek? Csak egyszer voltam kórházban – mondta Szimurg –, amikor az a dolog történt a kezemmel, és már a gyógyszerszagtól is majdnem felfordult a gyomrom. Nem nekem való az.

– Nem is írtad meg nekünk, hogy kórházban voltál – csodálkozott Lejla hanim.

– Nem volt komoly. Kificamítottam a ke-

zemet, helyre rakták, és öt nap múlva kiírtak. Szörnyű dolgokat láttam ott. Nem, ez nem nekem való.

– Szóval, végleg döntöttél?

– Igen – mondta Szimurg.

– Rendben van – mondta Dzselil müellim. – Mit mondhatok? Isten segítsen! Én csak egyvalamit akarok, hogy neked jó legyen.

– Tudom, aga-dadas.

Szimurg úgy lesült az új munkahelyén, hogy rá se lehetett ismerni. Minden műszak után tenger- és olajszaga volt néhány napig, kedvvel mesélt új munkájáról, és sok újat és érdekeset tudtak meg a házbeliek és a szomszédok ezekből az elbeszélésekből; ez is csodálatos volt, hogy senkinek fogalma sem volt arról, mi történik a közelükben, Nyeftyanije Kamnyiban, amelyről annyit írnak az újságok, meg a televízió is sűrűn mutatja, mégsem ismerték, amíg Szimurg nem kezdett ott dolgozni. Egyszerűen mindenkinek tátva maradt a szája a csodálkozástól, amikor megtudták, hogy ezeken a mesterséges szigeteken s általában Nyeftyanije Kamnyi egész területén a legszigorúbb szesztilalom uralkodik, melyet senki, sem a legnagyobb főnök, sem az egy napra érkező újságíró nem mer megszegni. Azon is csodálkoztak, hogy a Nyef-

tyanije Kamnyiba szállított szokványos televíziókon nem csupán a bakui és moszkvai adást lehet fogni, hanem se szó, se beszéd, szinte zavartalanul át lehet kapcsolni az asztrahanyi, a krasznovodszki, a pjatyigorszki és mindenféle külföldi adó csatornájára is...

A jelek szerint Szimurg elégedett a munkájával, és nem akarja otthagyni. Szimurg minden alkalommal részletesen leírta elbeszélésében – és Dzselil müellim tudta, hogy ezt az ő kedvéért teszi – a szigorú munkavédelmi szabályokat, és elsorolta, milyen szupermodern helikoptereket és motorcsónakokat bocsátottak a biztonsági szolgálat rendelkezésére.

– Te csak ne nyugtalankodj! – mondta Szimurg. – Semmi sem történik velem. Jó ez a munka... Elégedetlen vagy valamivel? Mondd meg, az isten szerelmére, és mindent megteszek azonnal, amit csak akarsz.

– Elégedett vagyok – mondta Dzselil müellim. – Hiszen nagyon kevés az, amire szükségem van. Csak ti legyetek egészségesek. – Az utóbbi időben mind gyakrabban érzett valami nála szokatlan közönyt. És a munkahelyére is örömtelenül járt be. Ez persze a legkisebb mértékben sem jelenti azt, hogy netán a korábbi buzgalom nélkül, vagy éppen

hanyagul végezte volna a munkáját Dzselil müellim, nem – de minden korábbi vonzerejüket elveszítették számára a hivatali ügyek, pedig ennek köszönhető, hogy korábban, mint bölcs és tapasztalt ember nem csupán a postás szakmában – mely igazság szerint nehéz szakma, de Dzselil müellimnek már régóta nem okozott semmi fejtörést –, hanem az alárendeltekkel kialakítandó, sokkal érzékenyebb kapcsolatban is ki tudta bontakoztatni képességeit; alárendeltjei eddig őszinték voltak vele, saját javukra használva fel utasításait és tanácsait, a szolgálati és magánéletben egyaránt. Most, ha hívatta valamelyik alkalmazottját, aki valami hibát követett el egy távirat vagy más küldemény késedelmes vagy téves címre küldésével, röviden megleckéztette, és elküldte, nem tartotta ott hosszú, nevelő célzatú beszélgetésre, nem hozott fel neki példákat, melyekből kiderült volna, hogy az ember életében végzetes szerepet játszhatnak az első pillantásra jelentéktelennek tűnő botlások is, és nem mesélt neki tanulságos történeteket a saját és más emberek életéből, akiket jól ismert és tisztelt.

A kollektíva termelési értekezlete előtti estéken immár nem készítette el otthon a beszédét, s amikor felszólalt, mindenki csodál-

kozására röviden beszélt, csakis azokról az ügyekről, melyeknek a legközvetlenebb közük volt az értekezlethez.

Más apróságokban is megváltozott, például utálkozva összehúzott szemmel ment el egy neveletlen fiatalember mellett, aki pökhendien dohányzott a postai részleg helyiségében. Azelőtt odavitte volna Dzselil müellim a „Nálunk nem dohányoznak!" feliratú táblához, s általános figyelem közepette néhány kifejező szóval kiverte volna a fennhéjázást a fiatalember fejéből, oly módon szólt volna, hogy a fogékony és ép lelkiismeretű ember egész életére abbahagyta volna a dohányzást, nem csupán a postán, vagy mondjuk, a boltokban, hanem még – bocsánat a kifejezésért! – a nyilvános férfivécékben is, ahová néha szintén behajtja a szükség az asztmában és más szív- és érrendszeri betegségben szenvedő embereket. Memmeddel is megváltozott a viszonya. Azelőtt hosszan beszélgetett vele Dzselil müellim, s elégedett volt ezektől a – mondhatni – régi bajtársával folytatott beszélgetésektől, most viszont vele is csak a munkáról beszélt, és máskor elkerülte, bár Memmed mindig – akár rossz, akár jó napja volt – jó munkatársa, mondhatni, barátja volt.

S ami korábban sosem fordult elő vele a munkahelyén, most szinte egész idő alatt türelmetlenül várta a munkanap befejezését, és élvezettel gondolt a házában vagy a kertjében eltöltendő estére.

Útközben köszöntötte az ismerősöket, néhány szót váltott velük úgy, mint mindig, s házához közeledve mindig találkozott valakivel Manaf családjából; vagy magával Manaffal, vagy a feleségével, aki, mint egy majom, állandóan napraforgómagot rágcsált, vagy a lányával; igaz, Dilber az utóbbi időben ritkán került az útjába, komolyan, a korábbi örömteli és szemérmetlen mosoly nélkül köszönt neki, s most már egészen illedelmesen öltözködött, szerény ruhát viselt, mértéktartóan rövidet, mely csak az illendőség határán belül hagyta fedetlenül formás lábát. Mindezeket a változásokat azzal magyarázta Dzselil müellim, hogy a közösségben végzett munka üdvös hatással volt a lányra, és elégedettséget érzett attól, hogy jó termést hoztak a magok, melyeket azon a napon vetett el, amikor elhelyezte a leányt a gyógyszertárban.

Mindennap dolgozott a kertben, a méhekkel bajlódott, elégedetten figyelte életmódjukat, öntözte és ásta a földet, metszette a szőlőt, és levágta a gyümölcsfák s a díszítő célból,

a szemet-lelket gyönyörködtető kép kedvéért ültetett többi fa fattyúhajtásait.

Azokon a napokon, amikor öccse a parton tartózkodott, naponta találkozott vele a reggelinél meg az ebédnél. Szimurgnak jól mentek a dolgai. Minden jel erre mutatott.

Szimurg néhányszor megkérdezte a bátyjától, van-e szüksége pénzre, csökönyösen ajánlgatta, de Dzselil müellim minden alkalommal azt válaszolta, ami egyébként valóban úgy is volt, hogy nincsen szüksége pénzre, a sajátja is fölösen elegendő neki.

Szimurghoz esténként gyakran jártak vendégek, leggyakrabban vele egykorú barátai. Szimurg minden alkalommal áthívta Dzselil müellimet is, ő meg elüldögélt egy félórát az illem kedvéért, aztán elment, nem akarta feszélyezni őket. A verandára gyakran hallatszott ki nevetés, Dzselil müellimet meglepte, hogy mindenen tudnak nevetni, még azon is, ami az ő véleménye szerint egyáltalán nem nevetséges. Megpróbálta a fiatalságukkal magyarázni ezt, de aztán eszébe jutott, hogy amikor olyan idős volt, mint Szimurg és barátai, ő nem ilyen volt, hanem töprengő és fegyelmezett, és sosem viselkedett ilyen léhán társaságban, s arra az elkerülhetetlen következtetésre jutott, hogy hiányos a nevel-

tetésük, s ezen, sajnos, már nem lehet javítani.

Dzselil müellimet az is ingerültséggel töltötte el, hogy Szimurghoz a legalkalmatlanabb időpontokban jártak az ismerősök és az ismeretlenek, reggel, este, nemritkán még éjszaka is. Úgy látszik, a szigetükön szoktak hozzá ehhez a teljesen összevissza életmódhoz. Egyszóval, átjáróház lett az otthona.

Dzselil müellim sokáig készülődött, de aztán mégis rászánta magát, hogy egy beszélgetés során futólag célozzon erre Szimurgnak.

Szimurg azt mondta, őt magát is régen nyugtalanítja a gondolat, mivel gyakran járnak hozzá, ez háboríthatja a bátyja és családja nyugalmát, s engedélyt kért Dzselil müellimtől, hogy látogatói számára megnyithassa a kiskaput, melyet nem is tudni, mikor, még megboldogult atyjuk szegezett be, lévén, hogy nem volt rá szükség, s amely az udvar hátsó végén volt, ugyanazon az oldalon, amelyre Szimurg szobájának ajtaja is nyílt.

Dzselil müellim beleegyezett, bár csodálkozott, hogy ez az egyszerű megoldás neki nem jutott eszébe, s hozzátette, hogy az udvarnak azt az üres és rendezetlen részét, amely ezekben az években arra szolgált, hogy

mindenféle limlomot raktározzanak rajta, többé-kevésbé illően rendbe kell hozni. Szimurg beleegyezett, és azt mondta, ezt az egész részt kitisztítja, és kertté varázsolja.

Dzselil müellim helyeselte a szándékot, de – megmosolyogva öccse lelkesedését – kérte Szimurgot, hogy ne ragadtassa el magát, mivel a faültetés igen sok időt, munkát és figyelmet követel. Emlékeztette, hány év kellett őneki is ahhoz, hogy valamennyire is normális állapotot teremtsen a kertben, pedig neki ráadásul megvolt a hozzáértése és tudása, ami a kertészkedést illeti.

Szimurg elnevette magát, és azt mondta, megpróbál maga megbirkózni az udvar rendbe tételével, nem akarja ezzel Dzselil müellimet terhelni, akinek enélkül is elég gondja van.

Szimurg két munkást hozott a rákövetkező napon, akik – miután kinyitották a kiskaput, és megtisztították az udvart a piszoktól – három nap alatt sok-sok gödröt ástak azokon a helyeken, amelyeket Szimurg kijelölt. Azután két dömper sorolt be az udvarra, színültig rakva trágyával.

Szimurg azt mondta, hogy a trágyát a húskombinátban vásárolta, ahol örömmel adnak öt rubelért egy teherautóval.

És az ámuló Dzselil müellimnek még körülnézni sem volt ideje, amikor a szó szoros értelemben néhány nap alatt teliültették az udvar túlsó felét, s nem hitvány csemetékkel, hanem egészséges, gondosan metszett koronájú fákkal. Az erdőgazdálkodási tröszt egyik ismerős agronómusa válogatta ki a fákat Szimurgnak, szigorúan állami áron számítva őket.

Szimurg gyümölcsfákat ültetett, általában ugyanolyanokat, amilyenek Dzselil müellim udvarfelén is voltak, fekete és fehér szedret, cseresznyét, sárgabarackot meg gránátalmát, s egy új mezőgazdasági kultúrnövény is megjelent az udvaron, a diófa. Szinte egytől egyig megeredt valamennyi fa, s még azon a tavaszon zöld hajtások jelentek meg rajtuk.

Még a szomszédos utcából is eljöttek az ismerősök, hogy gyönyörködjenek Szimurg kertjében. Lelkesen kérdezgették, hogyan sikerült ilyen rövid idő alatt, minden vesződség nélkül létrehozni udvarán ezt a zöldellő csodát, felírták a húskombinát és az erdőgazdaság telefonszámát, s amitől aztán végképp elképedt Dzselil müellim, tanácsot kértek Szimurgtól, hogy szerinte udvaruk mikroklímájának milyen fa felel meg a leginkább.

Amikor átmentek az ő kertjén, az udvarias

szomszédok feltétlenül köszöntötték Dzselil müellimet is, de már nem kértek tőle tanácsot a kertészkedéssel kapcsolatban.

Egyszóval, Szimurg megdönthetetlen tekintély lett a szomszédok szemében az agronómia és a földművelés bonyolult kérdéseit illetően.

Most már az új kapun át jártak Szimurghoz a barátok, nemritkán a szomszédok is.

Azon a napon a megszokott időben jött haza Dzselil müellim, a felesége már megterítette az asztalt a verandán, a gyerekek is otthon voltak már.

Dzselil müellim átöltözött a háziruhájába, megmosakodott, s az ebédre várva kiment az udvarra. Aztán eszébe jutott, hogy levelet hozott Szimurgnak a postáról, és úgy döntött, beviszi a szobájába, egyúttal emlékezteti rá, hogy itt az ebédidő. Szimurgnak gyakran érkeztek levelei különböző városokból, amióta leszerelt. Dzselil müellim, aki a hivatalos leveleken és üdvözlő lapokon kívül semmit sem kapott, érdeklődéssel hallgatta, amikor Szimurg hangosan felolvasta e leveleket. Általában a katonabajtársai írtak neki arról, hogyan boldogulnak a civil életben.

Dzselil müellim fogta a levelet, és átment Szimurghoz. Már a szobája felé közeledve,

a verandán meghallotta a nevetést, amelytől fejébe szökött a vér. Szimurg szobájából hallatszott ki ez a nevetés. Rögtön tudta, kinek a nevetése, és egész lelke felkavarodott. Dzselil müellim kopogtatás nélkül lépett be Szimurghoz, mert a szobába vezető ajtó félig nyitva volt, s kihallatszott öccse hangja, amint vidáman mesél valamit. Dzselil müellim belépett a szobába, és megállt a küszöbön, tekintve, hogy nem tudta, mit tegyen a továbbiakban, köszönjön-e, és belépjen a szobába, vagy némán megforduljon és elmenjen. Dilber az ágyon ült, szőlőt evett, és közben Szimurgra mosolygott, aki közvetlenül a lábánál ült, egy alacsony zsámolyon.

Dilber, amikor meglátta Dzselil müellimet, abbahagyta a mosolygást, és ijedt lett a tekintete, Szimurg pedig felállt, elindult bátyja felé, köszönt neki, és kérte, üljön le. Dzselil müellim is köszönt Szimurgnak, átadta a levelet, azt mondta, kihűl az ebéd, és kiment. Sértődötten és felháborodva ment ki, lüktetett a halántéka, és zúgott a feje.

Az ebéd alatt Dzselil müellim szinte alig beszélgetett Szimurggal, egy-egy szóval válaszolt csak, ha kérdezett tőle valamit az öccse.

Szimurg pedig úgy viselkedett, mintha

semmi se történt volna, tréfálkozott, érezni lehetett, hogy egyáltalán nem tartja vétkesnek magát. Így ebédeltek meg.

Reggel, mielőtt munkába indult volna, Dzselil müellim megparancsolta a feleségének, menjen oda Szimurghoz, és az ő nevében mondja meg neki, hogy Dilber nem teheti be többé a lábát ebbe a házba, s hogy őt, Dzselil müellimet nagyon elkeserítette Szimurg viselkedése, aki lehetségesnek tartotta, hogy egy olyanfajta leányzót hozott ebbe a házba, amelyben rajta kívül a bátyja családja lakik, mint Dilber. Dzselil müellim azt is megparancsolta Lejla hanimnak, mondja el Szimurgnak, hogy kicsoda-micsoda Manaf szomszédjuk családja, s azt is, hogyan kergették ki ebből a házból Dilbert meg az anyját.

Lejla hanim este közölte Dzselil müellimmel, hogy Szimurg először semmit se válaszolt neki, csak felsóhajtott, s amikor csökönyösen kérdezgetni kezdte, mit mondjon Dzselil müellimnek, azt mondta, Dilber nem jön át hozzá addig, amíg Dzselil müellim ezt meg nem engedi. Még azt is mondta Szimurg, hogy majd ő beszél a bátyjával, és reméli, megkapja az engedélyt, mert Dilber jó és okos lány, és nem érti, mit hozhat föl ellene Dzselil müellim. Hiszen senki sem

felel a szüleiért, különösen ha még jóformán kiskorú, mint Dilber.

Dzselil müellim nagyon megharagudott, s töprengeni kezdett, milyen érvekkel győzhetné meg Szimurgot, hogy Dilber nem az az ember, akivel érintkezni lehet. Sok érve volt, és a legsúlyosabbakat választotta ki közülük.

De Szimurg nem jött oda a bátyjához, hogy erről beszélgessenek. Dilber pedig nem járt többé hozzájuk.

Dzselil müellim, aki folyton ezen gondolkozott, megkönnyebbülten úgy döntött, hogy Szimurg felfogta, miről van szó, és megszakította Dilberrel ezt az éppen annyira káros, mint kompromittáló ismeretséget. Egészen addig így gondolta, amíg munkából hazajövet nem találkozott velük. A sarkon álltak, nem beszélgettek, egyszerűen némán álltak, és nézték egymást. Látni lehetett, nagyon jólesik nekik így állni és nézni egymást, hogy többet ne is mondjon az ember.

Dzselil müellim átment a szemközti járdára, és azok közül, akik ebben az időben az utcán voltak, sokan felfigyeltek rá, hogy még csak oda se néz Szimurg és Dilber felé.

Néhány nap múlva pedig azt mondta Szimurg Dzselil müellimnek, hogy komolyan akar beszélni vele. Dzselil müellim bement

öccsével a szobájába, hogy senki se zavarja őket, és hozzákészült, hogy meghallgassa Szimurgot. Szimurg azt mondta neki, hogy szereti Dilbert, nagyon szereti, és a lány is őt, s éppen ezért a legsürgősebben feleségül akarja venni.

Szimurg azt kérte, hogy Dzselil müellim – ahogy a családfőhöz illik – a lehető legaktívabban vegyen részt ebben az ügyben, menjen át Manafhoz, a lány apjához, és kérje meg leánya kezét az ő számára. Dzselil müellim csak hallgatta az öccsét, és rádöbbent, hogy nem tréfál, mégsem akart hinni neki.

Felállt az asztaltól, és némán végigment a szobán, igyekezett legyűrni magában az ajkára toluló, indulatos, sértő kifejezéseket. Igen fájdalmasan érintette, amit hallott, és szörnyű volt, mert érezte, nem tudja visszatartani öccsét e szégyenletes és, mondhatni, végzetes lépéstől. Még a torka is elszorult. S amikor e szorítás engedett, akkor is csak suttogva tudott beszélni.

– A testvérem vagy – mondta. – Hogy gondolod, hogy egy olyat vegyél el, mint Dilber? Milyen vérrel akarod összekeverni a vérünket? Hiszen gyermekeid lesznek. Gondoltál erre, mielőtt ide jöttél volna hozzám ezzel a beszéddel? Gondoltál vagy sem?

– Kérlek téged – mondta Szimurg –, kérlek téged, Dzselil, ne idegeskedj! Értsd meg, szeretem. Hidd el nekem, nem rossz kislány.

– Ne kényszeríts rá, hogy olyan szavakat mondjak, amelyeket nem kötelességem elmondani neked – mondta Dzselil. – Egy ilyen lányt nem szabad elvenni, te még gyerek vagy, nem ismered az életet. Felejtsd el, ha igazi férfi vagy. Gondolj a becsületedre!

– Szeretem – mondta Szimurg.

– Hát azt tudod-e, hogy az anyja hírhedt szajha volt, meg a nővére is, vagy nem tudod? Tán azt gondolod, ő jobb náluk? Nem, ilyen nincs. Csak rá kell nézni. A madarat röptéről megismeri az ember.

Szimurg elsápadt ezektől a szavaktól, összecsikorította a fogát.

– Ne beszélj így, Dzselil! – mondta. – Nagyon kérlek, ne beszélj így! Hiszen szeretem, feleségül fogom venni.

– Akkor felejtsd el, hogy volt egy bátyád – folytatta Dzselil müellim. – Örökre feledd el! Mindent megbocsátottam neked, de ezt nem tudom megbocsátani!

Lakodalom nem volt. Milyen lakodalom is lett volna, amikor a családfő, a báty nem akarta látni a menyasszonyt, s a szülőket sem kívánta köszönteni.

Dzselil müellimet a legközelebbi barátai és rokonai próbálták jobb belátásra bírni, de hajthatatlan maradt. Csak a feleségével üzent Szimurgnak, hogy azt visz el az apjukról maradt bútorok közül, amit akar, és hogy foglaljon el még egy szobát a sajátján kívül. Szimurg kereken visszautasította a bútort is, a szobát is, azt mondta, egyelőre nem kell neki semmi, majd ha kell, kigondol valamit. Hallatlanul megviselte az összeszólalkozás a bátyjával, kétszer is odament Dzselil müellimhez, egyszer Dilberrel, a feleségével, másodszor egyedül. Dzselil müellim mind a kétszer visszautasította, hogy beszéljen vele, és Lejla hanim, a felesége közvetítésével, aki ott állt mellette, azt mondta az öccsének, ne jöjjön át többé az udvarnak erre a felére, s általában véve feledje el, hogy valaha is volt egy Dzselil nevű bátyja.

Szimurg csak állt a küszöbnél, és megértette, mert ismerte a bátyját, hogy ez a döntés végleges, majd elment. És boldogtalan volt az arca. Mellesleg, Dzselil müellim ezt nem látta, mert nem nézett az öccsére, mintha nem is lenne a szobában, s mint már mondtuk, csupán Lejla hanim közvetítésével beszélt vele, akit nagyon megviselt ez az egész história, s néhányszor elsírta magát a két

testvér beszélgetése alatt, meg azután is, magányosan.

Igencsak tévedne az, aki Dzselil müellim nyugodt külseje alapján úgy vélné, nem rázta meg lelke legmélyéig ez az összeszólalkozás egyetlen testvérével. Az ilyen oktalan ember egyáltalán nem ismeri azokat, akik nem teszik kirakatba a bánatukat, hanem magukban hordozzák, ahogy ez egy önmagát valamire is tartó férfihoz illik. Amikor olyan rokonok és barátok jöttek Dzselil müellimhez, akiknek véleményét mindig sokra tartotta, hogy részvétüket kifejezzék, és elítéljék Szimurgot, amiért méltatlan személyt választott házastársul, idegen kertből szakított magának hitvány virágot, még akkor sem mondta ki hangosan Dzselil müellim, mint vélekedik öccséről, hanem végighallgatva őket, más témára terelte a szót – a politikára vagy az aktuális eseményekre, melyek az országban vagy az utcában történtek. Néha, mintha most ébredne, megkérdezte magától Dzselil müellim, hogyan is tud az öccse nélkül élni; nem látja az asztalánál, nem hallja a hangját, nevetését. De rögtön elűzte magától ezeket a gondolatokat, mert szörnyű sértéssel illette őt az öccse.

Maga sem vette észre Dzselil müellim,

hogy komor lett és emberkerülő. De hát ez észrevétlenül ment végbe, körülbelül úgy, ahogy saját maga és a környezete számára is észrevétlenül lepik el a ráncok az ember arcát, észrevétlenül tűnik el szeméből a fény, és e baljóslatú alkímia eredményeként ezüst szálak jelennek meg a szakállában, s ezek haláláig nem változtatják immár színüket.

Az udvar túlsó felén ment az élet a maga útján. Öccséhez gyakran érkeztek vendégek, és a saslik füstje, illata szüremlett át ilyenkor Dzselil müellimhez. Öccse az első időben, ahogy illik, átküldött Dzselil müellimnek néhány nyársat egy semleges emberrel, Dilber unokatestvérével, de Dzselil müellim minden alkalommal visszaküldte a saslikot.

Szimurg családja zenélt vacsora után – ő maga gyermekkorától kitűnően játszott taron, az unokaöcs pedig, Dilber nővérének fia, aki a házasság óta éjjelét-nappalát Szimurgéknál töltötte, csörgődobbal kísérte.

Dilber énekelt, önmagát kísérve pianínón. Szimurg nemrégiben vásárolta a sötétbordó német pianínót, s ez a szomszédok közt nyomban élénk szóbeszéd tárgya lett, ahogy az egyik szombaton hazaszállították a boltból a hangszert. Dilber kellemes hangon énekelt, a vendégek „Masallahot" kiabáltak, és kórus-

ban vágták rá a kellő helyen a „mülejlit"* és a „beribahot."** Mellesleg, egyik hangverseny sem tartott tovább éjfélnél, Szimurg láthatóan gondosan ügyelt arra, hogy ne háborgassa a bátyját. Ezekben a napokban mindenki suttogva beszélt Dzselil müellim házában, ő maga komoran ült az utcára nyíló ablaknál, nagyon bántotta, hogy annyira méltatlan emberek gyűltek össze az apai házban, mint öccse feleségének rokonai és barátai. Nyáron szinte minden este zenéltek, akkor is, ha nem voltak vendégeik, láthatóan a saját szórakoztatásukra.

Dzselil müellim fokozatosan hozzászokott ehhez, s már alig fordított több figyelmet a zenére, mint a kazánok zakatolására.

Még az ejtette ámulatba és keserítette el nagyon, hogy akik korábban elítélték Szimurgot, idővel mintha teljesen megfeledkeztek volna erről, családostul barátkozni kezdtek vele, s gyakran jártak hozzá vendégségbe. Ezt már végleg nem tudta fölfogni Dzselil müellim.

Biztos volt benne, hogy nem tévedett,

* Mülejli – a Lejla személynév felhasználásával ritmuskíséretet adó szóismétlés.

** Beribah – ide nézz!

amikor Heszenov ügyészt és feleségét pillantotta meg öccse udvarfelén. Tudta, ha ő nincsen otthon, felesége és gyermekei is átjárnak az öccséhez, s minden valószínűség szerint nemcsak vele, hanem Dilberrel is szóba állnak. Ez is elkeserítette, és szenvedést okozott neki.

Néha kiabálás hallatszott át az udvar túlsó feléről, ami elképzelhetetlen volt ebben a házban, amióta csak Dzselil müellim nagyapja 1891-ben felépítette. Ilyenkor az öccse civakodott a feleségével.

Az egyik késő nyári éjszakán, amikor soron lévő veszekedésük fölébresztette, Dzselil müellim köpött egyet, és bement a tornácról. Csöndesen, iparkodva, hogy ne ébressze föl a feleségét, melléfeküdt az ágyába, s igyekezett mihamarább öntudatlan álomba merülni...

...Távolról látta meg Dilbert a sarkon. Szembe jött vele a vakító napfényben, mely áttűzött ruhájának vékony szövetén, szinte meztelen volt a cirógató fényben, s megszokott, csalfa és becéző mosolyával mosolygott reá. S mint mindig, örömet érzett Dzselil müellim, hogy látja őt. Dilber egészen közel lépett hozzá, a mellkasára tette tenyerét, és ettől melegség támadt a férfi szíve körül. „Nagyon régen várlak – mondta Dilber, és

arcához közelítette az arcát. – Hová viszel most?" Örömet sugárzott Dilber szeme, és hűs volt az arcbőre, az ajka, a foga. Egy park szörnyen furcsa fákkal szegélyezett útjain mentek, és Dzselil müellim sehogy se tudott visszaemlékezni, miféle park ez, bár pontosan tudta, hogy egyszer már volt itt. Erősnek érezte magát, az egész testét erő töltötte el, és zúgott a feje a virágok édességes és kábító illatától. Hirtelen eszébe jutott, hogy ez az oleánderek illata. Az erdőszélen ült Dilberrel egy padon. Dilber a mellére hajtotta a fejét, érthetetlen és izgató szavakat mondott, s eleddig ismeretlen örömet és boldogságot érzett Dzselil müellim. Dilber egész teste elfészkelődött a karjában, és a férfi teste átvette Dilber testének remegését. A boldogságtól megrészegülten hallgatta a lány forró, szaggatott suttogását, mérhetetlen szerelem szólt hozzá e szavakból. Azt mondta neki, hogy szereti az első pillanattól, attól a naptól kezdve, amikor először találkoztak a sarkon. Azt mondta, haláláig nem válik el tőle, egyetlenének nevezte, akit a legjobban szeret, akire a legjobban vágyik...

Megcsókolta Dzselil müellim a lány szemét, ajkát, és nem volt nála boldogabb ember a földön. Fölidézett minden pillanatot attól

a naptól fogva, hogy először találkoztak, és minden pillanat drágább volt neki eddig megélt életénél. Érthetetlen és szomorú muzsika hallatszott a távolból, és Dzselil müellim sehogy sem tudott rá visszaemlékezni, hol hallotta ezt a zenét. És tünékeny bánat árnyékolta be a szívét... Azután meglátta Dzselil müellim, hogy egy ember jön feléjük a fasorban. Amikor közelebb ért, megismerte a szomszédját, Kerimet, köszönt neki, de Kerim továbbment, nem vette észre sem Dilbert, sem őt. És senki, aki arra jött, sem Memmed, sem Heszenov ügyész, sem Manaf meg a felesége, és sok-sok más ember sem vette észre a padjukat. Senki, csak Merjem hanim; ő megállt egy időre mellettük, nézte kettőjüket, s hirtelen olyan boldogan mosolyodott el, mint akkor, amikor még élt Bajrambej, a férje. Aztán továbbment Merjem hanim, jóságos és nyugodt volt az arca közben, és Dzselil müellim érezte, örül az anyja, hogy együtt látja őket. Azután gondolkozni kezdett, milyen park ez, ahol most Dilberrel van, és hirtelen eszébe jutott... Tízéves volt akkor, és iskola után ide jött a barátaival. A bokrok közt megbújva egy katonát pillantottak meg ezen a padon, aki egy lánnyal csókolózott.

Eszébe jutott, milyen boldog volt a katona arca, s milyen ijedten ugrottak föl, a katona is, a lány is, amikor a srácok ordítani és kurjongatni kezdtek a bokrok között.

Átölelte Dilbert, aki ellankadva hozzábújt. Kigombolta a ruháját, és meglátta ruganyos, vékony fehér bőrrel borított mellét, rózsás mellbimbóját. „Csókolj meg! Tudom, hogy hamarosan mindez elvész! – suttogta Dilber. – Miért nem csókolsz már meg?" Meglátta a szemét, perzselő, vakító fény áramlott belőle, magába szívta forró lélegzetét, és távoli visszhangként hatolt el hozzá a hangja: „Ne merj többé Rehsendének nevezni, hallod, ne merészelj! Engem Dilbernek hívnak!" „Nem hívtalak Rehsendének, tudom, hogy Dilber vagy!" – mondta Dzselil müellim csodálkozva, de a lelke mélyén zavart érzett, és fölébredt.

Felébredt, de keze továbbra is görcsösen szorongatta Dilber vállát, és a száján ott maradt Dilber ajkának íze. Feküdt a szoba hűs, virradat előtti sötétjében, és kábán fölidézte álmát, mely sok-sok hónapja minden éjszaka meglepte. Aztán néhány pillanat múlva újra elaludt, hogy reggelre tökéletesen megfeledkezzék róla.

Egy-két homályos, tünékeny foszlány néha még reggelenként is nyugtalanította, átvil-

lantak a tudatán, de sehogy sem akartak egésszé összeállni, mindhiába és hasztalanul erőlködött, mint ahogy egy darab drót sem idézheti vissza két szerelmes telefonbeszélgetését, még akkor sem, ha csak egy pillanattal azelőtt futott át rajta ez a beszélgetés...

Dzselil müellim kivárta végre a megfelelő pillanatot, elbúcsúzott a Hosszúfülű Kemaltól meg a többi ismerősétől, köszönetet mondott Aziznak, a felszolgálónak a kitűnő teáért, és kilépett az utcára.

Házában találta a körzeti orvost, akit Lejla hanim hívott ki a poliklinikáról. Az utóbbi időben az oldalát fájlalta Lejla hanim. Amikor Dzselil müellim megérkezett, a vizsgálat már befejeződött. Az orvos, egy alacsony, ősz ember, táskájába rakta a műszereit, odament az asztalhoz, s néhány laboratóriumi és szakvizsgálati beutalót írt. Részletesen elmagyarázta, hová és mikor kell elmennie, azután elbúcsúzott, s már éppen indulni készült, de Dzselil müellim visszatartotta, és meghívta reggelire.

A Hosszúfülű Kemallal folytatott hosszadalmas beszélgetés után Dzselil müellim idegrendszerének szüksége volt rá, hogy elbeszélgessen egy intelligens emberrel.

Az orvos az órájára nézett, gondolkodott egy kicsit, és azt mondta, már reggelizett, de egy pohár teát szívesen megiszik. Lejla hanim gyorsan asztalt terített, sajtot, vajat, mézet hozott.

Dzselil müellim az orvostudományról beszélt az asztalnál, kifejtette véleményét azon legfontosabb és leginkább időszerű kérdésekről, miképpen őrizheti meg a modern városi körülmények között élő ember az egészségét. Az orvos, tenyerét füléhez illesztve, mert nagyothallott, figyelmesen hallgatta.

– Én például azt magyarázom nekik, doktor – intett a családja felé Dzselil müellim –, hogy reggel mértékletesen kell ennie az embernek, kenyeret, vajat, sajtot, ez a legegészségesebb étel, de ők nem helyeslik. Azt mondom, ha sokáig akarnak élni, és egészségesek akarnak maradni, akkor csak ezt reggelizzék...

A doktor azt az ellenvetést tette, hogy reggel, munka előtt nem árt, ha teleeszi magát az ember, ha magához veszi, úgymond, a szükséges kalóriákat. Dzselil müellim nem kezdett vitatkozni a vendéggel.

– Lehetséges – mondta nagylelkűen, ellenvetés nélkül. – De emlékszem, hogy már nagyapám idején is csak ezt reggelizték nálunk a családban, és mindnyájan nagyon

egészséges, ép emberek voltak, soha egyiknek sem volt semmiféle komolyabb betegsége. És sokáig éltek.

Az orvos szívélyesen elbúcsúzott, fogta a táskáját, és a kijárat felé tartott. Mindenki felállt, és az ajtóig kísérték. Az előszobában az orvos még egyszer gondosan megkérte Lejla hanimot, hogy ne késlekedjék a kivizsgálással, megköszönte a teát, megemelte a sapkáját, és kezet csókolt az asszonynak.

Undorodva nézte ezt Dzselil müellim, és rögtön bement a szobájába. Amikor az orvos megfordult, a ház urát már nem látta. Valószínűleg csodálkozott, de nem szólt semmit. Csak alig-alig észrevehetően elmosolyodott. Dzselil müellim pedig, miután az orvos elment, arra gondolt, hogy ez az orvos, ez a látszólag egészen kitűnő, éltes és tiszteletre méltó ember mind a mai napig nem tudja, hogy kell viselkedni.

Dzselil müellim kiment az udvarra. Már magasan állott a nap, és sugarai érezhetően égették fejét. A méheket figyelte egy ideig, akik, mint más napokon is, szakadatlanul hordták a kinyílt virágokból a nektárt a méhkasokba, de szórakozottan figyelte őket, nem érezte a szokásos elégedettségét. Ásni kezdte a reggeli öntözéstől még nedves ágyások me-

leg földjét, iparkodott nyugalmat és feloldódást lelni a munkában. Levette a cipőjét, mezítláb dolgozott. Megpróbálta elképzelni, hogyan távozik testéből a feszültség, mely reggeltől kezdve felgyűlt benne, talpának bőrén át a földbe, de ma valahogy nem sikerült ezt elképzelnie.

Hangok hallatszottak át öccsének udvarfeléről, Manaf és felesége ment át hozzájuk. Dzselil müellim érezte, hogy gyűlöli Manafot, lányostul, feleségestül, meg Szimurgot s a legjobban önmagát.

Nem tudta, miről beszélgetnek, de erősen felingerelte a hangjuk, maga a látvány, amint ott járkálnak atyja házának udvarán.

Egész testét rázta a féktelen gyűlölet és harag. Dühödten ásta a földet Dzselil müellim, szemét elfüggönyözte az izzadság, és úgy tűnt neki, felforr az agya a haragtól és a napsütéstől. Nem tudta, hová bújjon ez elől, s újra eszébe jutott a veszekedés, melyet az éjszaka hallott öccse udvarfeléről, és érezte, hogy elszorul a torka.

Ha szólt volna hozzá valaki e pillanatban, nem kaphatott volna választ tőle, mert Dzselil müellim képtelen lett volna szétnyitni görcsbe rándult állkapcsát.

Eldobta az ásót, és céltalanul járkált a kert-

ben, nem tudott megállni, egy helyben maradni. Semmit sem látott, semmit sem hallott a kazánok zaján kívül, s hirtelen úgy érezte, a fejében hangzik ez a kattogás, teljesen kitöltve azt, szinte érezhetően rátelepül az agyára, s minden oldalon erősen feszegeti koponyájának falát.

Nagyon szeretett volna felkiáltani, lelke mélyéből tört fel a kiáltás, de megakadt, elszorult torkában. Megállt, beleütközött az egyik méhkasba, s abban a pillanatban érezte, hogy fojtó hullám csap erősen és ruganyosan az arcába.

Utána lángnyelv égette végig az arcát, a nyakát, a vállát és a mellét, rezes ízt hagyva a nyelvén és a szájpadlásán.

Mindkét kezével söpörte magáról a méhek eleven, zümmögő rétegét, rajokban támadtak a gyűlölet és a harag kegyetlen hullámait lüktető testére, mely az önvédelem vakon működő ösztönét váltotta ki belőlük.

S most, életében először, felkiáltott Dzselil müellim. Szörnyű volt ez a kiáltás, és messze, az udvaron túlra is elhallatszott.

Ott állt udvarának közepén, és mindent odakiabált az öccsének, amit róla gondolt. Amit róla és családjáról gondolt. Mindent kikiabált, ami fölgyűlt lelkében e hosszú, vég-

telen és kínos lassúsággal vonszolódó idő alatt, amióta Szimurg hazatért a katonaságtól.

Kiabált Dzselil müellim, és némán, döbbenten hallgatta őt mindenki – a felesége, a gyermekei, és mindenki öccsének udvarfelén. S bánat és rettegés lakozott szemükben és szívükben...

Mindent kiadott magából Dzselil müellim ezzel a kiabálással, mindent, ami a lelkében forrongott. Azután rosszul lett. Bement a házba, hideg vízzel megmosakodott, és lefeküdt az ágyába. Megérintette arcát, és ujjhegyével érezte, mennyire megduzzadt, aztán érezte, hogy nem kap levegőt. Odament az ablakhoz, és kinyitotta. Visszament az ágyhoz, a tükörbe nézett, és látta, hogy egyenetlen, égővörös foltok borítják az arcát. Újra lefeküdt, megkérte a feleségét, hozzon egy vizes törülközőt a homlokára, és lihegve, de keményen megparancsolta, hogy hagyja békén, és ne hívjon orvost. Azután minden összefolyt a szeme előtt, és összehúzta a szemöldökét. Egy kis idő múlva megpillantotta a föléje hajló Szimurgot. Dzselil müellim imbolyogva felült az ágyon, és az ajtóra mutatott.

– Takarodj! – mondta rekedt suttogással. – Azonnal takarodj! Megtiltottam, hogy belépj ide!

– Elég volt! Most már elég volt! – kiabálta elkeseredetten Szimurg. – Hiszen haldokolsz!

Dzselil müellim kíváncsian az öccsére nézett, és észrevette, hogy sír. Azután elgondolkozott, és a maga számára is váratlanul úgy szólalt meg, mintha nem is ő, hanem egy idegen ember szólana helyette:

– Igen. Haldoklom. – Még mondani akart valamit, de hirtelen észrevette, hogy Szimurgnak ősz a halántéka, s ezen elcsodálkozott és elkeseredett.

Gondolkozni kezdett, vajon mitől őszülhetett meg Szimurg, és nem vette észre, hogy öccse orvosért futott. Nem érezte, amikor az orvos – ugyanaz, aki két órával ezelőtt ment el tőlük – reszkető kézzel, mert nem volt méreg elleni széruma, koffeininjekciót adott neki, és nem érezte, amikor Szimurg patakzó könnyekkel megpróbált legalább egy korty kávét beleerőltetni a szájába. Semmit sem érzett ebből, mert arról beszélt az öccsének, mennyire szereti, és kérte, jöjjön közelebb, mert meg akarja ölelni.

– Szerintem mondani akar valamit – suttogta az orvos, miközben teljes erőből masszírozta Dzselil müellim szívét.

Dzselil müellimnek néhányszor alig észre-

vehetően megrándult az ajka. Csodálatosan jó és nyugalmas volt így feküdni szerettei körében. És tovább beszélt. Azt mondta, nagyon sajnálja, hogy oly régen nem találkoztak mindenféle apró ostobaság miatt, de hát mindezen lehet segíteni, csak mindnyájan éljenek és egészségesek legyenek, és szeressék egymást, ahogy az családtagokhoz illik. Csodálkozva megkérdezte Szimurgtól, minek kínozták oly sokáig s oly kíméletlenül egymást?

Szokatlan világosságot érzett a fejében, minden érzéke rendkívül felfokozottan működött, de már nem hallotta, mit válaszol az öccse, mert minden hangot elfedett a kazánok dobpergéshez hasonlatos, pillanatról pillanatra erősödő zakatolása.

A kiadásért felel
az Európa Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Árvay János
A védőborító, a kötésterv és a tipográfia
M. Fekete Zsuzsanna munkája
Műszaki vezető: Andrási Győzőné
Készült 5100 példányban, 6,20 (A/5) ív
terjedelemben
EU – i – 7879
78.446 Kner Nyomda
ISBN 963 07 1466 3

Kellemes

Karácsonyi

Ünnepeket

és még

sok volgod születés

napot

kíván: V. Bea

HAPCI

Válhatik-e a szeretet, a hűség, a kötelességtudat és a felelősségérzet ön- és közveszélyessé, s egy kristálytiszta, egyértelműsége miatt már nem is naiv, hanem együgyű érzés- és gondolatvilág szellemileg-fizikailag egyaránt romboló magatartásformává? Dzselil müellimnek, a köztiszteletben álló férfiúnak, a példás családapának, a világ legjobb testvérének immár ereje sincs ahhoz, hogy bátran szembenézzen az ilyen nehéz és kellemetlen kérdésekkel.

Mint minden igazi megértéssel és emberszeretettel megírt mű, Ibragimbekov kisregénye is figyelmeztető és végső soron kegyetlen alkotás: az ember érdekében az. A magatartás, amelyet Dzselil müellim testesít meg, túlságosan is ismerős: minden emberben ott lappang a beszűkülés, a merevség,

14,50 Ft
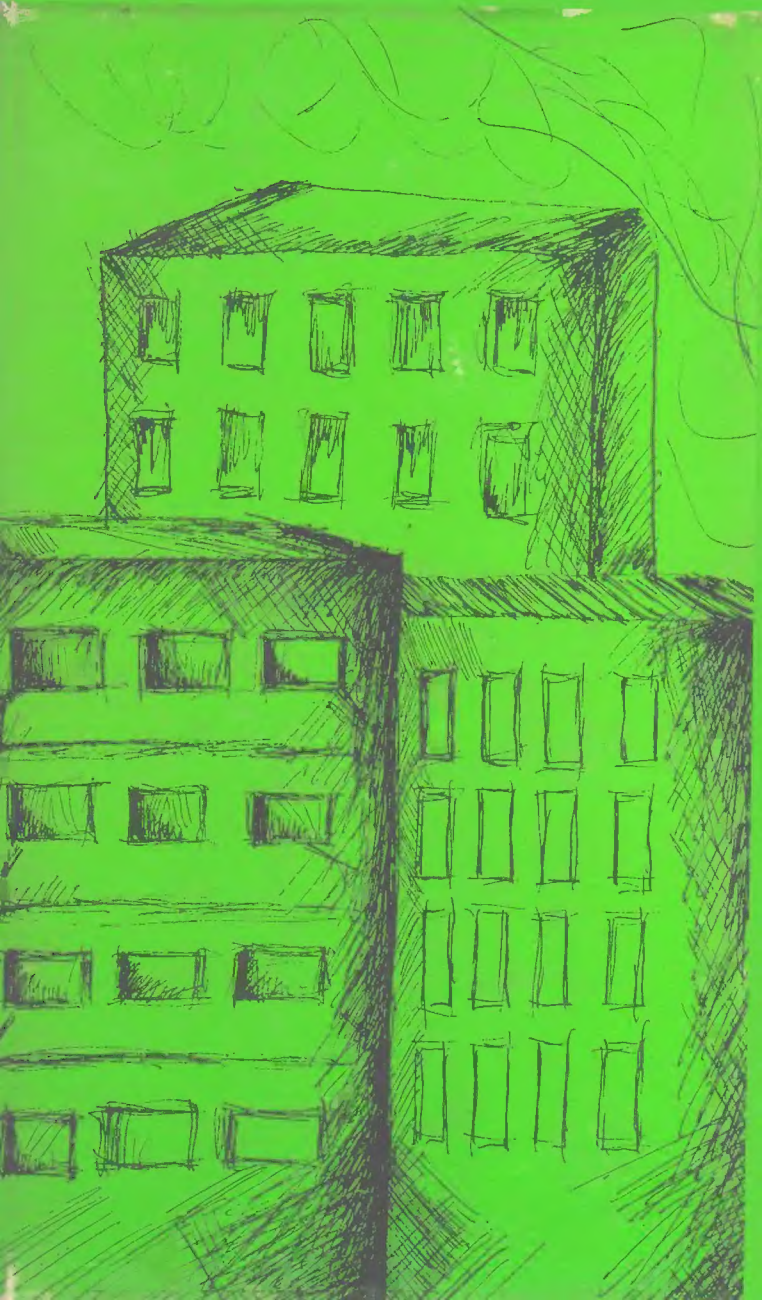
a lelki süketség veszélye, s hogy a vállalt és megharcolt küzdelmek után, eredményekkel a háta mögött, hazudni kezdjen környezetének és elsősorban önmagának. S törvényszerűnek érezzük Dzselil müellim katartikus hatású pusztulását, mert nem találta meg a visszautat azokhoz, akik a fényt és a biztonságot, a közösséget és a szeretetet jelentették számára.